

WILLELMI CALCULI

GEMMETICENSIS MONACHI

HISTORIÆ NORTHMANNORUM

LIBRI OCTO.

Andreas DUCHESNIUS, *Historiæ Northmannorum Scriptores antiqui, res ab illis per Galliam, Angliam, Apuliam, Capuæ principatum, Siciliam et Orientem gestas explicantes.* — Lutetiæ Parisiorum, 1619, fol.)

EPISTOLA

AD WILLELMUM ORTHODOXUM ANGLORUM REGEM

De Northmannorum ducum gestis.

Pio, victorioso atque orthodoxo, summi Regis ^A plurimorum ad corroborandum fidem æque idoneorum annis et rerum experimentis, partim certissimo nobita Anglorum regi, WILLELMO, Gemmeticensis cœnobita omnium cœnobarum indignissimus WILLELMUS, ad coterendos hostes Samsonis fortitudinem et ad discernendum iudicium Salomonis abyssum.

Opus hoc, prudentissime rex et serenissime, in Northmannorum ducum gestis, de diversis excerptum codicibus, juxta meæ exiguitatem industriæ contexui; vestræque dicans idem celsitudini, ob recollenda priscorum patrum, inter præcipuas laicarum dignitatum administrationes, piissimorum actum exempla, chronicorum bibliothecæ delegandum decrevi. Quod non rhetorum venusta exornatum gravitate, non politici sermonis venali lepore seu nitore; ^B sed inelimito stylo, tenui oratione per plana deductum cuilibet lectori ad liquidum elaboravi. Vestræque quidem Majestatis latera ambiunt præclari viri, litterarum peritia admodum eruditi, qui strictis gladiis civitatem circumeuntes, eliminatis pravorum insidiis, tectum Salomonis divinæ legis pervigili munimine satagunt tueri. Subtilissimi quoque ingenii vigorem cœlici dispensatoris prærogativa vobis collati, qualiter in armorum regimine, sic in cunctis, quibus intendere, quæ perpendere proponitis, mira valere efficacia, multi multimode probaverunt. Munusculum igitur tantilli nostri laboris placida manu sumite, nobilissima gesta celebri memoria dignissima, vestra et antiqua per has paginas recolite. Principium namque narrationis usque ad Richardum II e Dudonis periti viri historia collegi, qui quod posteris propagandum chartæ commendavit, a Rudolpho comite, primi Richardi fratre diligenter exquisivit. Reliqua vero, quæ partim relatu ^C

optimorum virorum tum in sæcularibus tum in divinis excellentissimæ, quæ feliciter in oculis Dei vivunt, utiliter et in hominum notitia vivant. Non enim populari aura leni sed pernicioso arrisu blandiente delectari, atque illecebra mundo implicari condecet, quem angustiam maceriarum, pro superna Jerusalem amplitudine devotissimo corde amplectendæ, includunt; quem tam habitus reverentia, quam vitæ professio a mundo secludunt. En habetis vestram, sapientissime regnorum dominator, et pacem, et bella simul, piissimi genitoris vestri gloriosissimi ducis Roberti, superiorumque parentum; terrenæ militiæ nominatissimi principes, sincerissima tamen fide, alacerrima spe, ferventissima charitate ad cœlestia tendentes, Christi maxime strenui milites ac studiosissimi cultores exstiterunt. Imperator æterno præsidens imperio, in quo confidens plurima sævissimorum periculorum obstacula admirandis proventibus ovantissime triumphando protrivistis: ipse potentissimus tutor in cunctis gerendis vos tutetur; prudentiæ vestræ, quam contulit, gubernando patrocinetur: quoadusque felicissimo cursu sub mundano diademate consummato, in aulam veræ summæque beatitudinis patriam assumamini, perennis gloriæ annulo ac stola adornatus, pie rex, victoriose atque orthodoxe.

HISTORIÆ NORTHMANNORUM

LIBER PRIMUS.

Quomodo Hastingus oppressit Neustriam ante adventum Rollonis

CAPUT PRIMUM.

Quomodo fortitudo Francorum, quæ diu vigerat, immutata sit, unde et ipsi feritatis paganorum minus resistere valuerunt.

Ex quo Francorum gens resumptis viribus Romanæ feritatis jugum a cervice propria depulit, ferinaque colla sub regum dominio flexit, Christi Ecclesia vehementer adulta, odoriferos fructus ferens, ad usque occiduos limites floruit. Qua denique tempestate ipsi reges rebus bellicis strenui, ac christianæ fidei vigore fulti, circumquaque de inimicis validissimos semper reportabant triumphos. Sub quorum moderamine Christi vinea succrescens innumeros fidelium protulit ramos. Ex hac quippe quamplurima monachorum proruperunt ovilia, quæ velut apes ex suis alveariis multinodis, ex diversis mundi violis in cœlestibus sedibus intulerunt favos. De his etenim perennis Jerusalem fabrica erecta, coram regis æterni obtutibus ut stellæ lucidæ fulgent in perpetuas æternitates. Quæ videlicet ecclesia multis Francorum temporibus sub diversis regibus valida virtute pollens vigit, donec a pace quatuor Ludovici imperatoris filiis dissidentibus ex magna gloria regnum Francorum quati cœpit: in tantum ut, collectis undequaque viribus, in territorio Autisiodorensi apud Fontaneticum vicum duo adversus duos diabolo instigante confligentes, cruentissima christianorum inter se cæde infelicissimo satisfacerent odio. Qui patriam pene omnimimine milltum frequentia præliorum destituentes, invalidam et barbarorum seu cujuslibet hostis invasioni opportunam eam reliquerunt. Quo tempore pagani, cum Lothroci regis filio, nomine Bier, costæ quidem ferreæ, procurante ejus expeditionem Hastingo omnium paganorum nequissimo, a Noricis seu Danicis finibus eructantes, maritima littora incolentes continuis cladibus vexaverunt, civitates diruentes, atque abbatias concremantes. Quis vero iste Lothrocius, vel ex cujus stirpe oriundus exstiterit, infra dicemus. Sed modo prius de situ Daciæ pauca dicamus.

CAPUT II.

De tribus partibus orbis terræ, et in qua earum sit Dacia et de situ ipsius.

Totius namque molis orbe descripto, ambituque et superficie terræ sagaciter permensio, omnem terram perpetuo Oceani limbo undique secus circumseptam, æthereo quadripartiti cœli cardine intellectu cosmographi dimensi in tres partes diviserunt, Asiam, Europam, Africamque reputantes. Sed quia

A hic mentionem de partibus terræ fecimus, non inutile videtur si breviter commemoremus quid de illis beatus Augustinus in XVI libro De civitate Dei dicat: «Asia, inquit, a meridie per orientem usque ad septentrionem pervenit: Europa vero a septentrione usque ad occidentem, atque inde Africa ab Occidente usque ad meridiem. Unde videntur orbem dimidium duæ tenere, Europa et Africa, aliud vero dimidium sola Asia. Sed ideo illæ duæ partes factæ sunt, quia inter utramque intrat ab Oceano quiddam aquarum terras interluit et hoc mare magnum nobis facit. Quapropter si in duas partes orbem divides, Orientis et Occidentis, Asia erit in una, in altera vero Europa et Africa.» His succincte intimatis, ad propositum redeamus. Europa quamplurimis fluminum alveis interrivata, variisque provinciis denominata, termino diremptionis limitatur patriis. Harum quædam spatiosissima multiplice innumera-bilium hominum frequentia cæterarum copiosissima, nuncupatur Germania. In qua Hister fluvius de cacumine montis Athnoe ortus, in sexaginta am-nibus augmentatus profusius et a meridie ad orientem means procellosus, Germaniam et Scythiam usque eo, quo ponto Scythico recipitur discrimina-tus, vocitatur Danubius. In copiosa igitur intercapedine a Danubio ad Scythici ponti usque confinium diffusæ commorantur feræ gentes et barbaræ, quæ ex Scanza insula Oceano, hinc inde circum-septa, velut examen apum ex canistro, seu gladius e vagina, diversitate multimoda dicuntur prosiluisse consuetudine barbarica. Est namque ibi tractus quamplurimus Alanicæ, situsque nimium copiosus Daciæ, atque meatus multum protensus Geticæ. Quarum Dacia exstat medioxima, in modum coronæ, instarque civitatis præmagnis Alpibus emunita. Quos protentæ anfractus amplitudinis furentes incolunt populi, præmonente marte bellicosi; scilicet Getæ, qui et Gothi, Sarmatæ et Amaxobii, Tragoditæ et Alani, quamplurimæque gentes Meotidibus paludibus excolendo commorantes.

CAPUT III.

De origine Gothorum, et ubi primum habitaverunt.

Tres etenim Noe filios habuisse, sacræ ad liquidum testantur paginæ. Quarum junior nomine Japhet filium genuit, quem proprio vocabulo Magog nominavit. Cujus Gothica soboles de similitudine ultimæ syllabæ paterni nominis vocabulum trahens adeo pullulavit, ut per diversa terrarum interstitia multimode se dilataret, prædictamque insulam Scanzam

intra maris fretum sibi vindicaret. In qua per succedentia temporum curricula admodum multiplicata, duos ex se in armis robustissimos produxit Gothorum populos. Ex quibus unus cum rege suo Thanause de vagina sua egressus, ulteriorem Scythiam invasit, sibi que usurpavit: multum post adversum Vesosem Ægyptiorum regem contra se bella attentantem, diutissime se armis et præliis extendens. Quorum uxores postmodum vocatæ Amazones, diuturnam eorum moram moleste ferentes, repudiata virorum copula arma capessunt: duas reginas Lampeto scilicet atque Marpessam cæteris audaciores principatui subrogantes. Quæ dextris mamillis ob telorum jactus adustis, totam Asiam aggressæ, per centum fere annorum volumina gravissimæ dominationis iugo eam domuerunt. Sed de his hucusque. Qui vero scire cuncta desiderat, Gothorum gesta percurrat, et noster stylus vertatur ad proposita.

CAPUT IV.

Quod Dani de Gothorum progeme descendant: et quare dicantur Dani vel Northmanni, et cur eandem gens sic multiplicetur.

Igitur alter Gothorum cuneus ex Scanza insula, quæ erat quasi officina gentium, aut velut vagina nationum, cum rege suo nomine Berig egressus, mox ut e navibus exeuntes terras attigerunt, nomen loco dederunt, Scanzamque ob illius memoriam, de quo eruperant, illum vocaverunt. Inde denique profixius tendentes intra Germanicos sinus, Meotidas occupaverunt paludes, plurimas regiones diffuse metantes. Quarum in secunda sede Dacia, quæ et Danamarcha, sistens, reges habuit multos, miræ philosophiæ eruditione vehementer imbutos, Zeutan scilicet, atque Dicineum, necnon Zalmoxem, aliosque plures. Unde et pene omnibus barbaris Gothi semper exstiterunt sapientiores, Græcisque ferme consimiles. Nam Martem deum apud se autumant fuisse exortum, quem humani placabant effusione sanguinis. Jactant enim Trojanos ex sua stirpe processisse, Antenoremque ab urbis terminio cum duobus millibus militum et quingentis viris, ob prodicionem illius ab eo perpetratam, evasisse; ac per multimodos ponti anfractus Germaniam appulisse, atque postmodum in Dacia regnasse, camque a quodam Danao suæ stirpis rege Danamarcham nuncupasse. Hac igitur de causa Daci nuncupantur a suis Danai vel Dani. Northmanni autem dicuntur, quia lingua eorum Boreas North vocatur, homo vero Man: inde Northmanni, id est, homines boreales, per denominationem nuncupantur. Sed sive hoc sive illud exstiterit, originem tamen a Gothis noscuntur ducere Dani. Qui tantis post hoc adoleverunt incrementis, ut, dum repletæ essent hominibus insulæ, quamplures sancta a regibus lege cogenterent de propriis sedibus migrare. Quæ igitur idcirco sic multiplicabatur, quoniam nimio dedita luxui mulieribus jungebatur multis. Nam pater adultos filios cunctos a se pelle-

bat, præter unum, quem heredem sui juris relinquibat.

CAPUT V.

Quomodo Bier, filius Lothroci regis Daciæ expulsus est de patria more solito, cum Hastinao pædagogico.

Quæ denique lex per multorum tempora regum inconvulsa mansit, quoad usque Lothrocius rex, de quo supra prælibavimus, patri in regno successit. Is etiam rex patrum legibus excitus, cum ingenti juvenum agmine sorte cogente filium, nomine Bier Costæ Ferreæ, a suo abdicat regno, cum ejus pædago Hastingo per omnia fraudulentissimo; ut, peregrina regna petens, exteris sibi armis acquireret sedes. Qui ideo Costa Ferreæ vocabatur, quia non ei clypeus obijceretur, sed inermis in acie stans, armorum vim quamcumque sperneret illæsus; vehementissimis matris ejus venenis infectus. Hastingus vero a patria cum suo adolescente exsul proscriptus, missa legatione milites de finitimis provinciis animo leves, bellique cupidos, ad hanc expeditionem invitans, innumerabilem pugnantium tironum congregavit exercitum. Quid plura? fabricantur naves, innovantur scuta, resarciuntur thoraces, ponuntur loriceæ et galææ, acuntur enses et lanceæ, omni telorum apparatu accurate munitur exercitus. Inde vero statuto die pelago impelluntur naves, ad eas propere festinant milites, elevantur vexilla, librant ventis carbasæ; vehuntur lupi pernices ad lacerandas dominicas oves, deo suo Thur humanum sanguinem libantes.

CAPUT VI.

Quomodo venerunt in regnum Francorum et Vermandensem pagum prius depopulati sunt.

Cujus cruore libaminis unanimiter potati, vento flante secundo, Vermandensem aggrediuntur portum, anno ab incarnatione Domini 851. Exsiliantesque e navibus, totum illico Vulcano tradunt comitatum. Sancti quoque Quintini monasterium ferali rabie comburunt, de christiano populo nefarium exercentes ludibrium. Noviomensis quoque Emmo episcopus cum suis diaconibus eorum gladio obtruncatur; sitque cæles in plebe proprio orbata pastore. Dehinc Sequanica ora aggrediuntur et apud Gemmeticum classica statione obsidionem componunt. Qui locus jure Gemmeticus vocatur, quia pro suis offensis illic gemunt, qui in flammis ultricibus gemituri non erunt. Quidam vero a gemma illum vocatum arbitrantur, quia, ut gemma in annulo, rutilat situ et ubertate fructuum. Illic nempe Clodovei Francorum regis tempore, a beato Philiberto, opitulante regina Balthilde constructus, in tanto incremento adolevit, ut in nongentorum monachorum numero ejus quantitas suppleretur. In quo quamplurima multitudo episcoporum, seu clericorum, vel nobilium laicorum, spretis sæcularibus pompis, collecta, Christo regi militatura, propria colla saluberrimo iugo subegit. Cujus loci monachi sive incolæ, paganorum adventum comperientes, fu-

lapsi, quædam suarum rerum sub terra occultentes, A quædam secum asportantes, Deo juvante, evaserunt. Pagani, locum vacuum reperientes, monasterium Sanctæ Mariæ Sanctique Petri et cuncta ædificia igne injecto adurunt, in solitudinem omnia redigentes. Hac itaque patrata eversione, locus qui tanto honoris splendore diu vigerat, exturbatis omnibus ac subversis domibus, cæpit esse cubile ferarum et volucrum: maceriis in sua solitudine in sublime porrectis, arbustisque densissimis, et arborum virgultis per triginta ferme annorum curricula ubique e terra productis.

CAPUT VII.

De excidio Neustriæ, quæ ab Aurelianensi urbe per transversum Lutetiam usque Parisiorum pertingit.

Abhinc denique Sejuana sulcantes alveum, Rothomagum adeunt, igneque comburunt; horrendum de Christiano populo exercentes ludibrium. Eo im vero Franciæ interiora petentes, prolixius omnem fere Neustriam, quæ a Genabensi urbe per transversum Lutetiam usque Parisiorum pertingit, Northmannica feritate invadunt. Irruptionibus namque ereberrimis cuncta vastando circumeuntes, primo quidem pedites, eo quod equitandi peritia deesset: deinde equis vecti more nostratum per omnia vagantur. Interea stationem navium suarum, ac si asylum omnium periculorum, in insula quadam cœnobio Sancti Florentii supposita componentes, magalia instar exædificavere burgi, quo captivorum greges catenis astrictos asservarent, ipsique pro tempore corpora a labore reficerent expeditioni illico servitura. Ex qua inopinatos discursus agitan- C tes, modo navibus, modo equis delati, totam circumcirca delevere provinciam. Et primo quidem adventu urbem Nanneticam incendio cremavere. Dein Andegavensem percurrentes regionem, ipsam quidem civitatem concremant. Pictavorum vero castella atque vicos, omnemque patriam a mari usque ad eandem Pictavensem urbem populantur, vastant, cædibus replentes omnia. Sequenti namque tempore, navigio Turonum adeunt civitatem, eamque de more stragibus opplentes, ad postremum ignibus tradunt, populata omni circumquaque regione. Haud longo post, superiora Ligeris annis D navibus expetentes, Aurelianis perveniunt, captamque urbem auro distraunt; sicque ad tempus recedentes, secundo adventu eandem combustionem dissipant. Quid denique solius Neustriæ clades memorando, stylum protraham? aut solæ quinque supra memoratæ urbes excidii damna sensere?

CAPUT VIII.

Quomodo destructa sit urbs Parisius et Belvacus, nec non Pictavis et alii contiguarum urbes ab ipso Oceani littore, orientem versus, usque Arvernium.

Quid Lutetia Parisiorum nobile caput, resplendens quondam gloria, abundans opibus, fertilitate soli, incolarum quietissima pace, quam non immerito emporium dixero populorum? Porro, quid Belvagus, quid Noviomagus, et ipsæ quondam Galliarum præ-

stantissimæ urbes? Num et ipsæ eorundem barbarorum irruptionibus atque hostili gladio concidere? Piget referre nobilissimarum cœnobiorum, tam vivorum quam feminarum Deo devote servientium excidia, stragesque non ignobilium plebium, captivitates matronarum, virginum ludibria, ac cuncta quæ victis victores inferre valent infanda tormentorum genera. Quid Aquitanicæ gentis ingentem referam afflictionem, quæ olim bellorum nutrix, nunc frigidam bello præferebat dextram? Etenim ipsa optimas quosque genialis soli in sese elidens, tunc patuit præda gentibus alienis. Ab ipso quippe, ut ita loquar, Oceani littore versus orientem usque Arvernium clarissimam veteri tempore Aquitanicæ urbem, nullam libertatem retinere valuit regio, non oppidum aut vicus, non denique civitas, quæ non strage ferali conciderit horum paganorum. Testatur id Pictavis secundissima urbs Aquitanicæ, hoc Sanctonum, hoc Engolisma, hoc Petragoricum, hoc Lemovicæ, hoc certe Arvernus, ipsumque Avaricum caput regni Aquitanici.

CAPUT IX.

Quod postquam Francia paganorum oppressionem afflictam est fere xxx annis; Hastingus navigans Romam, ut eam subderet Bier domino suo, tempestate compulsus, appulit Lunis urbem Italiæ.

His atque huiusmodi calamitatum malis, ut præcavimus, Gallis non absque periculo quorumlibet per xxx fere annorum spatium lugubre detritis, Hastingus dominum suum ad altiora cupiens provehere de imperiali diademate cum agmine complerem cæpit attentius tractare. Postremo, invito consilio velivolunt permeantes mare, Romam deliberant clandestina irruptione obtinere. Sed nimis exorta tempestate, ad urbem Lunis devolvuntur, vento impellente, quæ pro sui decore hoc vocabatur nomine. Porro cives tanta attoniti classe, civitatis repagula portis inducunt, propugnacula et jaculis muniunt, atque semetipsos hortantur ad resistendum. Quorum audaciam Hastingus ut comperit, ratus hanc Romam fore, omni conatu cæpit attentare quo pacto possit eam dolo invadere. Denique episcopo et comiti suæ perfidiæ ministros dirigit, mandans non sua sponte illuc appulisse, sed suam repetere patriam voluisse: pacificos se esse, pacem deinceps querere, et se lethali pressum langore, ab eis Christianum fieri supplici prece deposcere. His episcopus et comes auditis, gaudio exhilarati, pacem cum nefandissimo pacis inimico firmant, fitque communis utrique populo urbis ingressus.

CAPUT X.

Quomodo Hastingus reputans Lunis esse Romam, quia vi non poterat, dolo cepit eam, et destruxit.

Tandem scelestus ad Ecclesiam fertur Hastingus, sacro baptismo mergitur homo versutus et exit rapacissimus lupus. Quem ad sui perniciem a fonte excipiunt episcopus et comes, hincque hajulorum manibus refertur ad navim chrismate delibutus. Pest hoc, intempesto noctis medio, loriceatus locatur in

feretro : innuens cæteris ut suas induerent loricas sub tunicis. Proinde fit intolerabilis luctus per exercitum, Hastingsum obisse neophitum. Resonat maris litus tanti ducis excessu. Dehinc navi effertur, ad Ecclesiam bajulatus. Sacra vestitur antistes indumenta, sacrosanctam pro defuncto mactaturus hostiam. Fit commendatio animæ, ut corpus scelerum et perditionis in barathro jam sepultum tradatur sepulturæ. Sed ecce prosilit de feretro, episcopusque et comitem obruncat gladio. Dehinc lupina rabie cum suis grassatur in plebe. His a funesto perpetratis, theatrum efficitur Dei domus, jugulantur juvenes, trucidantur senes, depopulatur civitas, diruuntur a fundamentis mœnia.

CAPUT XI.

Quod pagani, compertientes illam urbem non esse Romanam, divisi sunt, et Bier volens redire Danamarcham apud Frisiam obiit : Hastingsus vero pacificatus cum Carolo rege, accepit ab eo loco stipendii urbem Cartis, in qua et habitavit.

Hujus itaque peracta urbis subversione, compe-

rientes pagani se Romam nullatenus cepisse, veriti ne ulterius [naud] quidquam proficerent, quippe cum Romanas aures, fama volante, eorum profana opera jam occupassent, inito consilio de regressu disponunt. Nam Bier totius excidii signifer, exercitumque rex, dum nativum solum repeteret, naufragium passus, vix apud Anglos portum obtinuit, quampluribus de suis navibus submersis. Indeque Frisiam repetens, ibidem obiit mortem. Hastingsus vero Carolum Francorum regem adiens, pacem petiit, quam adipiscens, urbem Carnotensem stipendii munere ab ipso accepit. Et sic Francia a tumultuum fragoribus aliquandiu respiravit : sententia ultionis ob enormitatem scelerum debitæ suspensa, propitiata piissimi Christi clementia, cum Patre et Spiritu sancto mundum ineffabiliter regentis per sæcula.

HISTORIÆ NORTHMANNORUM LIBER SECUNDUS.

Continens gesta Rollonis, primi ducis Northmanniæ,

CAPUT PRIMUM.

De nobilitate et virtute patris Rollonis, et quomodo juvenes Daciæ, qui descripti erant jussu regis ut expellerentur, venerunt ad Rollonem et Gurim fratrem suum, ut ferrent illis auxilium contra regem.

Post emensis plurimorum annorum interstitiis, Francia ab his tumultuum fragoribus paulisper sopita, iterum Danamarcha flammivomos exterminii jure titiones spargens, plurimos tirones a se juvenili flore vernantes, priscorum patrum lege, a gentili solo eliminandos decernit. Illis vero in diebus senex quidam erat in partibus Daciæ omnium rerum affluentia locupletissimus, innumerabiliumque militum frequentia undiquesecus constipatus, qui nunquam colla suæ cervicis cuiquam regi subegit, nec cujuslibet manibus gratia servitii manus suas commendando commisit. Qui Daciæ, regnum pene universum possidens, affines Daciæ et Alanicæ terras sibi vindicavit, populosque sibi præliis quamplurimis vi et potestate subjugavit. Erat enim omnium Orientalium præstantiore virtute præstantissimus, cunctorumque exaggerato omnium virtutum cumulo præcellentissimus. Defuncto vero illo, superstitorum duo filii ejus armis strenui, bellis edocti, corpore pulcherrimi, animositate robustissimi. Quorum major natus Rollo alter vero junior Gurim nuncupabatur. Quos regali jussione descripti juvenes ad exterminationem aggredientes, genuque flexo, vultuque submissio, atque humili voce obnixè poscentes inquit unanimes : « Ferte nobis auxilium, sub-

venite nobis in adiutorium. Sub tutela vestræ protectionis morabimur, vestrumque servitium incessanter faciemus. Rex autem noster vult nos a Dacia exterminare, fundisque nostris atque beneficiis nos per omnia privare. » Tunc duo illi fratres suppliciter precantibus responderunt, dicentes : « Auxiliabimur optime vobis, vosque regalium minarum securos morari in Dacia, atque res vestræ proprietatis faciemus quiete tenere. » Illi autem hæc audientes, Rollonis et Gurim osculo expetiverunt pedes, atque illico super dictis principum remearunt gratulantes. Interea veridicæ opinionis promulgatur fama, regis Daciæ aures pulsans, quod dux præpotentissimus, pater scilicet Rollonis et Gurim sorte frueretur suprema. Tunc rex ante malorum, quæ sibi ille dux intulit, reminiscens, cunctis sui imperii accessitis principibus inquit : « Vos non latet patrem Rollonis et Gurim esse defunctum. Aggrediar ergo fines illorum, et capiam urbes et castra atque munitissima loca, ulciscarque facta patris in filios, eosque conterendo satiabor super malis illorum. Vos vestrosque precor, præparate ad talia negotia adimplenda. Denominativo igitur termino protectionis, undecunque venerant repedarunt cum suis. Mox effera Daciæ juvenus nimio curarum inhians æstui, quæ comoda sunt præparat in illo profectu. Hi leves clypeos lucidaque spicula fabrilis adjuti arte componunt. Hi tela ensesque atque secures cote, exacuant. Hujus rei inopinata fama Rollonis et Gurim aures perlabitur et talis relationis sermone perturbantur. Qui

convocata copiosa manu, congruentique pubertate florentium, congregataque multitudine mediæ ætatis, senum, atque ad exterminandum descriptorum, elatis dextris, mandant silentium.

CAPUT II.

Quomodo Rollone rebellante contra regem per quinquennium, rex ab eo pacem expevit dolose.

Tumultuantes populi, murmure penitus sedato, sælisque decentis suggestu sublimiter Rollone suscepto, inft ore mellifluo: « Vos, quibus incalescit juvenilis ardor, quique flore præstantiores estis virtutis alloquor. Solerti proposito reverendos patres avosque et proavos imitaminor. Convalescite viriliter et confortaminor, et ne æquipervis vicibus illis valeatis congruenter convenire dedignaminor. Rex siquidem hujus regni molitur nos supergredi, nostræque monarchiam ditionis invadere, nosque et vos omnes perdere, et, antequam hæreditariam nostræ dominationis terram mancipet, sui regiminis terram anticipando præoccupemus, hostiliter resistendo adventui ejus. » Illico omnes his dictis exhilarati regiam terram conglobatis exercitibus invaserunt, totamque sæviente Vulcano depopularunt. Hæc autem rex audiens, contra Rollonem et fratrem ejus Gurim pergit ad prælium, diuque dimicando terga vertit, fugiens ad præsidia urbium. Tunc Rollo sui exercitus mortuos sepelivit, regis autem inhumatos reliquit. Unius vero lustris spatio perseverante inter regem et Rollonem duello, misit rex pacificis verbis ad eum hujusmodi in dolo. « Nihil mihi et tibi, nisi gratia propinquitatis. Ut requiescat respublica, precor, permitte, ut quod mei juris est, meusque pater tenuit, liceat me sapienter possidere; tibi autem quod tui juris est, quodque tuus. Sitque inter me et te pax et concordia inextricabili fœdere compacta [pacificata]. » Tunc Rollo et Gurim, illorumque milites, atque descripti ad exterminandum, pacem collaudaverunt. Determinato igitur conjurandæ amicitiae tempore, uterque venit ad placitum, mutnisque muneribus ditati fœderati sunt.

CAPUT III.

Quomodo rex aggressus est noctu civitates Rollonis, et de morte Gurim fratris ejus et de adventu Rollonis in Scanzam insulam cum sex navibus.

Denique perfidus rex dolositatem conceptæ fraudis infesto corde ruminans, convocato quondam exercitu suo, et nocte pergens contra illos, invadensque fines illorum, abscondens insidias prope mœnia civitatis, oppugnare cœpit. Tunc Rollo et Gurim frater ejus et qui cum eo erant, exsilientes de civitate, persequabantur regem terga vertentem, fugamque simulantem. Transgresso igitur locum insidiarum Rollone, pars quædam illarum de latibulis egressa petit urbem. Quam armigeris vacuum inveniens, incendit, omniumque suppellectilium spolia sibi detulit. Quædam vero sequebatur Rollonem, regem hostili immanitate fugantem. Cernens autem rex incensam urbem, insidiasque prævalere, retrogressus præliabatur contra illum. Cæsis vero ex parte

A Rollonis quampluribus, cecidit Gurim frater ejus in prælio. Videns autem Rollo se inter utrumque exercitum, unum fugam simulantem, alterum latebris egressum, fratremque mortuum; vix livoribus plurimis laceratus, cum paucis divertit ab eis. Tunc rex obsidens et capiens urbes, populum contra se objurgantem sibi subjugavit. Rollo vero morari non valens in Dacia propter regem, diffidens sui Scanzam insulam cum sex navibus aggressus est. Tunc Dacia pio duce, patricioque atque robustissimo advocato privata, magno ejulatu concussa cœpit nimium flere.

CAPUT IV.

De admonitione facta in somnis Rolloni ut Angliam peteret, et de victoria ejus de Anglia.

B Tumque diu Scanza insula mœstus moraretur, sollicitaque contorquentis animositatis cogitatione æstuans, moliretur ut vindicaret se de inimicis suis, plurimique quos fugarat de Dacia regalis immanitas, ad eum reverterentur, fessis labore artibus, sopore oppresus, vox divina illi sonuit, dicens: « Rollo, velociter surge, pontum festinanter navigio transmeans ad Anglos perge: ibi audies quod ad patriam sospes reverteris, perpetuaque pace in eas sine detrimento frueris. » Illoc somnium cum cuidam sapienti viro et Christicolæ retulisset, hujusmodi sermone interpretatus est: « Tu vergente venturi temporis cursu, sacrosancto baptismate purificaberis, prædignusque Christicola efficieris, et ab errore fluctuantis sæculi ad Anglos, Angelos scilicet, usque olim pervenies, pacemque perennis gloriæ cum illis habebis. » Illico vela navibus aptans, remisque cas exornans, atque frumento, vino, tergisque suum eas onerans, velivolam mare celeriter permeans, Anglos aggreditur, ibique morari quiete diu suspicatur. Audientes autem illius territorii pagenses quod Rollo Dacus adveniret, aciem magnam contra illum construxerunt, eumque ab illis finibus fugare conati sunt. Qui more solito indubitanter pergens ad prælium, illis occurrit, plurimosque illorum prostravit, atque cæterorum fuga vertentium dorsa hasta fatigavit. Denique pagenses prioribus plures coacervantes, contra Rollonem iterum aciem dirigunt, eumque occidere, aut fuga labi [f. supplendum facere] conantur. Ille vero studiis belli edoctus, certaminisque necessitate asperrimus, galea auro mirifice compta, triplicique [trilicæ] lorica indutus, contra objurgantium et proficiscentium in se turmas armigeras velociter atque indubitanter perrexit, milliaque illorum immaniter prostravit victrix manu, celerique cursu profugos persequens, multosque principum capiens. Inde ad locum prælii revertens, occisorum corpora terra condidit, cæterosque plagis infectos deportavit, captosque navibus coniecit. Tunc trimodo errore æstuans, si Daciam repeteret, an Franciam pergeret, aut Anglicam terram præliis affigeret et sibi vindicaret, cœpit anxiani, nimium que tristari.

CAPUT V.

De somnio ejus et de expositione ipsius somnii a quodam Christiano facta.

Cum autem hujuscemodi perturbationibus sollicitus hæreret, hominesque regionis illius ditioni suæ fidelitatis gratia vinculoque sese subjugarent, quadam nocte soporifera, lethææ molis quiete per membra leviter serpente, videre videbatur præcellentissimus quodam præcelsiore Franciæ habitationis monte se positum, ejusque montis in cacumine fontem liquidum et odoriferum, seque in eo ablui et ab eo expiari contagione lepræ et prurigine contaminatum. Denique illius montis cacumine adhuc superstes, circa basim illius hinc inde et altrinsecus multa millia avium diversorum generum varii coloris, sinistras alas quinetiam rubicundas habentium, quarum diffusæ longe latèque multitudinis inexhaustam extremitatem perspicaci et angustato obtutu non poterat comprehendere. Cæterum, congruenti incessu atque volatu eas sibi alternis vicibus invicem cedentes fontem montis petere, easque se convenienti natatione, sicuti solent tempore futuræ pluvie abluere. Omnibusque mira infusione delibutis, congrua eas statione sine discretione generum et specierum, sine ullo contentionis jurgio, mutuo vicissim pastu quasi amicabiliter comedere, casque deportatis ramusculis festinanti labore nidificare; quin etiam suæ jussionis imperio voluntarie succumbere. Mox exasperfactus et visionis quam viderat reminiscens, accessit majoribus principum, captisque prælio principibus simul ascitis, omnem hujus visionis seriem incunctanter disseruit, et quid hujus visionis mysticum sentirent ab eis inquiri. Tunc cunctis contentibus, captorum unus Christianæ religiositatis fide imbutus, præ sagio divinæ inspirationis aspersus, mysticum illius visionis intellectum explanavit, dicens: « Mons Franciæ, quo stare videbaris, Ecclesia illius designatur. Fons, qui in summitate montis erat, baptismus regenerationis interpretatur. Per lepram et pruriginem, quo infectus eras, commissionis tuæ scelera et peccata animadvertes. Te in eo ablui et ab eo lepræ pruriginisque morbo expurgari, te lavacro sacri baptismatis regenerari et ab omnibus peccatis emundari. Per volucres diversorum generum lævas alas habentes puniceas et quarum infinitissimam extremitatem exhaurire visu non poteras, homines diversarum provinciarum scutulata brachia habentes, tuique effecti fideles, quorum innumeram multitudinem coadunatam videbis, animo deprehendas. Per alites fonte infusas et in eo alternatim ablutas, communique comestione edentes, populum antiquæ fraudis contagio pollutum, typico baptismo abluendum, sacrosancti corporis et sanguinis Christi alimonia saginandum. Per nidos quos circa fontem faciebant, vastatarum urbium mœnia reædificanda intellige. Tibi aves diversarum specierum obtemperabunt, tibi homines diversorum regnorum serviendo accubitati obedient. » Illis

A igitur mirabilium interpretationum sermonibus Rollo exhilaratus, visionis suæ interpretem cæterosque quos bello ceperat, vinculis solvit, variis muneribus et donis diversis ditatos ad sua lætos remisit.

CAPUT VI.

De Alstemo rege Anglorum Christianissimo, cum quo iniit Rollo sædus indissolubilis amicitie.

Eo namque tempore, rex Anglorum christianissimus, nomine Alstemus, omnium bonorum titulis exornatus, sacrosanctæ Ecclesiæ prædignus advocatus, habenas regni Anglorum moderabat piissimus. Cui continuo Rollo legatos suos misit et quid dicerent auribus illorum intimavit. Qui venientes ad eum, pio vocis affectu submissis vultibus dixerunt: « Omnium præpotentissimus patricius, dux quoque Dacorum præcellentissimus Rollo, noster senior et advocatus, tibi fidele servitium, tuisque amicitie munus incon vulsum. Magnum, domine rex, Daciæ regno infortunium perpressos et ab eo, heu dolor! fraudulenter exterminatos, Euris obnoxius nobis penitus intumescensque procellarum elationibus afflictos vestris finibus appulit omni spei et salutis præsidio privatos. Cum autem conaremur Daciam repetere et nos de inimicis nostris vindicare, obstitit et intercludit nos glacialis hiems, geluque crustante terram et affligente flexiles herbarum et arborum comas, densa glacialium mole refrenata crustarum, struxerunt nobis murum flumina, nec præbuit nobis prosperum iter unda. Audientes quidam milites in consilio nostri adventus commorantes, præmaximam aciem contra nos struxerunt, nosque lacessentes invaserunt. Nos vero, nec sub glaciæ nec supra navigare valentes, illorum audaciæ restitimus, multosque illorum prælio exarmatos cepimus. Non autem regnum tuum depopulabimus, nec prædas usquam raptas ad naves vertemus. Vendendi atque emendi sequestram pacem petimus, quia imminentis veris tempore ad Franciam proficiscemur. » Rex autem hilarem vultum summissus his auditis profatur: « Nulla tellus effert viros magis quam Dacia præcipuos, armisque strenue edoctos; parentelam diffusæ generositatis vestri senioris, casusque et labores vestros, quinetiam fraudulentam perfidiam Daciæ regis nobis retulerunt plurimi. Nemo major in factis justior vestro, nemo major in armis. Hujus negotii curas secludite, armorum securi, præliorum impatientes, atque omnium malorum immunes estote. Liceat vobis ubicunque terrarum nostræ ditionis vendere et emere. Vestrum seniore, precamur, cogite ut nostræ fidei integritate dignetur ad nos venire; quia eum desidero intueri, superque malis suis solari. » Abeuntes autem missi, quæcumque audierant renuntiaverunt Rolloni. Extemplo Rollo audaciter et incunctanter perrexit ad regem contra se venientem. Qui mutuo amplexati et oscula libati, cedentibus utriusque exercitus turmis sederunt sepositi. Tunc rex Alstemus prior est allocutus: Prosapia pollens, gestorum lumine fulgens, Moribus et meritis præcelsior omnibus, atque,

Fœdere complacito fidei nectamur in uno.
 Sis, peto, pars animæ semperque meæ comes, atque
 Finibus in nostris temet deposco morari,
 Sicque salutifero baptismate sorde piari.
 En quid gestis habe nostræ ditionis in orbe.
 Sis memor ipse mei, fuero ceu semper in omni.
 Et si velle alias est nunc proficiscier oras,
 Si gens torva, ferox, jamjam feritaverit in me,
 Improba non servans fidei retinensque tenoræm
 Ut potis es fer opem stabili conamine salvans
 Et tibi succurram simili ratione juvando.
 Te leget atque meum mutuo certamine scutum.

CAPUT VII.

De tempestate quam passus est Rollo, cum in regnum Francorum de Anglia navigaret, et quomodo littoribus Walgrorum appulit.

Tunc Rollo super dictis regis lætus, dixisse fertur :
 « Grates tibi, omnium regum præstantissime, super
 voluntariis beneficiis rependo, et quidquid inter me
 et te agenda retulisti, fac ut opto. Diutissime in re-
 gno tuo non morabor, sed celerius quam potero
 Franciam adibo. Ubicunque terrarum fuero, tuus
 amicus indissolubili dilectionis conjunctus fœdere
 permanebo. » His dictis, admodum inextricabiliter
 fœderati, alternarumque rerum competentis mira-
 biliter ditati, rediit quisque cum suis ad sua. Toto
 namque hiemantis anni tempore, naves sumptuosæ
 qui necessarij erant itineri, præparare Rollo dux
 solertis curæ fecit, Anglosque florentis juventutis
 milites qui erant sui effecti et secum ituri erant,
 ascivit. Cum autem primæ ætatis tempore rutilan-
 tium molliter florum arrideret copia, purpureisque
 blattis lactea et odorifera alberent lilia, memor
 semper visionis monentis ad Franciam proficisci,
 classibus velis datis navigium conscendit. Cum vero
 lenibus ventis congressus navigii factus esset usque
 ad medium æquoris, nihilque viderent nisi cælum
 complexum super faciem maris, invidi spiritus
 scientes illos baptismate Christi nomine abluendos,
 gloriamque quam perdiderunt adepturos, ingemi-
 scentes occurrerunt excitantes pericula illis. Venti
 quin etiam a sedibus suis ruunt et, hiante ponto, a
 sedibus imis in præcipitium fluctus nimios et ad si-
 dera tollunt. Cælum crebrescentibus fulguribus in-
 tonuit, densarumque tenebrarum nox atra illis in-
 cubuit. Remis confractis, ventorum rabiem vela ferre
 non possunt. Itaque viribus exhausti, omnia ventis
 permittunt. Huc illucque naves quasi per montes et
 valles fluctuant, mortemque repentinam omnibus
 inveniunt. Tunc Rollo protensis manibus prostratus
 incubuit navi, humilique voce talia profudit.
 O Deus omnipotens, cœlestia lumine complens,
 Qui cælum terramque tenes, per sæcula cujus
 Numen, et æterno complectens omnia gyro;
 Infectum vitiiis peccati et fœce repletum,
 Qui me Christicolam fleri vis munere visi,
 Temporis exiguo cursu volvente futuri,
 Suscipe vota libens, precibusque faveto benignus,
 Sedatisque feros fluctus compesce ruinas,

A Casibus eripiens istis nos atque labore,
 Comprime demulcens, mitescens, atque serena
 Undantem nimium violento turbine pontum.

Harum vero orationum precibus finitis, mox mare
 quiescit serenatis procellis, immensosque arboris
 tractus optato flamine breviter explicuerunt [venti],
 navesque tempestate disruptas littoribus Walgrorum
 applicuerunt.

CAPUT VIII.

Quomodo Rollo devicit Walgrenses rebellantes et Rainerium Hainaucensem ducem et Radeboldum principem Frisæ; et de xii navibus onustis victu et totidem armato milite plenis, quas Alstemus rex Anglorum sibi misit, dum inibi moraretur.

Audientes autem Walgrenses quod gens barbara
 tempestate maris ferociter quassata suis littoribus
 esset advecta, congregata multitudine pagensium,
 Rollonem ducem tempestuoso mari vix ereptum
 assilierunt. Qui solito more concitus, contra illos
 debellandò perrexit, atque plures illorum nece pro-
 stratos orco transmisit; residuosque illorum aut fa-
 gavit, aut cepit. Cumque diutissime morans Wal-
 gras [forte Walcherem, inter Zelundæ insulas, in qua
 Flushinga] depopularet, reminiscens Alstemus rex
 Anglorum christianissimus, omnium regum probi-
 tate præcellentissimus, amicitia qua se et Rollonem
 colligarat in fœdera sempiterna, xii naves frumento,
 vino atque lardo oneratas, quin etiam totidem ar-
 mato milite repletas, duci præcelso transmisit in
 Walgras. His Rollo donis lætus, legatos muneribus
 præmaximis ditatos cum gratiarum actione ad regem
 remisit, seque per eos famulaturum regi mandavit.
 C Estimantes autem Walgrenses propter deportati
 fragmenti copiam omni tempore Rollonem Walgris
 moraturum, convocarunt Rainerium Longi Colli Has-
 bacensem et Hainaucensem ducem, et Radeboldum
 Frisæ regionis principem, et conglobato exercitu
 aliorum pagorum, invaserunt Rollonem. Qui sic
 sæpius ad bellum indubitanter perrexit, et multa
 millia illorum occidit, atque Rainerium Longi Colli
 et Radebodem Frisonem ad sua castra fugavit.
 Deinde totam terram Walgrorum devastavit atque
 incendio concremavit. Posthinc hujus rei causa in-
 dignatos Frisones celeriter expetivit, terramque
 illorum devastare cœpit. Tunc Frisones multorum
 congeriem populorum concite coacervantes, sibi-
 que multitudinem plebium in confinio Frisæ commo-
 rantium accumulantes, fluvio Alueræ commoran-
 tem, agminibus multis præparatis, accelerata incur-
 sione conantur invadere Rollonem. Rollo vero et
 qui cum eo erant, genu flexo armorumque ingruente
 horrore, scutorum tegmine cooperti, strictæque
 aciei mucronibus coruscis complicati, expectabant
 initium certaminis. Frisones ergo parvissimam esse
 putantes multitudinem illorum, inierunt bellum sibi
 non profuturum. Daci vero exsistentes et in illos
 irruentes, usque ad internecionem prostraverunt, plu-
 resque principes ceperunt, innumerabilemque nu-
 num ad naves duxerunt. Frisones igitur residui diffi-
 dentes sui, exline tributarii effecti sunt, Rolloniq[ue]

præceptis per omnia obedientes. Congesto et exag- A
gerato atque dato Frisizæ tributo, illico librat in
altum carbasa navibus data, vertitque proras ad
Rainerii Prolixi Juguli terras; ulcisci se cupiens de
ipso, qui adfuit Walgris cum Frisonibus jam pro-
stratis in prælio: Pererrato ponto, intrat Scaldi al-
veum et cis citraque terram depopulans super Longi
Colli Rainerium, venit ad quamdam abbatiam dictam
nomine Condatum. Rainerius vero multa prælia
contra eum fecit, sed ex omnibus Rollo victor potens
existit. Devastabatur terra, utriusque exercitus mala
perpressa. Prævalida fames exoritur, quia terra ara-
tro non scinditur. Vulgus penuria affligitur, fame
bellisque atteritur. Diffidunt vivere cuncti, salute
victus privati. Quadam igitur die Rainerio loco in-
sidiarum commorante, clam super Dacos cupiente I
irruere, Daci eum hinc inde congesti vallaverunt,
et omne nimium debellantem manciparunt, vincum-
que ad Rollonem duxerunt. Ipsa namque die Rai-
neridæ, Dacorum ut caperent aliquos latebris com-
morantes, invaserunt XII milites præcipuos Rollonis
et constanti virtute ceperunt. Tunc uxor Raineri
Æns et ejulans super eo, convocatis principibus suis
misit ad Rollonem, ut pro XII comitibus captis red-
deret sibi suam seniore. Illico Rollo, suscepta lega-
tione, remisit ad eam dicens: « Non reddetur Rai-
nerius tibi, sed decollabitur, nisi reddideris prius
meos comites, mihi insuper dederis quidquid auri
et argenti sui ducaminis, cum juramento Christianæ
religionis, quin etiam tributum istius regionis. »
Mox conjux Rainerii lugubri legatione afflicta, C
comites captos Rolloni remisit, aurumque et argen-
tum quod usquam invenire potuit. Quin etiam illud
quod erat sacris altaribus concessum, pariterque
vectigal illius ducaminis, cum jurejurando quod
plus metalli non haberet nec exigere posset, sup-
plicibus verbis et deprecativis misit ad Rollonem, ut
rederet sibi suum virum. Ipse vero motus pietate,
vocibusque suppliciter petentium, ad se fecit venire
Longi Colli Rainerium, verbisque pacificis affatur
eum: « Rainere dux, milesque asperrime, regum-
que et ducum atque comitum superbo satus san-
guine; quid tibi feceram olim injuriæ, propter quod
præliatus es cum Walgris et Frisonibus contra me?
Si scire modo voles, armorum spicula desunt, et
satellites. Si velis a nobis fuga labi, compedibus in-
tricatus nunc captus non potes evadere. Talionem,
sicut Frisonibus, tibi reddidi pro malis quæ mihi
sine re intulisti. Uxor tua et principes tui, quidquid
auri et argenti recuperare potuerunt, pro te mise-
runt mihi. Dimidium exaggerati muneris reddam tibi,
teque tuæ uxori remittam. Hinc mansuescens re-
quiesce, et nullatenus sit discordia, sed sempiterna
inter me et te pax et amicitia. » His dictis, Rai-
nerii crura solvuntur compedibus. Statimque Rollo
sibi fœderatum, muneribusque et donis præmaximis
ditatum, quin etiam reddita medietate legatorum
munerum, ad uxorem suam remisit Rainerium.

CAPUT IX.

*Quomodo anno incarnati Verbi 876. Gemmetias venit,
deinde Rothomagum; et de pace quam Franco ar-
chiepiscopus petivit ab eo et accepit.*

His itaque sedatis, Dani cum suo duce Rollone
vela ventis librant, Scaldi alveum deserentes, atque
permenso ponto, octingentesimo septuagesimo sexto
ab incarnatione Domini anno Sequanica penetrantes
ora, flante ad votum vento, Gemmeticum veniunt,
corpus sacræ virginis Ameltrudæ, quod a Britannia
asportaverant, in capella sancti Vedasti quæ trans
flumen est, super altare ponentes. Quæ capella hac-
tenus illius virginis nomen retinet. Quorum adven-
tum Franco Rothomagensis archiepiscopus agnoscens
et urbis muros solo tenus hostica immanitate dirutos
perspiciens ac de juvenamine ad resistendum omnino
diffidens, adjudicavit salubrius ab iis pacem querere,
quam in aliquo illos ad sui perniciem provocare.
Qui festinus illos adiens, pacem petit et consequitur
optatam, pacto inter se fœdere firmo. Post hoc vero
Daci festinantes, ad urbis mœnia quantocius propel-
lunt naves, portæque cui innexa est ecclesia Sancti
Martini, plurimo milite plenas adjungunt. Cujus
verbis præsidium sagaci mente terra marique con-
siderantes, compendiorum lucris munitum, totius
comitatus caput illud fore concorditer deputant.

CAPUT X.

*Quomodo Rollo cum suis per alveum Sequanæ veniens
Archas, quæ Hasdans dicitur, ibi composuit quod-
dam castrum ubi pugnavit contra Francos; et, plu-
rimis occisis, Rainaldum ducem illorum in fugam
vertit; et de subversione Mellenti castri.*

Rollo igitur Rothomo potitus, de Parisiaca eme-
sione corde versuto cum suis tractans, Christi a-
norum sanguinem paganico instinctu lupino more
sitiebat. Qui classem solventes, Sequanæ fluvium
sulcant, stationemque navium apud Hasdans, quæ
Archas dicitur, componunt. Tunc Rainaldus totius
Franciæ dux, agnito paganorum repentino adventu,
cum valida exercituum virtute super Authuræ flu-
vium eis obvius processit; Hastungum qui adhuc in
Carnotena urbe morabatur, ob peritiam linguæ cum
aliis legatis præmittens. Veniens itaque Hastungus jux-
ta aquæ decursum, talibus illos adorsus est verbis:
« Heu! inquit, robustissimi milites, quibus ab oris
huc advecti estis, vel quid in hac regione queritis,
aut quo vester senior censetur nomine? edicite no-
bis. Francorum sane regis sumus legati vobis dire-
cti. » Cui interroganti sic Rollo: « Dani, ait, sumus,
æquali dominio fungimur. Terræ hujus colonos
exturbare venimus, nostræ ditioni patriam suam
cupientes. Tu vero quis es, qui tam facete nobis
loqueris? » Ad hæc ille: « Audistis, inquit, aliquan-
do de quodam Hastingo, qui a vestris partibus ex-
it cum multitudine navium huc adveniens, hoc Fran-
corum regnum magna ex parte pessumdedit et in
solitudinem redegit? » Cui Rollo: « Audivimus, in-
quit, Hastungus enim bono homine cœpit et cuncta
malo fine complexit. » Hastungus ad hæc: « Vultis,

inquit, Carolo regi subdi? — Nequaquam, ait Rollo, alicui subjiciemur; sed quæcunque armis acquiramus, nostro juri vindicabimus. Regi cujus te legatum gloriaris, audita si vis renuntia. » Hæc Hastings cuncta expedite suo refert duci. Interim Rollo et qui cum eo erant, fecerunt sibi munimen et obstaculum in modum castrî, munientes se per gyrum avulsæ terræ aggere, locoque portæ relinquentes spatium prolixæ amplitudinis, quod apparet ad tempus usque istius diei. Franci vero diluculo venerunt ad ecclesiam sancti Germani, ibique missam audientes, participantur corpore et sanguine Christi. Abhinc equitantes, in ripa fluminis naves dacosque in munimine avulsæ terræ videntes, amplum portæ aditum solum invaserunt. Daci vero intrinsecus hinc et inde per planitiem castrî accubitarunt, atque scutis se cooperuerunt, ut parvissima putaretur summa eorum. Rotlandus signifer Rainaldi, cum acie quæ præibat exercitum, violenter per aditum miræ prolixitatis amplum super eos irruit et debellare eos cœpit. Daci vero exsurgentes, Rotlandum in momento interemerunt et ejus sequaces. Rainaldus et Hastings, cæterique comites, illic cunctos mortuos considerantes, terga vertentes fugam expetiverunt hilares. Quibus peractis, Rollo navibus festine Mellenti municipium occupat. Quo subverso, omnes incolas gladio necat.

CAPUT XI.

Qua facilitate Tetboldus comes Carnotensem urbem ab Hastings emittit, et quomodo ipse Hastings omnibus distractis peregre profectus disparuit.

Considerans ergo Tetboldus comes se reperisse tempus opportunum ad decipiendum Hastingsum, talibus verbis falso appetit illum: « Cur, inquit, insignissime vir, ignavia torpes? Ignoras regem Carolum te velle morte appetere, ob Christianorum sanguinem a te olim fusum injuste? Reminiscitur enim malorum quæ illi tunc improbe intorsisti, et ideo de terra te exterminare decernit. Manus etiam tua, ut ipse ait, cum Rollone pagano ad delendos Francos sentit. Qua de re in proximo pessime deleberis ab eis. Consule autem tibi, ne inconsultus puniaris. » Quibus verbis Hastings terditus, confestim Carnotensem urbem Tetboldi vendidit, et distractis omnibus peregre profectus disparuit.

CAPUT XII.

Bellum iterum Ragenoldi principis Franciæ cum Rollone, et de morte ipsius, et de annua obsidione urbis Parisius, et de destructione urbis Bajocas, in qua cepit quandam virginem nomine Popam, ex qua genuit Willelmum et Gerloc sororem ejus, et quomodo exercitus ejus trucidavit cives Ebroicæ civitatis, ipso tamen cum quibusdam Parisius obsidente.

Rainaldus ergo fugæ dedecus non ferens, iterum congregato exercitu majore Rollonem aggreditur repente. Cujus conatus ipse præveniens, quosdam suorum gladiis obtruncat, alios indecenter fugientes fugat. Ipsum autem Rainaldum quidam piscator Sequanæ Rolloni attributus, jaculo transfixum mortuum sternit. Dehinc Rollo anchoris subductis, ce-

leri remigio Parisium petit, obsidioneque cingit, præda undequaque illico adducta. Quo illic moranti exploratores superveniunt, nuntiantes Bajocacensem urbem a defensoribus vacuam esse et absque detrimento cujuslibet victoris facillime capi. Illico avulsis ab obsidione navibus, Bajocasium velivoto venit cursu. Quam captam aliquatenus subvertit, habitatoribus ejus interfectis. In qua quandam nobilissimam puellam nomine Popam, filiam scilicet Berengarii illustris viri, capiens, non multo post more Danico sibi copulavit, ex qua Willelmum genuit, filiamque nomine Gerloc valde decoram. Ea sic urbe demolita, Rollo concite Lutetiam regreditur. Cumque in expugnatione ejus arietibus et balistis intenderet, misit exercitum militum ad Ebroicam civitatem, ut eam exterminarent, episcopum nomine Sibor cum suo populo trucidarent. Quo cum venissent, episcopum fuga lapsum non reperientes, omnes cives perimunt et cum maxima præda ducem suum repetunt. Talibus itaque exterritæ plurimæ gentes Franciæ, tributa solvebant Rolloni, plurimæ vero resistebant ei.

CAPUT XIII.

De Elstanno [Alstemo] rege Anglorum, qui per legatos petiit auxilium ejus contra rebelles et accepit. Et quod Rollo inde rediens, subjugatis Anglis, ad votum regis, maximis ditatus donis et auxiliis, dividens comites exercitus sui, alios alveo Sequanæ, alios Ligeris, alios Gerundæ, interjacentes provincias prædaturos celeri navigatione direxit.

Dum hæc geruntur, regis Anglorum Elstanni legati adveniunt, deprecatoria verba Rolloni deferentes, ut illi quantocius auxilium ferat. Conspiraverant enim adversus eum quidam rebelles, arma moventes. Cujus anxietati compatiens, de urbis Parisiæ expugnatione diffidens, ob videlicet aditus difficultatem et nimiam alimoniam intra eam copiam, dimissa obsidione, Anglos aggreditur. Quo cum venisset, rebelles expugnans, cum austeritate coercuit, acceptisque obsidibus regi suo pronos effecit. Exhinc iterato electa juvenum multitudine, cum magnis muneribus a rege sibi collatis, in Franciam remeant, statim comites exercitus sui dividens, alios alveo Sequanæ, alios Ligeris fluente, alios anne Gerundæ interjacentes provincias prædaturos celeri navigatione misit. Ipse autem Parisius iterum veniens, cœpit urbem oppugnare et terram super inimicos suos devastare.

CAPUT XIV.

Quod Carolus audiens reditum Rollonis, pacem ab eorum trium mensium petens accepit; quo termino finito, Rollo suos usque Burgundiam prædaturos circumquaque misit.

Audiens autem Carolus rex, ab Anglorum partibus rebus prospere gestis, Rollonem rediisse, misit ad eum Franconem, Rothomagensem archiepiscopum, mandans ut a vexatione Francorum cederet, et ei inducias trium mensium daret. Quibus impetratis, paulisper quievit terra a paganorum rapinis. Expletis autem tribus mensibus, illico Rollo putans se

propter securitatem quam dedit, a Francis vilem A
 æstimatum, ferociter et crudeliter devastando pro-
 vincias, cœpit laniare et affligere atque delere popu-
 lum. Sui autem in Burgundiam pergentes, perque
 Yonam in Sigonam navigantes, terrasque annibus
 affluces usque Clarum-Montem undique œcus deva-
 stantes, Senonis provinciam invaserunt, atque cun-
 cta depopulantes ad Sanctum Benedictum contra
 Rollonem revenerunt. Videns autem Rollo monaste-
 rium Sancti Benedicti, illud contaminare noluit, nec
 prædari illam provinciam propter sanctum Benedi-
 ctum permisit. Stampas equidem adiens, totam ter-
 ram adiacentem perdidit, quamplurimos captivavit.
 Inde ad Vilemclt veniens, finitimas terras prædavit,
 hincque Parisius remeare acceleravit.

CAPUT XV.

*Quomodo, dum obsideret urbem Cantis, Richardus, dux
 Burgundionum, cum suo et Francorum exercitu in
 eum irruit : quo fortiter resistente, Autelmus epi-
 scopus ex urbe cum armatis inopinate pro-siliens,
 sanctæ Dei Genitricis tunicam ferens, cum a tergo
 invasit. Cessit itaque Rollo non Burgundionibus,
 sed divinæ virtuti.*

Postremo, Carnotenam urbem obsidione circum-
 dat; quam cum machinis et tormentis impugnaret,
 Richardus Burgundionum dux cum suo Francorum-
 que exercitu adveniens, super eum irruit. Cum quo
 congressus, cum suis atrociter resistebat, quousque
 Autelmus episcopus ex civitate cum armis inopi-
 nato prosiliens, sanctæque Dei genitricis Mariæ
 supparum præferens, a tergo eum invasit cædendo. C
 Illic tandem vilens Rollo se suosque in extremo
 mortis, decrevit ad horam hostibus cedere, quam
 cum suorum detrimento pugnare; et provido con-
 silio, non tamen ignavia, declinavit a certamine.

CAPUT XVI.

*De parte exercitus, quæ in quemdam montem subiit;
 et de Ebullo Pictavensi comite : qualiter in domo
 fullonis latuit propter Northmannos.*

Quædam autem exercitus sui pars Francis perse-
 quentibus recedens, Leugas venit, ac in cuiusdam
 montis subiit cacumen. Ebulus vero Pictavensis
 comes, tarde ad prælium veniens, comperit paganos
 montis excelsa occupasse. Quos illico persequens,
 ejus ardua militibus, ne effugerent, cinxit. Sed no-
 ctis medio Northmanni per Francorum castra vio-
 lenter erumpentes, vitæ dispendium evaserunt. Enim
 vero Ebulus Rollonem super eos irruisse suspica-
 tus, domum cuiusdam fullonis subintravit, ibique
 tota nocte tremebundus delituit. Porro Franci,
 facto diluculo, paganos evasisse agnoscentes, citatis
 equis calcantibus, eos insequi cœperunt. Quos re-
 pertos expugnare non audentes, eo quod animalium
 cadaveribus sanguine cruentatis in modum castri se
 munissent, nulla re prospere acta citius refugerunt;
 Northmannis ita se liberantibus, ducemque suum
 gaudenter repentibus.

CAPUT XVII.

*Quod Rollone furis successo et acriori oppressione
 Franciam demoliente, Carolus rex filiam suam
 dedit ei, et maritimam terram ab Eptæ flumine
 usque ad Britannicos limites et ipsam Britanniam
 unde viveret, quia prædata terra erat et deserta
 [prædicta terra erat deserta], ea tamen conditione
 ut Christianus fieret, et quod rex et Robertus dux
 Franciæ et ceteri proceres et episcopi juraverunt
 eandem terram Rolloni et hæredibus ejus in per-
 petuum possidendam; et quod Rollo nolens oscu-
 lari pedem regis, jussit cuidam militi suo ut eum
 oscularetur.*

His itaque Rollo infortuniis, militumque suorum
 morte furibundo succensus, ad Francorum infesta-
 tionem reliquos exaggerat et ad demolendam sive
 exterminandam patriam et sodiorum perniciem eos
 B totis conatibus incitat. Quid plura? Ut lupi vesper-
 tini vehuntur pagani ad caulas Christi, succeduntur
 ecclesiæ, mulieres ducuntur captivæ, trucidatur
 populus, sit omnibus in commune luctus. Ilis deni-
 que Franci calamitatibus oppressi, querulis clamo-
 ribus Carolum regem appetunt, unanimiter conela-
 mantes Christianum populum ob ejus inertiam pa-
 ganorum incursum deperire. Quorum querimoniis
 rex vehementer permotus, ascitum Franconem ar-
 chiefiscopum Rolloni festinanter dirigit; mandans,
 si Christianus efficeretur, terram maritimam ab
 Eptæ flumine usque ad Britannicos limites, cum sua
 filia nomine Gisla, se ei daturum fore. Qua legatione
 Franco suscepta, peracto itinere, pagano duci can-
 cta per ordinem pandit. Cujus verba consulto suo-
 rum gratanter suscipiens, a vastatione paganica in-
 ducias trium mensium regi indulget; ut in hoc
 C diebus spatium pax inter eos stabiliretur fœdere
 firmo. Statuto sane tempore veniunt ad denomina-
 tivum locum, qui dicitur ad Sanctum Clerum, rex
 cum Roberto Francorum duce trans Eptæ fluvium;
 Rollo vero citra, vallatus cuneis militum. Discu-
 rentibus alternatim nuntiis, pax, favente Christo,
 stabilitur inter eos, Rollone regi fidelitatem sacra-
 mentis jurante et rege illi filiam cum terra prætitu-
 lata donante, superaddita etiam ad sumptuum
 supplementa tota Britannia, ipsius provinciæ prin-
 cipibus, Berengerio atque Alanno, sacramenta ju-
 rantibus Rolloni. Nam terra maritima quæ nunc
 vocatur Northmannica, ob diurnos paganorum ex-
 cursus, silvis undique adultis, a cultro et vomere
 D torpebat inculta. Flandrensium vero provinciam, ut
 ex ea viveret, voluit rex ei primum dare, sed ille
 noluit præ paludum impeditio recipere. Rolloni
 autem pedem regis, cum ab eo ducatum Northman-
 niæ susciperet, nolenti osculari, dixerunt episcopi :
 « Qui tale donum recipit, osculo debet expectere
 pedem regis. » Et ille : « Nunquam curvabo genua
 mea alicujus genibus, nec osculabor ejuspiam
 pedem. » Francorum igitur precibus compulsus,
 jussit cuidam militi pedem regis osculari. Qui sta-
 tim pedem regis arripiens, deportavit ad os suum,
 standoque defixit osculum, regemque fecit supinum.
 Etque magnus excitatur risus, magnusque in plebe

tumultus. Cæterum, Carolus rex, duxque Francorum Robertus, comitesque et proceres, præsules et abbates, juraverunt sacramento catholice fidei patrio Rolloni vitam suam et membra et honorem totius regni; super terram denominatam, quatenus ipsam teneret et possideret, hæredibusque traderet et per curricula cunctorum annorum successio nepotum haberet et excoleret in progenies progenierum. Quibus nobiliter expletis, rex lætus ad sua regreditur, et Rollo cum Roberto duce ad Rothomagensis urbis mœnia proficiscitur.

CAPUT XVIII.

Quod anno incarnati Verbi 912 baptizatus est Rollo et exercitus ejus, et quod venerabilioribus ecclesiis suæ provinciæ dedit partem terræ, antequam suis eam divideret satrapis; et de Brenneval, quam dedit Sancto Dionysio Arcepsigita.

Anno igitur incarnationis Dominicæ 912 benedicto fonte nomine Sanctæ Trinitatis, Rollo a Francorum archiepiscopo baptizatur; quem Robertus dux a fonte accipiens, ei summi nomen imposuit. Rollo autem postquam baptizatus est, per septem dies, quibus in albis mansit, Deum et sanctam ecclesiam devote datis muneribus honoravit. Nam primo die dedit terram præmaximam Sanctæ Mariæ Rothomagensis ecclesiæ; secundo Sanctæ Mariæ Bajocensi ecclesiæ; tertio, Santæ Mariæ Ebroidensi ecclesiæ; quarto, Sancti Michaelis archangeli ecclesiæ in periculo maris supra montem positæ; quinto, Sancti Petri et Sancti Audoeni in suburbio Rothomagensis ecclesiæ; sexto, Sancti Petri et Sancti Aichadri Gemmeticensis ecclesiæ; septimo, Brenneval cum omnibus appendiciis Sancto Dionysio dedit.

CAPUT XIX.

Quomodo divisit terram suis hominibus et ecclesias destructas et muros civitatum reedificavit; et de Britonibus quos sibi rebellantes subjugavit.

Octavo die expiationis ejus, vestimentis chrisimalibus exutus, verbis cœpit acquisitam terram metiri, comitibusque suis et ceteris fidelibus suis largiri. Videntes autem pagani ducem suum Christianum esse, relictis idolis Christi nomen suscipiunt, ac unanimis ad baptismum convolant. Dehinc Robertus Francorum dux, rebus, pro quibus venerat, competenter gestis, Franciam repetit hilaris. Porro Robertus Northmannorum dux, præparato nuptialium rerum magno apparatu, supra nominatam tanti regis filiam in consortium sui tori Christiano more duxit. Securitatem omnibus gentibus in sua terra manere cupientibus fecit. Illam terram sui fidelibus funiculo divisit, universamque diu desertam reedificavit; atque de suis militibus advenisque gentibus refertam restructit. Jura et leges sempiternas voluntate principum sancitas et decretas plebi indixit, atque pacifica conversatione morari coegit simul. Ecclesias funditus suas statuit, templa frequentia paganorum destructa restauravit. Muros civitatum et propugnacula refecit et augmentavit. Britannos rebelles sibi subjugavit, atque de cibariis Britonum totum regnum sibi concessum sufficienter pavit.

CAPUT XX.

De lege quam statuit, ut nullus assensum præberet furi, ei de rustico et uxore ejus quos affigi patibulo propter cultrum et vomerem furatum præcepit.

Post hæc intra Northmannicos limites legem statuit, ut nullus assensum furi præberet. Quod si prehenderetur, ambo patibulis appenderentur. Contigit autem non multo post in Longapentis villa, quemdam agricolam reficiendi causa, labore suspeso, domum redire, dimissis loris in campo cum cultro et vomere. Quæ tam infelix quam vesana uxor ipsius clam cuncta sustulit, experiri volens edictum ducis. Rusticus vero ad campum regressus, rebus non inventis, uxorem an eas haberet inquiri. Qua negante, ducem aggreditur petens ut sua sibi utensilia reddantur. Qui motus illico pietate, damnum viri datis quinque solidis relevare et populum per circuitum ad examen calibis cunctum jussit compellere. Quo Deo judicante liberato, uxor rustici a ministris arctatur. Quæ coacta verberibus reatum profitetur. Dux autem rustico ait: « Noveras antea hanc furem esse? » Et rusticus ait: « Noveram. » Ad hæc dux intulit: « Tuum os te condemnat, serve nequam. » Et continuo ambos jubet suspendi patibulo. Dicuntur etiam alia multa digna relato vulgo de eo, quorum unum breviter hic intimabo. Dum post venationem in silvam, quæ imminet alveo Sequanæ juxta Rothomagum, stipatus obsequentium turbis comederet, sedens super lacum quem usu quotidiano loquendi Maram vocamus, armillas aureas in quercu pependit. Quæ per tres annos ob timorem ipsius intactæ ibidem fuerunt. Et quia juxta Maram illud factum memorabile fecit, ideo ipsa silva usque in hodiernum diem Rollonis Mara vocatur. His et hujusmodi Rollo dux terroribus populum frenans, tum ob amorem justitiæ, quem divinis debuit legibus, tum pro subditorum concordi et quieti vita, tum pro sui honoris tranquillo statu, ducatum sibi a Deo attributum tempore longævo pacifice gubernabat.

CAPUT XXI.

De duobus militibus Caroli regis quos fecit puniri.

Carolus Simplex, filius Ludovici cognomento Nihil-fecit erat socer Rollonis; quodam tempore misit duos milites Gislae filiae suæ. Quos illa apud se occulte diu morari fecit, nolens eos manifestare Rolloni. Quod cum ille cognovisset, iratus et repulans eos exploratores, jussit illos educi, et eductos in loco rerum venalium jugulari. Audiens autem Robertus dux Francorum, patrisum Rollonis, quod pro nece duorum militum, colligatæ pacis inter regem et Robertum ducem Northmannorum vincula soluta diruptaque essent, contra eum rebellavit, et regnum Franciæ invadens, in regem in Kalendas Julii unctus est. Carolus vero antequam annus compleretur, contra regni invasorem Suessionis pugnavit, ipsumque Deo adjuvante vincens peremit. Sed ei, dum a bello victor reverteretur, nequissimus comes Herbertus occurrit, et sub ficta pacis simu-

latione ad Parronam castrum hospitandi gratia di-
vertere compulit, et ibi eum dolo captum usque ad
mortem retinuit. Robertus enim dux sororem Her-
berti in conjugio habuit, ex qua Hugonem magnum
geniuit. Carolus autem ubi captus est, Rodulphum
filium nobilem Richardi Burgundionum ducis, quem
de sacro fonte susceperat, consilio procerum Fran-
corum in regnum sublimavit. Ogiva vero conjux
Caroli, filia Elstanni regis Anglorum, infortuniis
mariti sui territa, ad patrem suum cum Ludovico
filio suo in Angliam fugit, animositatem Herberti et
Hugonis magni nimium metuens.

CAPUT XXII.

*Quod, mortua uxore ejus absque liberis, iterum Po-
pam, quam ante baptismum habuerat, sibi copu-
avit, et de fidelitate quam fecit Northmannos et
Britones jurare Willelmo filio suo, et de morte
ejus.*

Rollo autem dux, qui et Robertus, postquam uxor

A ejus morte præventa absque liberis mortua est, re-
pudiatam Popam, ex qua filium nomine Willelmum
jam adultum genuerat, iterum repetens sibi copu-
lavit. Verum fractus jam viribus, laboribus et præ-
liis, in quibus omne juventutis robur consumpserat,
de ducatus sui dispositione apud se toto cona-
mine, cui vel qualiter illum relinqueret, deliberabat.
Convocatisque totius Northmanniæ proceribus, cum
Alanno et Berengerio Britonibus, Willelmum filium
suum pulcherrimæ juventutis flore vernantem illis
exponit, jubens ut eum sibi dominum eligerent,
suzæque militiæ principem præficerent. De cætero
cunctos suasibilibus demulceus verbis, sub sacra-
mento fidei filio illos subegit. Post hæc uno vivens
lustrò, consumptus senio hominem exiit in Chri-
sto, cui est honor et gloria in sæcula sæculorum.
Amen.

HISTORIÆ NORTHMANNORUM

LIBER TERTIUS.

De secundo duce Willelmo filio Rollonis.

CAPUT PRIMUM.

*De honestate morum Willelmi ducis, et quod Franci
invidebant ei, quod in circuitu dilataret terminos
ducatus sui; et quomodo Berengerium et Alannum
Britonum comites, sibi rebellantes devicit.*

Igitur duce Roberto carnis ab onere jam liberato,
Willelmus filius ejus totius monarchiam Northman-
nici ducatus sagaci moderamine regens, inconvulsam
Christo regi fidem servare corde ultroneo satagebat.
Erat quippe statura procerus, vultu decorus, mican-
tibus oculis, mansuetus benevolis, quasi leo inimicis
terribilis, et ut gigas fortis in præliis, terminos sui
ducatus per circuitum dilatare non desistens. Quæ
res invasionis et audaciæ Francorum proceribus,
odii et invidiæ fomitem ministravit. Sub eadem sane
tempestate Berengerius et Alannus Britones, a te-
nore fidei quam cum eo pepigerant dissidentes, ab
ejus dominio præsumptivo ausu conati sunt recedere,
regi Francorum ulterius disponentes militare. Qua-
rum temeritatem dux festinato impetu comprimens,
Britanniam tandiu hostili expeditione vastavit, plu-
rimaque eorum municipia subvertit, quoadusque
Alannum totius nequitie incentorem a regno extur-
baret et Anglos adire compelleret, Berengerio sibi
elementer reconciliato.

CAPUT II.

*Quomodo quidam Northmannorum duce Riulfo quo-
dam perfido, volentes eum funditus a regno extru-
dere, dum obsiderent suburbana Rothomagensis ur-
bis, ab eo cum parva manu militum sunt devicti in
loco qui hactenus dicitur Pratum belli; et quod,
dum a bello victor rediret, cognovit sibi ex Sprota*

C nobilissima puella filium natum apud Fiscannum,
quem Richardum jussit in baptisate vocari.

His ita devictis, diabolo agitante iniquorum quam-
plures, iterum intestina adversus eum insurgunt
molimina. Nam quidam Riulfus perfidiæ succensus
furiis, plurimis veneno discordia infectis, arma ar-
ripiens, a regno adorsus est eum funditus extrudere;
adeo ut undequaque collecta virorum multitudine,
circa Rothomagensis civitatis suburbana transmeat
Sequanæ alveo obsidionem componeret, quatenus
ducem ab ea propelleret, aut captum nequiter perim-
meret, Northmannia sibi vindicata. Videns itaque
dux se a suis sic obsessum, multimode meditari
cœpit, qua via suæ consuleret saluti atque honori,
et milites suos a tam audaci conspirationis metu
cohiberet. Ad extremum, a quodam Bothone procu-
ratore suo indecenter lacessitus conviciis, arma su-
mit et cum trecentis loricatis militibus temeraria
castra irrumpens, maximam eorum multitudinem
gladiis prostratam orco transmisit, aliosque per
diversa silvarum lustra se occultantes in fugam ver-
tit. Riulfus autem commilitonum fiducia destitutus,
inter profugos delitescens, fugæ subsidio evasit. Dux
ergo, profligatis inimicis, suorum recensens nume-
rum, reperit ex eis interiisse nullum. Locus in quo
fuit hic confictus, hactenus Pratum-belli nuncupa-
tur. Regresso eo igitur de prælio, a præfecto Fiscan-
nensis castris legatur dirigitur, deferens ex quodam
nobilissima puella Danico more sibi juncta, nomine
Sprota, filium esse natum. Qui lætus valde effectus,
sub festinatione Bajocas illum episcopo Henrico

mandavit dirigere, ut per ipsius manus sacro lotum fonte, proprio nomine vocaret eum Richardum. Cuius jussa præsul gratanter complens, puerum chrismate delibutum Fiscannum remittit nutriendum.

CAPUT III.

Quod multi comites et duces exterarum regionum, exciti fama bonitatis et virtutis ejus, frequentabant curiam ejus et maxime Hugo magnus dux Francorum, et Willelmus comes Pictavorum, et Herberthus Viromendorum; quorum Willelmus sororem ejus Geroc sibi conjugem petiit et accepit, Herberthus vero filiam suam hortatu Hugonis Magni ipsi per conjugium sociavit.

Triumpho de rebellibus potitus dux conspicuo, atque viribus convalescens, per exteras nationes multimode cœpit præclaram suarum virtutum spargere famam, in tantum ut ex diversis mundi partibus comites et proceres regnorum illius curiam frequentantes, multis munerati donis, sedes suas ovanter repeterent. Quibus summæ ingenuitatis rumoribus Hugo dux Francorum et Willelmus comes Pictavensis ac Herberthus excitati, cum apud Leonis silvam petulantium cervorum in venatu exercitiorum ludis insudaret, ad eum veniunt ejus commodis congratulantes. Quos ille cum magno sumptuum apparatu suscipiens, de compluribus sæcularium rerum dispositionibus frequenter cum eis disputabat. Inter quos secretorum tractatus, Willelmus Pictavensis comes sororem ejus, nomine Geroc, petiit, quatenus maritali lege illius connubio jungeretur. Cujus perorantis gratanter favens votis, consultu Hugonis Magni descriptis sponsalibus et celebratis nuptiis, cum multis xeniis gaudentem illum ad propria remisit. Oblectatus denique Herberthus super hac nuptiarum festina et magnificia hilaritate, cupiens et ipse magni ac liberalis viri affinitate suam et nomen et posteritatem propagare, adhortante Hugone Magno, filiam suam ei donavit. Quam a paterna domo sublatam, cum innumera militum manu idem Northmannorum dux Rothomagensibus intulit arcibus.

CAPUT IV.

Quomodo rogatu Elstanni regis Anglorum, restituit paterno regno Ludovicum, eumque, favente Hugone Magno cum episcopis et cæteris Francorum primoribus, sancto inunctum oleo diademate regio insigniuit; et quod Franci, post quinquennium verum in ipsum conspirantes, moliti sunt eum a regno expellere.

Audiens autem Elstannus, rex Anglorum, tam magnificam incœpti ducis famam, cum donariis multis legatos illi mittit, orans ut Ludovicum, suum videlicet nepotem, Caroli regis filium, paterno restituere regno satageret, atque Alanno Britoni sibi infenso commissa pro suo amore ignosceret. Cujus precibus dux libenti animo annuens, Alanno debita indulisit, atque ad sua redire jussu concessit; et Ludovicum transmariis partibus revocatum, Hugone magno favente, cum episcopis, cæterisque Francorum primoribus sancto inunctum oleo regno sublimavit. Quod cum lustrum uno sub quiete disponeret, iterum

A Franci adversus eum conspirant, molientes a regnis illum pellere.

CAPUT V.

Quomodo Ludovicus necessitate compulsus, volens inire sædus amicitie cum Henrico Trans-Rhenano rege, noluit eidem rex acquiescere, nisi mediante Willelmo Northmannorum marchione. Unde Ludovicus ducem suppliciter expetens, per ipsum quod querebat sædus et auxilium apud Henricum regem obtinuit.

Qui coactus eorum improbitate, Henrico Trans-Rhenano regis nuntios mittit, mandans in colloquio cum eo quædam conferre velle, pactumque amicitiarum stabile firmare. Quibus rex respondit se nullo modo ad hoc sædus ineundum acquiescere, nisi Willelmi ducis apstipulatione. His Ludovicus per internuntios auditis, illico ducem aggreditur, adversum Francorum conatus auxilium petiturus. Quem dux honorifice, ut regem decet, excipiens, spondit se per omnia juvamen ei præbiturum fore. Insuper, in regalibus epulis aliquandiu jucundum tempus pariter exegerunt. Præmisso quoque Tedgerio milite ad regem Henricum, illi ambo cum magno exercitu e vestigio expedito post eum profisciscuntur ad colloquium, additis etiam pro eodem negotio Hugone Magno et Herberto principibus Francorum. Itaque accelerato itinere super Mosæ fluvium, in loco qui Veusedus vocatur, ambo reges convenerunt; Henrici ex una fluminis parte, Ludovici vero ex altera e regione exercitu tabernacula figente. Inter quos Willelmus tam fidelissimus quam prudentissimus, consilia et utilia et honesta dictans, amicitiarum tenorem prout disposuit, ambo reges inter se sacramentis confirmarunt. Abhinc Ludovicus cum suis iter convertens Franciam repetit, et maximas de rebus strenue gestis duci gratias egit.

CAPUT VI.

Quomodo dux Willelmus, dum a colloquio regum rediret, rogatu Ludovici filium ejus ex sacro fonte apud Laudunum suscepit, cui nomen impositum est Lotharius.

Regredienti igitur a colloquio regi legatus super-venit, et ex Gerberga conjuge illi natum esse filium nuntiavit. Qui nimio exhilaratus gaudio, Willelmum ducem exorat continuo ut ex sacro fonte suscipiens illum proprio nomine vocaret Lotharium. Quibus verbis dux congratulante affectu obtemperans, Laudunum profisciscitur, postulata factis expleturus. Quibus regaliter patris festinato regressu cum suis Northmannicos limites appetit. Cujus adventum cunctus prænoscentis clerus Rothomagensis, ad portas urbis cum laudibus processit obviam illi, civibus utriusque sexus acclamantibus in propugnaculis, *Benedic us qui venit in nomine Domini.* Sic inter consonas clericorum seu populorum voces, intra Dei genitricis Mariæ ecclesiam a cunctis inducitur, susisque Deo precibus, ad domum propriam epulaturus properat, multo comitatu stipatus.

CAPUT VII.

Qua occasione dux Willelmus restauravit cœnobium Gemmeticense, a paganis antea destructum.

Sub eodem tempore, duos a Camberacensi territorio, ex villa quæ Hespera vocatur, monachos, Baldwinum videlicet atque Gouduinum contigit Gemmeticum repetere. Qui vastam loci eremum ingressi, cum maximo labore terram, prout posse erat, exstirpatis arboribus, cœperunt complanare, ac suarum laboribus manuam inibi insudare. Dux vero Willelmus, dum venatus gratia superveniens illic eos reperisset, percunctari cœpit ab eis, quibus ab oris illuc advenissent, vel quæ tam præcipua ædificia forent. Mox servi Dei seriem rei per ordinem ei detexerunt, et charitatem panis hordeacei et aquæ obtulerunt. Quam cum pro vilitate panis et aquæ sumere contempsisset, saltum ingressus, immanem aprum reperit, quem festine insequi cœpit. Porro, aper molossis post eum admissis cursum retorquens, hasta venabuli fracta præpeti impetu in ducem irruit, enique prostratum vehementer attrivit. Qui post paululum, sensu recepto ac sana mente, monachos repetit, et charitatem, quam incaute spreverat, ab eis recepit, et locum se restauraturum spondidit. Inmissis ergo auctionariis, eum a ramis et sentibus purgavit; Sanctique Petri, quod aliquantisper deciderat, monasterium resarciens, competenter texit. Clastrum vero et omnia receptacula munivit, ac a sui magnitudine breviata habitabilia reddidit.

CAPUT VIII.

De duodecim monachis cum suo abbate Martino a cœnobio Sancti Cypriani sumptis, quos comitissa Pictavensis soror ipsius ducis ei misit secundum petitionem suam, ut eos supradicto loco subrogaret; et quomodo dux monachus fieri volens prohibitus est ab ipso abba e; et de fidelitate quam fecit jurare Northmannos et Britones Richardo filio suo.

Interea legates Pictavis sorori suæ quam Willelmus comes sibi in matrimonio junxerat, dirigit, mandans ut monachos illi mitteret, quos præfato loco subrogaret. Soror autem ejus petitioni gratanti animo favens, itineris sumptus ordinavit, et XII monachos cum abbate suo, nomine Martino, a sancti Cypriani cœnobio sublatis, fratri destinavit. Dux vero, adventu eorum nimis exhilaratus, eos Rothomagi cum maximo gaudio recepit et cum omni honore, militum cuneis septus, Gemmeticum duxit, abbati que locum cum tota villa tradidit, quam ab alodariis auro redemit, et se inibi monachum fieri voto obligavit. Volis quoque satisfacisset, nisi idem abbas ejus animositati obstitisset, eo quod filius ejus Richardus adhuc puerulus esset, verens ne, propter illius imbecillitatem, quorundam iniquorum molimine patria turbaretur. Verumtamen cucullam et stamineam ab eo extorquens, secum asportavit; quæ in serinio reposuit, et clavim ejus argenteam cingulo suo appendit. Inde denique digressus, Rothomagum repetit, abbatis prohibitum moleste ferens. Cunctos quoque Northmannicos et

A Britannicos principes ascivit, animique sui consultum enucleatim pandit. Cujus verbis vehementer stupefacti, hærebant quid responderent, præ nimio stupore elingues effecti. Nam spiritu vix tandem resumpto, in hanc vocem queruli prorumpunt: « Cur nos, serenissime domine, tam repentine dimittis? vel cui dominium ducatus tui committis? » Quibus dux ait: « Est mihi filius, nomine Richardus. Vos autem rogo ut, si quando amoris affectum erga me habuistis; mihi nunc æquo animo ostendatis, quatenus illum vice mei vobis præficiatis; quia quod Deo vovi inevitabiliter a me complebitur factis. » Cujus voluntati obsistere non valentes, ei quamvis næsti assensum præbuerunt, in his concordēs. Missis quoque nuntiis, puerum Richardum a Ficanno reductum illis exponit. Cui fidelitatem sacramentis prono animo cunctis firmantibus, dux totius Northmannici seu Britannici ducatus est prælatus. Quem confestim pater Bajocas mittens, Botoni militiæ suæ principi nutriendum tradidit; ut ibi lingua eruditus Danica, suis exterisque hominibus sciret aperte dare responsa. Hæc de Gemmeticensis loci prætitulavimus relatu, ostendere volentes quantam devotionem, quam pium animi propositum dux Willelmus habuerit circa eum.

CAPUT IX.

Quomodo Heroldus [Aigroltus], rex Danorum, a filio suo Sueno de regno pulsus, cum 60 navibus Northmanniam petens, a duce Willelmo cum honore congruo susceptus est, Constantiensi comitatu ad præsidium ei ab ipso duce concessio.

C Interea tanti principis fortitudinem et pietatem fama promulgante, Heroldus, rex Danorum, a filio suo Sueno de regno pulsus, cum 60 navibus armato milite plenis Northmanniam supplex adiit. Quem potens et liberalis dux cum honore congruo recipiens, Constantiensem comitatum ei ad præsidium concessit, donec fabricatis navibus exercitum multiplicaret, et amissum cum validiore militum manu repeteret regnum.

CAPUT X.

Quomodo dux Willelmus, compassus a'amiati Herluini comitis, castrum monasterioli ab Arnulfo Flandrensi sibi ablatum obsidione cingens cepit, illudque Herluino reddidit.

Ea tempestate Arnulfus Flandrensis comes, homo versutus, intra sui juris terminos cupiditate illectus non se valens cohilere, plurimos in vicino positos fastu dominandi studuit conturbare. Unde inter cætera suæ nequitia molimina, cuidam comiti nomine Herluino gravissimum inferens detrimentum, castrum quod Monasteriolum vocatur, fraude abstulit. Qui ab Hugone Magno, suo videlicet domino, subventu penitus destitutus, petendi auxilii causa Northmanniæ dominum lugubris aggreditur. Cujus calamitati princeps tam bonitate quam araplitudine præditus, benevolo animo compassus, congregato exercitu, ad expugnandum municipium festinato proficiscitur. Quod mox obsidione occupavit et concitatis militibus per vim cepit, iterumque alimoniarum sumptibus vallatum Herluino reddidit. A quo

egressus, Rothomagum rebus strenue gestis ovans edit. Quo tempore Franco Rothomagensis archiepiscopus moritur, cui dominus Gunardus [Gimardus] successit.

CAPUT XI.

Quomodo Arnulphus, de ablato municipio tristis, mandavit verbis pacificis in dolo Willelmo duci ut Pinchinicum veniret, cum ipso de fœdere amicitie tractaturus.

Interea Arnulphus Flandrensis, dirum perfido sub pectore virus efflans et de ablato municipio efferatis animis condolens, cum multis Francorum principibus de ducis morte corde tenuis cœpit tractare. Qui inhumani hominis et nefandi homicidæ cavillatione subdola infecti, unanimiter conspirant in mortem optimi principis, tantum ad nefas sacramento sese constringentes. Porro Arnulphus quod fraudulentamente conceperat opere explere cupiens, missis legatis duci Willelmo mandat se amicitiam cum eo velle habere, pacemque indelebilem firmare, et Herluino comiti pro ejus amore infensa indulgere, et, nisi podagrico chiragricoque detineretur languore, ob hoc ad ejus curiam desideranter ire; denique toto annis rogat ut locum denominare satagat quo ei occurrere ad mutuum colloquium valeat. Cupiens quoque dux suum ducatum reddere pacatum, eo quod monasticum toto conatu sitiret habitum, determinato loco apud Pinchinicum cum innumera manu electissimorum militum super Somnæ fluvium tanti ob negotii spem proficiscitur, ubi Arnulphi ex una parte fluminis, Willelmi vero ex altera regione sedit exercitus.

CAPUT XII.

Quomodo quatuor traditores, scilicet Henricus, Balzo, Robertus et Riulfus, in quadam insula Somnæ fluvii ipsum ducem jussu Arnulphi interemerunt; et de clave argentea inventa in strophio ejus, sub qua servabat in scrinio cucullam et stamineam monachilem; et quomodo corpus ejus relatum est Rothomagum.

Erat quippe insula in medio alvei, in qua libatis oculis ambo duces considerunt, de rebus pro quibus venerant tractaturi. Arnulpho etenim proditoris

A Judæ morem imitato, naniis et ambagibus diutius telam aranæ texente, novissime post jurata amicitiarum sacramenta et plurima pacis oscula, sole ruente ad occasum ab invicem dirimuntur. Sed ecce meante Willelmo fluvium, Henricus, necnon Balzo, Robertus quoque atque Ridulphus [Riulphus], quatuor diaboli filii, clamoribus illum revocantes, referunt dominum suum melioris consilii omisisse secretum. Quem navim ad ripam retorquentem, mox ut terram tetigit, extractis gladiis, proh dolor! interimunt innocentem, nullum juvenem de suis habere valentem, ob decurrentis aquæ profunditatem. Inde protinus petentes subsidium fugæ, corpus piissimi viri reliquerunt exanime. Berengerius atque Alannus Britones, necnon Northmannorum principes, dominum suum cernentes perimi, clamore et ululatu littora implentes, nullo juvenine valuerunt illi subvenire. Cujus corpus post paululum ad se relatum cum devestirent, argenteam clavim in ejus strophio reperiunt dependentem, satis ditissimum thesaurum sub se habentem, stamineam scilicet et cucullam monachilem. Quæ, si comes ei vita fuisset, ab hoc conventu rediens, apud Gemmeticum factus monachus procul dubio sumpsisset. Imponentes autem illum feretro, quantocius cum multiplici luctu retulerunt Rothomagum. Cui obviam procedens clerus et populus utriusque sexus ad portam urbis, cum mœstis singultibus intulerunt eum in ecclesiam Sanctæ Mariæ perpetuæ virginis. Mittentes itaque ad Bajocasinam urbem, puerum Richardum asciscunt ad patris tumulationem. Ibi que ei iterato renovantes unanimiter tenorem fidei, tradiderunt illum sub tutela Bernardi Dani, ut sub ejus tam provida quam fideli cura tutius custodiretur intra muros civitatis. Complevit autem sacratissimus dux Willelmus vitæ suæ cursum xvi Kal. Januarii, rege Ludovico regnum Francorum tenente, anno Dominicæ incarnationis 945, regnante eodem Domino nostro Jesu Christo, qui vivit et regnat in sæcula sæculorum. Amen.

HISTORIÆ NORTHMANNORUM.

LIBER QUARTUS.

De primo Richardo, filio Willelmi ducis.

CAPUT PRIMUM.

Quod Richardus adhuc puer Willelmo patri suo successit.

Piissimo atque beatissimo duce Willelmo inter electos Dei, ut credimus, translato; filius ejus Richardus summæ ingenuitatis titulo, velut surculus ex dulcissima abscissus arbore, in primævo flore radicem agens, cœpit odoriferos gratissimæ pueritiæ

D flosculos emittere, et liberales sub pædagogii disciplinis animos innormare. Ab illicitis vero teneri pectoris motus nobili reprimens continentia, spretis imbecillis ætatulæ discursibus, sapientum tractatibus ultraneo corde inhærebat. Si quid probitatis vel prudentiæ aure captabat, prout tempus dictabat, sagaci memoriæ protinus committebat. Audientes quoque Francorum optimates

tam nefariam Flandrensium Arnulphi proditorem et lugubrem Willelmi ducis necem, plurimi condolerunt.

CAPUT II.

Quod Ludovicus rex Francorum, Rothomagum veniens et Richardum puerum secum fraudulenter in Franciam ducens, ducatum Northmanniæ juri proprio, quasi tutor pueri, subdidit.

Aliquantum tamen complices ipsius homicidæ, qui se amicissimos fidei antea fatebantur, detectis arcanorum intimis, virus diu absconsum in propatulo denudarunt. Ludovicus etenim rex æstimans sibi magni honoris januam patuisse, immemor beneficiorum et fidei a duce semper illi impensæ, quasi consulturus apud Northmannos super illius morte, accelerato itinere Rothomagum venit concite. Quem Rodolphus et Bernardus atque Anslech totius Northmannici ducatus tutores, cum regali honore suscipientes, ut tanto regi congruit, ejus se subegerunt famulatu, pro fidelitate scilicet sui tantilli domini. Videns autem rex terræ ubertatem et aquarum salubritatem ac silvarum plenitudinem, cupiditate irretitus, fraudulenter cœpit eis promittere quod aliter disponebat sibi retorquere. Mittens enim, Richardum puerum suis jussit aspectibus præsentari; quem egregia forma perspicuus decoratum, cum cœtaneis pueris in suo palatio decrevit educandum. Interea durus rumor totam urbem concussit: Richardum suæ spei depositum sub captura regis indecenter detineri. Qua de re cives misti cum militaribus turmis, strictis gladiis per civitatem discurrentes, curiam regis irrumpunt, ferinis conatibus illum interimere festinantes. Quorum tumultus ut comperit, vehementer territus, consilio Bernardi Dacigenæ puerum in ulnis arripuit, eumque furentium conspectibus exhibuit, et sic efferos eorum motus compressit. Volens ergo rex tumultuantes Northmannorum animos omnino sedare, consultu suorum puero Richardo paternam hereditatem, pacta sibi inde fidelitate, concessit. Quem in sua fide suscipiens spondit se eis, licet subdole, eum redditurum, palatinis disciplinis decenter imbutum.

CAPUT III.

Quod Ludovicus muneribus Arnulphi cæcatus, Richardo puero duci Northmannorum adurere poplites minatus est.

His ita sedatis, rex dedecus quod a Northmannis perceperat sub occulto pectoris ira fervente ægre ferens, cum Richardo puero, quasi patris ejus mortem de Arnulfo Flandrensi hostiliter ulturus, Franciam repetit. Arnulphus itaque metuens ne rex Ludovicus cum hostica manu super eum irrueret, et a crimine traditoris se expiare cupiens, missis legatis cum decem libris auri, a Willelmi necesse se coram rege fatetur immunem esse. Peremptores vero illius, si jubeat, procul dubio a patria se exterminaturum pollicetur. Attamen reminisci debere contumeliarum et opprobriorum quæ tam longo tempore a Northmannis ipse et pater ejus

perpessi fuissent. Et, ne diuturna ægritudo langueret, optimum fore consilium, ut Richardum puerum adustus poplitibus gravi custodia arctaret, et gentem Northmannicam gravissimis vectigalibus tam diu affligeret quoadusque Danamarcham, ex qua eruperat, coacta repeteret. Rex igitur, muneribus versatisque proditoris decipulis cæcatus, ipsum suspensio dignum a scelere absolvit, et iram in innocentem puerum reflexit; exemplum Pilati imitatus, qui virum homicidam dimisit et Christum crucis supplicio damnavit. Unde, cum apud Laudunum Clavatum moraretur, puerum ab aucupio regredientem, acerbissimis confutatus conviciis, meretricis filium ultro virum alienum rapientis eum vocavit, et, nisi a talibus respiceret, cauteriatis genibus omni illum honore privari minatus est. Deputatis autem aliis custodibus, ne elabatur, sub magna cautela servari jubetur.

CAPUT IV.

Qua cautela Osmundus procurator ipsius pueri eum ab arctu custodia liberavit, et a Lauduno Clavato exemptum, Silvanectis usque ad Bernardum comitem avunculum ipsius perduxit.

Audiens denique Osmundus procurator ejus severissimam regis sententiam, et intelligens futuros rei casus, animo consternatus Northmannis legatum mittit, mandans dominum suum Richardum sub lugubri captivitatis jugo a rege mancipari. Quibus compertis, festinum per totam patriam Northmannorum indicitur triduanum jejunium et fit continua oratio ab ecclesia pro eo ad Dominum. Enim vero Osmundus, inito consilio cum Yvone patre Willelmi de Belismo, puerum hortabatur ut, simulata ægritudine, lecto decumberet, et ita ægre ut ab omnibus desperaretur. Cujus monitis puer haud segniter obtemperans, quasi in extremo mortis positus, continuo stratu prosternitur. Quod custodes videntes, neglecta ejus custodia, de suis procurandis rebus huc illucque divertuntur. Forte in area domus jacebat herbæ fasciculus, in quo Osmundus puerum colligatum humeris imponens, velut pabulum equo laturus, cœnante rege, nudatisque plateis a civibus, mœnia urbis transgreditur. Veniens autem in domum sui hospitis, super equum festinus insilit, et, arrepto puero, iugiens quanticus Codiciacum appulit. In quo castellanis puerum commendavit, et ipse nocte equitans diluculo Silvanectis venit. Bernardus vero comes eum intuens, tam mature venisse stupet, et qualiter erga nepotem suum Richardum se res habeant, diligenter inquiri. Cui cum rei ordinem detexisset, et solito lætorem eum fecisset, Hugonem Magnum statim celeri equitatu petunt. A quo, detecto causæ consilio, sacræ fidei ad juvandum puerum sumentes sacramentum, cum maximo exercitu festinanter veniunt Codiciacum, eumque inde sublatum ad Silvanectensem urbem gaudentes deducunt.

CAPUT V.

Quomodo Bernardus Danus consilium Hugonis Magni, quod Ludovico contra Northmannos dederat, sapienter adnihilavit.

Considerans autem Ludovicus rex volum suum irritum fore, ab Hugone Magno per legatos suos tenore fidei cœpit eum exigere. Cui cum renuntiasent, nequaquam sub manu quam suspicatus est eum teneri, sed sub Bernardi Silvanectensis comitis præsidio; de redditione ejus diffidens, misit ad Arnulphum Flandrensem, mandans quod sibi occurreret festinus, de his consulturus apud vicum qui dicitur Restibulus. Ubi dum ambo pariter diverse disceptarent super hujus rei casu, novissime subintulit Arnulphus: « Novimus, ait, Hugonem Magnum cum Northmannis diu sentire, et ideo expedit tibi muneribus illum excœcare. Concede ergo ei a Sequana usque ad mare Northmannicum ducatum, tibi reservans urbem Rothomagensem; quatenus, ejus privata juvamine, penitus cogatur hæc gens perfida a patria exire. » Quibus verbis rex persuasus continuo per suum legatum convocat Hugonem Magnum ad colloquium, ad villam quæ dicitur Crux, juxta Compendium. Quo cum venisset, et de urbium seu comitatum distributione audisset regem disputare, maluit perjurus honore ampliari, cæcatus cupiditate, quam suo amico Richardo fidem inconvulsam conservare. Quapropter a loco recedentes, jurata adversum Northmannos expeditione; et ab utrisque partibus congregatis exercitibus, rex Calcina, Hugo Bajocasina cœperunt rapinis et incendiis oppugnare territoria. Quæ cum Bernardus Danus didicisset, Bernardi Silvanectensis usus consilio, confestim legatos dirigit regi Ludovico, hujusmodi verbis eruditus: « Quare, inquit, præpotentissime rex, tuam demoliris patriam; præsertim cum sit tibi nullo obsistente pacifica et quieta? Desiste ergo a tuorum rapinis et utere Northmannorum militum militiis. Cur enim eos vexaris incendiis, cum tibi patula sit urbs Rothomagensis? suscipe igitur benevolo animo eorum servitia, ut queas illorum subsidio vitare inimicorum molimina. »

CAPUT VI.

Quod Ludovicus Rothomagum veniens susceptus est a Bernardo Dano et cæteris civibus, et quod ejus jussione Hugo Magnus cessavit a devastatione Northmanniæ.

Hac itaque legatione oppido exhilaratus, prohibitis a præda militibus, festinat ire ad urbem quantocius. Cui venienti cum multimodis laudibus cunctus civitatis clerus ad portam processit obvius; clamans cum populorum turmis: *Benedictus qui venit in nomine Domini.* Inde rex ad regales accedens dapes cœpit epulari splendide, Bernardo Dano ministrante. Cui inter prandendum vino jam æstuanti sic Bernardus ait: « Hodie, serenissime rex, lætissimus illuxit nobis dies, quoniam cœpimus esse regales. Hactenus militavimus duci, ulterius serviemus invictissimo regi. Teneat sibi Bernardus Silvanectensis Richar-

A dum suum nepotem; nos utinam tempore longo habeamus te dominum et regem? Revera exitiabile tibi consilium dedit, qui totius Northmannici exercitus robur amittere suasit. Quem vero inimicorum non valuisses terrere, robustissima illorum virtute? Sunt enim, ut nos, tuo dominio subjecti, tibi militare cupientes corde volenti. Quare ergo viginti millibus bellatorum in nos armasti Hugonem tuum inimicum? Nonne tibi semper ipse infensus exstitit, et contra te assidue rixatur? » His et hujusmodi rex placatus verbis, cum festinatione Hugoni Magno legatos mittit, qui eum compellant exire a Northmannorum terminis, ei dirigens et hæc: stolidum quidem fore tanta in alius potestatem donare, quibus ad sui supplementum quieto jure nullo adversante posset potiri. Quo relato, Hugo Magnus valde exacerbatus celerrime recessit, ommissa expeditione, milites cohibens a Northmannica vastatione. Rex etenim aliquandiu apud Rothomagum morans præfectum comitatus præfecit Rodulphum agnomento Tortam, qui vectigalia annuatim a subditis exigeret, et tota hac in provincia jura ac quælibet negocia decerneret. Qui paganis deterior, cuncta monasteria ab ipsis exusta, quæ circa Sequanæ littora erant, diruens a fundamentis, ad reparandam Rothomagensem civitatem petram asportavit. Ad Gemeticum vero cum accessisset, Sanctæ Mariæ monasterium invasit, illudque evertit. Quod a fundamentis funditus diruisset, nisi quidam clericus nomine Clemens ab operariis duas turres prætio redemisset; quæ usque ad tempus Roberti archiepiscopi, qui illam restauravit ecclesiam, permanserunt stabiles. Igitur rex, ad libitum expletis rebus, gaudens regreditur Laudunum.

CAPUT VII.

Quomodo industria Bernardi Dani, agente Heroldo rege Danorum, Ludovicus rex Francorum captus Rothomagensi urbe sub arcta custodia retentus est.

Interea Bernardus Danus metuens ne in regressu Ludovicus rex cum Hugone duce Northmannos pressuris gravioribus opprimeret, Heroldo Danorum regi adhuc apud Chierisburch degenti legatos mittit clam; mandans ut, sociatis sibi Constantiniensibus atque Bajocasinis militibus expeditione terrestri, ipse cum hostica classe direptionibus Northmanniam concuteret a partibus marinis; quatenus, hujus rei gratia Ludovico rege ad colloquium contra eum veniente, de inimicis satageret Willelmi amici sui sanguinem vindicare. Cujus monitis rex celerrime favens, propulsus ad mare navibus, subductisque in altum velis, circio flante Corbonis salinæ littora appulit, qua rapido meatu se procelloso mari Diva infundit. Enimvero fama solito more volans Francorum aures illico percussit, paganos maritimas littora occupasse cum navium multitudine gravi. Bernardus etiam Danus et Rodulphus Torta regi Ludovico legatum miserunt et hujus infortunii eventum intimarunt. Qui, validum congregans exercitum, quantocius venit Rothoma-

gum. Hinc Heroldo regi Danorum mandat ut apud Vadum qui Herluini vocatur sibi occurrat, insinuat-
 1. urus scire cupienti cur infestet terminos regni sui. Quæ res regi Heroldo vehementer complacuit, mortem ducis decernenti toto annisu ulcisci. Ubi cum ambo reges præfinito die convenissent, et de Willelmi ducis injusta nece diutius inter se disceptarent, quidam Danus Herluinum Monasterioli castri comitem, pro quo idem dux occubuerat, inter alios prospiciens, zelo amici succensus, confestim illum lancea perfodit, mortuumque sub momento sternit. Cujus mortem Lambertus, frater ejus, cæterique Franci amare ferentes, concitatis animis ad dimicandum super Danos repentino impetu prorunt. Quos pagani viriliter excipientes, serviente Marte, satrapas decem et octo, cum innumeris aliis, gladiis truncatos, ignivomo transmittunt orco. Alii vero, se occulere festinantes, per diversa latibula hac illaque nutabundi vitæ quærebant suffugia. Rex quoque Ludovicus pernicis equi cursu a regis Heroldi captione lapsus, in cujusdam militis incidit manus. Cui cum multa promitteret, ne ejus prodicione hosti traderetur, tandem miles victus regis lacrymis, in quamdam Sequanæ insulam clanculum eum subduxit. Quod ut Bernardus Danus a relatoribus agnovit, exactoribus directis militem statim in vincula conjecit. Qui, coactus suimet necessitate, invitus coram protulit quem disponebat eruere pro obventu muneris. Rex vero ab insula sublatus Bernardi jussu apud Rothomagum sub vehementi custodia artatur.

CAPUT VIII.

Quod Gerberga regina, auxilium petens ab Henrico patre suo Transrhenano rege contra Northmannos, non impetravit; quapropter filium suum et duos episcopos obsides pro Ludovico rege conjuge suodedit.

Gerberga denique regina virum suum a Northmannis audiens esse captum dirigit, et consternata animo Henricum Transrhenanum regem, suum equidem patrem, celeriter aggreditur; orans ut, plurimo ordinato exercitu, Rothomagum obsideret, virumque suum violenter inde abstraheret. Cujus infortunium cum rex Henricus audisset, juste illi hoc contigisse respondit, quia fidem quam Willelmo duci olim juraverat, filium ejus capiendo, nefarie corruperat. « Per tuos, inquit, o filia, stude illum juvare, quoniam de propriis oportet me ad præsens tractare. » His regina a patre auditis, concite revertitur ad Franciam, rebus nequaquam prospere actis. Dehinc supplex appetens Hugonem Magnum postulat ut a Northmannis extorqueret dominum suum. Hugo vero dux, misso Bernardo Silvanectensi, Northmannos convocat ad colloquium festinato ad Sanctum Clerum. Cumque illuc congregati fuissent et de regis exhibitione diutius altercarentur, Hugo Magnus novissime subintulit: « Reddite nobis regem nostrum, et pro eo reciproce suscipite ejus filium, eo tenore ut, opportuno huc revertentes tempore, firmemus pacem inter nos stabili sædere. » Hoc cum Northmannis placuisset, pro eo suscepe-

runt obsides, ejus siquidem filium et duos præsules, Hildierium Belvacensem atque Widonem Succionensem. His itaque strenue peractis, rex de evasione sua lætus, regreditur Laudunum, et Northmanni repetunt Rothomagum.

CAPUT IX.

Quomodo Northmanni reduxerunt dominum suum Richardum de Francia, et quod obsides redditi sunt; et de reditu Heroldi in Danamarcham.

Post hoc autem Northmanni mittentes ad Silvanectensem Bernardum revocaverunt inde cum exercitu magno Richardum seniores suum. Tempore vero præfinito, ascita militari manu, cum præsulibus Franciæ venit rex super fluvium Eptæ cum Magno Hugone, Northmannis occurrentibus in altera parte fluminis cum puero Richardo. Discurrentibus autem ab utraque parte internuntiis, Christo favente, pax inter eos stabilitur fœderibus firmis, juratisque sacramentis obsides redduntur; mortuo filio regis apud Rothomagum. His autem rite expletis, rex Ludovicus regreditur Laudunum, et puer Richardus Rothomagum. Quem Rodolphus Torta urbis præfectus male illico cepit tractare, et domesticos ejus penuria famis affligere, nolens ad quotidianum victam illis præter XII nummos præbere. Quamobrem dux vehementer furore succensus ab urbe illum festinanter pepulit, Parisiumque ad filium suum civitatis præsulem ire coegit. Quibus ita peractis, Northmannica tellus siluit a facie ducis. Heroldus vero rex non multo post regreditur in Danamarcham, et Sueno filio suo reconciliatur.

CAPUT X.

Quod Hugo Magnus filiam suam Emmam Richardo duci despondit, unde Ludovicus rex et Arnulphus comes Flandrensium perterriti auxilium Othonis regis petierunt contra Hugonem Magnum et Richardum ducem, et quod Otho, depopulata terra Hugonis Magni, Rothomagum aggressus est expugnare.

Post hæc Hugo dux considerans puerum Richardum viribus convalescere, consensu Bernardi Silvanectensis, sacramentis ab utraque parte juratis, filiam suam nomine Emma illi despondit, ut pubescens flore juventutis jungeret eam sibi lege conjugali. Quæ res Ludovicum regem plurimosque Francorum proceres valde perterrituit, sed maxime Arnulphum Flandrensem totius fraudis incentorem. Ludovicus siquidem ut hos magnarum virium duces amoris vinculo connexos esse didicit, timens ne eorum conatu deponeretur a culmine regni, misit Arnulphum Flandrensem consulto ejusdem ad Othonem Transrhenanum regem, mandans quoniam, si Hugonem Magnum omnino contereret, et Northmannicam terram suo dominio subigeret, procul dubio Lothariense regnum illi contraderet, quod patri suo Henrico regi videlicet Transrhenano fuerat promissum, propter prælium Suessico [Suessonico] campo ipsius adjutorio a Carolo patre ipsius Ludovici contra Robertum prospere gestum. Qui gavisus, audito quod diu optaverat, præparatis omnibus quæ tantum ad negotium congrua erant ac necessaria, velut

tempestas valida a regno suo egressus, adjunctis sibi Ludovici regis et Arnulphi Flandrensibus exercitiis, cum legionibus militum multis super Hugonem Magnum irruit. Consumptisque omnibus quæ illius erant extra oppida, omne robur belli super Northmannos a patria exturbandos immisit; præmittens cum milite multo quemdam suum nepotem ad terrendam Rothomagensem urbem. Quam cum aggressus fuisset, Northmannos intra muros repertiens delitescentes, suspicatus est omnes fore imbelles. Itaque militibus concitatis vehementer portas expugnare cœpit. Northmanni vero, portis repentino impetu patefactis, proruentes animis efferatis, tanto adversarios turbine depopulati sunt, ut, prostrato super pontem nepote regis, vix elaberentur ex certamine perpauci.

CAPUT XI.

Quam turpiter Otho imperator et Ludovicus rex et Arnulphus Flandrensibus ab obsidione Rothomagi fugerunt; et de morte ipsius Ludovici cui successit Lotharius filius ejus.

Porro rex Otho cum rege Ludovico atque Flandrensi Arnulpho lento gradu subsecutus, dispositis militum legionibus, cum accessisset ad obsidendam urbem, eamque perspexisset inexpugnabilem, audita morte sui nepotis, de distrahendo Arnulpho Northmannis cum suis clam cœpit consultare intra ecclesiam Sancti Petri almique Audoeni, quæ in suburbio sita est civitatis. De regressu quoque in crastino pavido inibi disponit consilio. Verum Arnulphus eo traditionis laqueo deprehensus, papillonibus tentoriisque complicitis et sagmariis oneratis, in conticinio noctis cum suo exercitu festinus aufugit, in maximo tremore persistentibus aliis, equorum strepitu abeuntium territis. Otho vero atque Ludovicus diluculo consurgentes, ut didicerunt Arnulphum fugisse, illico quo venerant itinere gressus retorquent, dimissa obsidione. Quos maturius discedentes Northmanni adeo sunt persecuti, gladiis perimentes, ut per diversa itinera reperirentur prostrati quasi bidentes. Plurimi autem illorum, dum per devia silvarum divortia oberrarent capti, per Northmannorum patriam sunt distracti. Illic Ludovici regis finis, non multo post hominem, post multos mœrores exeuntis. Quo tempore, defuncto Gunardo, Rothomagensi archiepiscopo, successit Hugo.

CAPUT XII.

Quod Hugo Magnus ad extrema veniens filium suum Hugonem patrociniis ducis Richardi commendavit; et quod idem dux filiam prædicti Hugonis Emmam post mortem patris uxorem accepit.

Hugo denique dux senio fessus, cum novissimum sui exitus diem cerneret imminere, ascitis principibus sui ducatus, eorum consulto flore juventutis vernanti Richardo duci filium suum nomine Hugonem commendare studuit, ut, ejus patrociniis tutus, inimicorum fraudibus non caperetur. Post cujus obitum, filiam ejus nomine Emmam a paterna domo

sublatam, idem dux, ut olim desponderat, cum maximo tripudio et honore Rothomagensibus intulit mœnibus, sibi eam jungens jure conjugali.

CAPUT XIII.

Quod consilium Thebaldus comes Carnotensis dedit Gerbergæ reginæ contra Richardum ducem, et quomodo eadem fraus a duobus militibus ipsius Thebaldi duci detecta est.

Interea Thebaldus Carnotensis comes, quibusdam simultatibus exortis, duci Richardo cœpit adversari, ejus terras demoliendo rapiinis. Cujus temerarios ausus ut comperit, fortitudine tanto digna viro strenue compressit. Thebaldus autem suum inceptum spe minus valere considerans, Gerbergæ reginæ de Richardo duce malivola verba cœpit suggerere, suadens eo vivente Lotharium regem, filium equidem suum, Francorum regnum nunquam pacatum tenere. Qua de re, summe necessarium fore toto annisu eam satagere qualiter tantum hostem de terra exterminet. Quibus verbis regina credula, confestim Brunoni archipræsuli Coloniensi et duci, suo videlicet fratri, legatum mittit, mandans quatenus nepoti suo subveniat, Richardum infestissimum regni ejus adversarium capere, si qua via succedat, annitens. Continuo a Brunone quidam episcopus duci destinatur, qui ei suadeat quod apud Ambianensem pagum sibi ad colloquium occurrat, regem reconciliare illi, Francorumque regnum suæ ditioni subdere cupienti. Quibus verbis dux subdole deceptus, quo lætissima spes vocavit, iter instituit festinus. Cui eunti obvii fuerunt duo milites Thebaldi. Quorum unus ait: « Quorsum, illustrissime virorum, gressum tendis? Visne esse dux Northmannorum, an extra tuam patriam custos ovium? » His dictis, conticuit. Cui dux ait: « Cujus milites estis? » Ad hæc alter inquit: « Quid tibi, cujus? nonne tui? » Animadvertens illico dux verba delatorum sibi ad consulendum ac necessario providendum dirigi, illis quidem honorifice valè dixit, et unum ex auro quatuor librarum in capulo fulgidum dedit, alterum vero armilla totidem librarum purissimi auri remuneravit. Deinde suum celerrime gressum retorsit, salvusque Rothomagum venit. Hoc modo Bruno delusus regressus est, detectis nequitie suæ fraudibus.

CAPUT XIV.

Quomodo rex Lotharius, congregatis inimicis Richardi ducis, videlicet Balduino comite Flandrensi, Gaufrido Andegavensi, Thebaldo Carnotensi, illum voluit decipere, sed non potuit.

Exinanito itaque tanto dolo, Lotharius rex ad aliud palliatæ proditiōnis argumentum hortante Thebaldo iterato devolvitur, ducique legatum hujusmodi verbis instructum destinat: « Quosque, inquit dux, servitii debitum mihi detrectas exhibere? An ignoras me Francorum regem esse, cui te militiam oportet impendere, cujus edictis atque consultis te nequaquam oportet contraire? Nonne de nostra dissensione mei tuique gratulantur inimici? Resipisca

ergo Jamjamque ab his obstinati animi altercationibus, et accelerato itinere festina mihi occurrere, ut, indissolubilibus pacis fœderati vinculis, deinceps per mutuam concordiam fruamur competentibus commodis; gaudeatque rex de tanto suo duce, et dux de suo charissimo rege. Quibus simulatæ legationis ambagibus dux illectus, illico regi mandat se ultroneo libitu affuturum. Super his vehementer rex gavisus, ascitis ducis inimicis, Balduino scilicet Flandrensi atque Goiffredo Andegavensi, nec non Thebaldo Carnotensi, super Helnæ fluvium ad detestandum placitum concitus venit. E contra quoque dux ex altera aquæ parte sedit cum militari manu. Cupiens autem scire quæ apud regem gererentur, misit de suis renuntiatiuros, qui agerent cum eo de ejus contubernalibus amicis. Legati, prænominatis illic repertis comitibus super ducem irruere disponentibus, confestim pernici cursu regressi ducem hortantur ut a loco recedat; ne, dum regia præoccupatur proditione, inimici ejus adversum se congregientes gaudeant de illius morte. Continuo dux, compellentibus suis, fluvium Deppæ transiens aliquandiu substitit, et a vado aquæ insequentes hostes prohibuit, donec regiam vim declinans, Rothomagum repeteret celeriter cum suis. Sic detecta in propatulo fraude regis, animositatem ejus circa se agnovit.

CAPUT XV.

Quod rex Lotharius urbem Ebroicam capiens Thebaldo tradidit; et quomodo dux Richardus Carnotensem comitatum et Dunensem vastaverit; et quod Thebaldus ad Ermentrudis villam cum exercitu veniens, ignominiose inde, agente duce, cum magno anno aufugit.

Perspicuus ergo rex propositum sui voti floccipensum fore, Laudunum regreditur furibundus; non multo post, Thebaldo suggerente, Northmanniam hostiliter petiturus. Vix enim ad consilium contrahendum respirans, congregatis Burgundionum Francorumque militum copiis, civitatem Ebroicam aggressus, civibus incautis eam obsidione cingit, dotisque Gisleberti agnomento Machel capit, ac ad expugnandam patriam Thebaldo comiti statim tradit. Rege vero ab urbe recedente, Richardus dux e vestigio eum prosequitur, et cunctum Dunensem seu Carnotensem comitatum præliis et incendiis depopulatur. Consumptis omnibus quæ Thebaldi erant, cum innumera præda revertitur ad propria. Haud mœra, Thebaldus reciproca vicissitudine clam exercituum agmen collegit, ac ad dedecus ducis apud Ermentrudis villam papiliones et magalia fixit, stationemque infestissimorum hostium composuit. Verum providissimus ac fortissimus dux intempestæ noctis silentio alveum Sequanæ transmeavit, et diluculo super eos irruens tanta illos strage profligavit, ut ex eis sexcenti quadraginta perirent, et reliqui per diversa silvarum lustra vulnerati diffugerent. Ipse vero Thebaldus turpiter fugiens cum paucis, latitando per devia saltus, Carnotum venit confusus. Ad ejus fugæ suffragium, Christo illi reddente vicem,

A filius ejus ipsa die moritur, totaque Carnotena urbs incendio consumitur. Dux autem Northmanniæ ad campum belli regressus mortuos reperit, et misericordia motus sepeliri eos jussit. Vulneratos vero imperat Rothomagum leviter deferri, ibique a medicis curari, sanatos quoque Thebaldo remitti.

CAPUT XVI.

Quod Richardus dux auxilium Heraldi regis Danorum contra Francos petiit et efficaciter impetravit.

B Videns itaque dux tantarum fraudium regis molimina super se imminere, comitesque Francorum contra se unanimiter sævire, Heraldo Danorum regi legatos dirigit, et mandat ut ocius illi succurrat, et paganorum multitudine Francorum rabiem solo tenus comprimat. Cujus legatos rex non modo gaudenter recepit, verum etiam maximis muneribus ditatos duci remisit, seque missurum celerrime illi juvamen spondit. Quid plura? Jussu regio naves ad mare propelluntur. Ad tantæ expeditionis negotium paganica juvenus præparatur, clypeis et loriciis ac galeis omnique armorum apparatu innumerabilis exercitus munitur. Inde statuto die clevantur vexilla, ventis salubriter spirantibus librant vela, celerique navium cursu permenso mari ad Sequanica devolvuntur ora. Quorum adventu dux cognito vehementer gavisus, illis obviam processit, atque eo præeunte sulcantes remigio alveum Sequanæ, ad Givoldi fossam devehuntur expedite, ibique fixis anchoris, de subversione consulunt Franciæ. Et ecce repentino tumultu e navibus proruunt, totamque in circuitu patriam exitialiter comburant. Dehinc viri cum mulieribus concatenati distrahantur, vici deprædantur, urbes desolantur, castella subvertuntur et terra in solitudinem redigitur. Fit luctus omnium in commune, nullo cane per comitatum Thebaldi latente. Ubi vero illa deficient, regalia jura continuo invadunt. Quæ autem Francis subtrahunt, Northmannis possidenda vili pretio conducunt. Libera manet a paganorum rapinis tellus Northmannica, Francia vero nullo obsistente distrahitur captiva.

CAPUT XVII.

Quod necessitate compulsi rex Lotharius et Thebaldus, omnia quæ duci Richardo diripuerant, integre restituerunt et de conversione paganorum ipsius hortatu.

Dum hæc geruntur, synodalis episcoporum conventus apud Laudunum congregatur, investigaturus cur Christianus populus his cladibus affligatur. Mittentes denique Carnotensem præsulem duci sciscitantur ab eo cujus rei causa tam execranda a christianissimo piissimoque viro processerit severitas. A quo cum regis fraudes et Thebaldi urbis Ebroicæ surreptionem pontifex didicisset, confestim a paganis irruptionibus inducias petit, ac adipiscitur, in quibus præsules adducant loco opportuno regem Lotharium, de omnibus benevolo animo illi satisfacturum. Igitur audiens Thebaldus regem absque suo consilio pacem querere, formidans ne

totum seditionis pondus super eum incumbat, quem- A
dam monachum duci cum festinatione mittit, man-
dans se in quibus illum offenderat, toto conamine
pœnitere, ac ad curiam ejus ire, Ebroicamque ur-
bem illi reddere velle. Dux autem, his auditis, lætus
efficitur, et, concessa securitate, copiam illi indulget
ad se veniendi. Qui cum familiaribus ad eum veni-
ens, non solum urbem illi reddidit; verum etiam
firmatis amicitiiis, cum multis denariis ab eo gau-
dens discessit. Imminente vero die præfiniti collo-
quii, dux apud Givoldi fossam in paganorum castris
scenam miræ magnitudinis construi jussit, in qua
Lotharius cum suis optimatibus divertens illi sa-
tisfecit, fœderibus pactis, juratisque sacramentis.
His itaque salubriter dux expletis, paganorum plu-
rimos ad fidem Christi sacris monitis convertit, B
alios in paganismo permanere disponentes ad Hispanias
transmisit. Ubi, plurima bella, perpetrantes, decem
et octo diruerunt urbes.

CAPUT XVIII.

*Quod, mortua uxore sua Emma absque liberis, idem
dux duxit Gunnorem, et de progenie ipsius ducis.*

Qua tempestate Emma uxor ejus, filia Hugonis
Magni, absque liberis moritur. Ipse vero non multo
post quamdam virginem nomine Gunnor, ex nobil-
lissima Danorum prosapia ortam sibi in matrimo-
nium christiano more desponsavit. Ex qua filios
genuit, Richardum videlicet et Robertum atque
Malgerium, aliosque duos atque filias tres. Qua-
rum una nomine Emma, Edelrodo regi Anglorum C
nupsit, de qua idem rex Edwardum et Aluredum,
Godwini longo post dolis interemptum procreavit.
Secunda vero Hadvis vocata Goiffredo Britannorum
comiti juncta, Alanum et Eudonem duces progenuit.
Tertia quidem Mathildis Otoni comiti, de qua sermo
in posteris oriatur. Genuit etiam duos filios et toti-
dem filias ex concubinis. Quorum unus Godefridus,
alter vero dicebatur Willelmus. Ilorum prior comes
fuit Aucensis. Quo defuncto, accepit frater ejus
eundem comitatum quem adhuc hæredes ejus jure
successionis possident; licet comes Gislebertus filius
Godefridi comitis ipsum comitatum parumper te-
nuerit, antequam occideretur. Hic Gislebertus ge-
nuit Richardum strenuissimum militem, qui tam D
ipse quam filii ejus, Gislebertus, Rogerius, Walterius,
Robertus, ecclesiam Beccensem magno affectu
dilexerunt et magnis possessionibus ditaverunt;
imitantes comitem Gislebertum avum suum, qui in
fundanda prædicta ecclesia venerabilem Herluinum
primum abbatem et constructorem ipsius et consilio
et rebus juvit. De qua ecclesia et prædicto ejus
abbate, procedenti tractatu, loco competentis prout
docet, mentionem faciemus. Hic vero ista per
anticipationem breviter dixisse sufficiat.

CAPUT XIX.

*Quomodo dux Richardus apud Fiscannum ecclesiam
in honorem sancte Trinitatis construens, diversis
ornamentis decoravit et de abbatibus S. Michaelis
de Monte et S. Audoeni, quas restauravit, et quod,*

*mortua Lothario, Hugo Capet rex elevatur, cui
etiam post aliquantum temporis defuncto successit
Robertus filius ejus.*

Cum igitur dux Richardus multorum operum ho-
norum polleret incrementis, inter plurima commer-
cia summæ opinionis, apud Fiscannum miræ magni-
tudinis et pulchritudinis in honore Deificæ Trinita-
tis templum construxit, mirificisque ornatibus multi-
mode adornavit. Abbatias quoque quasdam restau-
ravit. Unam siquidem in suburbio Rothomagensi in
honore sancti Petri sanctique Audoeni, aliam in
Monte qui dicitur Tumba, in veneratione archan-
geli Michaelis, gregibusque monachorum insignivit.
Tempore sub eodem diem obiit Hugo Rothomagensis
archiepiscopus, cui successit Robertus ejusdem ducis
filius. Porro mortuo Francorum rege Lothario, in
illius loco ab omnibus subrogatur Hugonis Magni
ducis filius Hugo Capet, adminiculante ei duce
Richardo. Hic adversum Flandrensem Arnulphum
sibi militare renuentem arma movens, cum valida
manu hostica Atrabatam illi abstulit, et cuncta
municipia quæ citra flumen quod vocatur Lis tenebat.
Hujus infortunii dolore mœstus Arnulphus
petiit Richardum ducem simplex et devotus, ut paci-
ficaret eum cum rege et Francorum principibus.
Hoc itaque pro negotio dux contra regem Hugonem
ad placitum pergens, non modo eum pacificavit, sed
et cuncta illi ablata suis precibus restituit. Quo tem-
pore moritur isdem rex Hugo, succedente ejus filio
Roberto rege piissimo. Hujus igitur beatitudinis
prærogativis iste dux profusius floruit, quia quos
audiebat discordes, aut per se aut per suos legatos
reddebat concordēs, Scriptura dicente: *Beati pedes
pacem portantes.* Erat autem statura procerus, vultu
decorus, integer corpore, barba proluxa, cano deco-
ratus capite, piissimus monachorum altor, providus
clericorum suffragator, superbiorum contemptor,
humilium amator, pauperum sustentator, orphano-
rum tutor, viduarum pius defensor et captivorum
liberalis redemptor.

CAPUT XX.

*Quod dux Richardus ad extrema veniens Richardum
filium suum Northmannis præfecit, et de morte ejus
avud Fiscannum.*

His et hujusmodi boni odoris flosculis in laicali
habitu redolens gemma Christi, ægritudine corporis
cœpit vehementer aggravari. Convocatoque Rodulfo
comite, suo equidem uterino fratre, consilium exigit
de patriæ dispositione. Qui nimio turbatus dolore,
ac aliquantisper factus elinguis, novissime resumpto
spiritu hæc duci responsa dedit: « Quamvis, dul-
cissime frater, atque serenissime senior, viribus
corporis videaris destitui, tamen, dum in hac vita
te gaudemus amplecti, tuum est de totius patriæ
statu disponere. » Quo audito dux, suis undique
optimatibus ascitis, Richardum filium suum coram
exponit, hoc eum eloquio commendans et præf-
iciens: « Hactenus, commilitones optimi, vestræ
militiæ præfui; nunc vocante Deo, morbo cru-

descende, ingredientem viam universæ carnis ulterius habere non potestis, deposito onere vitæ corruptibilis. His ab eo lugubre prolatis, protinus tota domus concutitur gemitibus et lacrymis. Tandem fletibus sopitis, assensum præbent voluntati ducis, Richardum adolescentem, pacta ei fidelitate, æquanimitèr collaudantes principem. Dehinc languore ingravescente, lecto prosternitur, et, libratis sursum oculis, inter verba orationis plenus dierum spiritum efflavit.

Hucusque digesta, prout a Rodulpho comite hujus ducis fratre, magno et honesto viro, narrata sunt collegi; quæ scholasti dictamine scripta relinquere posteris. Obiit autem apud Fiscannum Richardus dux primus, fletibus populis, gaudentibus angelis, nonagesimo nonagesimo sexto anno ab incarnatione Domini. Regnante eodem Domino nostro Jesu Christo, qui cum Patre et Spiritu sancto vivit et regnat in sæcula sæculorum. Amen.

HISTORIÆ NORTHMANNORUM

LIBER QUINTUS.

De secundo Richardo duce, filio Richardi superioris.

CAPUT PRIMUM.

De honesta conversatione secundi Richardi, tam in sæcularibus quam in divinis negotiis.

Quoniam quidem dignis præconiorum titulis in præcedentibus pretiosissimam Christi gemmam, Richardum scilicet Northmannorum ducem extulimus et æterni regis annulo decenter inseruimus; operæ pretium videtur ut carbunculus ab ipso exorians secundam, sicuti in nomine, ita in præclarissimæ ingenuitatis eulogio absidam teneat Richardus ejus siquidem filius, militaribus triumphis oppido conspicuus, et non minori laudum tripudio excolendus. Qui sui fulgoris radios per diversos orbis cardines glorioso nomine spargens, intra sui ducatus limites plurimis bonorum operum incrementis Northmannicam pene patriam unam Christi insignivit Ecclesiam. Hic in armis admodum strenuus, ubique armatas militum legiones nobiliter rexit, de inimicis victoriam semper capere assuetus. Et quamvis sæculari actui foret deditus, totus tamen fuit fide catholicus et erga Dei cultores benevolus ac devotus. Sub cujus moderamine plurima monachorum adoleverè ovilia, qui velut apes ex multis sanctorum actuum canistris erumpentes, lucidissima in cælestes thesauros intulerunt mella.

CAPUT II.

Quam sapienter repressit unanimes conjurationem rusticorum, quam contra pacem patriæ moliebantur.

Dum igitur tantæ prohibitatis exuberaret copiis, in initio suæ juventutis intra Northmannicum ducatum contigit quoddam pestiferi oriri seminarium dissidii. Nam rustici unanimes per diversos totius Northmannicæ patriæ comitatus plurima agentes conventicula, juxta suos libitus vivere decernebant, quatenus tam in silvarum compendiis quam in aquarum commerciis, nullo obsistente ante statuti juris obice, legibus uterentur suis. Quæ ut rata manerent, ab unoquoque cætu furentis vulgi duo eliguntur legati, qui decreta ad mediterraneam roboranda ferrent conventum. Quod ut dux agnovit, protinus Rodul-

phum comitem cum militum multitudine illis destinavit, qui agrestem ferocitatem et rusticam dirimeret concionem. Qui, non morans jussa, cunctos confestim legatos cum nonnullis aliis cepit, truncatisque manibus ac pedibus, inutiles suis remisit, qui eos a talibus compercerent, et ne deteriora paterentur suis eventibus cautos redderent. Illis rustici expertis, festinato concionibus omissis, ad sua aratra sunt reversi.

CAPUT III.

De rebellionè Willelmi naturalis fratris ipsius ducis, cui dederat Oximensis comitatum, et quomodo idem Willelmus captus et fratri postea reconciliatus, Oxensem comitatum ab ipso duce dono accepit, cum Lezzenina; et de filiis ejusdem Willelmi.

Eadem tempestate quemdam ducis uno ex patre fratrem primogenitum, nomine Willelmum, quorundam protervia improborum fecit tumidum et rebellem. Is enim fraterno contubernio Oximensis ab ipso accipiens munere comitatum, ut inde exhiberet ei militiæ statuta, pravorum illectus calliditate, dominium ejus sprevit, et ab illius fidelitatis obsequio se cohobuit. Qui dum per legatos a duce sæpius objurgaretur, et ab ausu respiscere nollet, consulto et auxilio Rodulphi comitis captus, in Rothomagensis urbis turre detruditur, temeritatis pœnitentiam ibi per quinquennium luens. Nonnullos quoque suorum satellitum in seditionis proposito persistentium crebris certaminum tumultibus devincens, vita privavit, alios exules de suis finibus exturbavit. Willelmus tandem post quinquennium, ejusdem sui militis factione, longissimo fune per eminentiorem fenestram a turre lapsus fugam inivit. Qui diebus, ne a perquirentibus reperiretur, delitescens, et noctibus iter carpens, novissime deliberravit apud se, æquius illi fore cum vitæ discrimine clementiam fratris attentare, quam cujuscumque regis aut comitis suffragium nil sibi quandoque profuturum expetere. Sub hac quippe deliberatione animi callem conficiens, quadam die ducem reperit, se in saltu Vernensi exercentem venatum ludis. Mox

ejus vestigiis solo tenus provolutus, veniam commissi ab eo expetebat lugubris. Protinus eum dux, misericordia motus, favente Rodulpho comite, a terra erexit, ac ut evasionis suæ, ipso narrante, casum agnovit, non solum errata illi indulgit, verum etiam benevolo animo ut fratrem charissimum deinceps dilexit. Cui non multo post Ocensem comitatum tradidit, eique quamdam puellam valde speciosam, nomine Lezsceninam dedit, filiam siquidem cujusdam nobilissimi viri nomine Turchetilli. Ex ea tres genuit filios, Robertum scilicet post ejus mortem comitatus illius hæredem, et Willelmum Suescionensem comitem, atque Hugonem Luxoviensem præulem. Quibus ita sopitis, Northmannica tellus siluit a facie ducis.

CAPUT IV.

Quod Eldredus [Edelredus] rex Angliæ, qui Emmam sororem ducis duxerat, misit exercitum ad subjungendum sibi Northmanniam; et quomodo Nigellus Constantiniensis eos usque ad internecionem devicit.

Circa hæc tempora Eldredus rex Anglorum Emmam ducis sororem in conjugio habens, quibusdam exortis dissensionum incentivis, duci nocere et decora ingerere sitiens, maximam navium multitudinem in mare jussit impelli, ac militibus ex omni regno mandavit ut constituto ab eo die ad eas convenirent, lorice et galeis decenter armati. Cujus jussis gratanter Angli obtemperantes, unanimes adsunt ad naves. Rex igitur prospecta multa et optime instructa exercitus copia, ascitis militiæ suæ satrapis, animi sui propositum exponens, valida austeritate regio more præcepit ut euntes totam Northmanniam rapinis et incendiis exterminarent, solummodo archangeli Michaelis monti parcerent, ne tantæ sanctitatis et religionis locum igne concremarent. Jussit etiam ut Richardum ducem caperent, post tergum manus vincerent, et vivum patria sibi subjugata conspectibus suis adducerent. His vero edictis, eos ire cum festinatione imperavit. Qui subductis in altum navibus, velivolo sulcantes æquora vento, ad littora Saræ devolvuntur permenso maris limbo. Hinc prorumpentes et navibus continuo maritima confinia exitiali Vulcano tradunt. Quod ut Nigellus a speculatoribus comperit, milites Constantinienses cum multitudine vulgi congregavit, impetuque repentino super eos irruit, tantaque illos strage delevit, ut nullus penitus remaneret, qui facta posteris nuntiaret. Nam unus illorum cursu nullo fatigatus a longe resederat, qui videns sociorum infortunia, timore territus, corporisque imbecillitatem oblitus, ad naves cucurrit quantocius, cæterorum exitia nuntians custodibus. Qui pariter ex omnibus ad res tutiores se conferentes, intra sinum maris remigio se contulerunt, de viâ diffidentes. Pansisque velis in sublime, cursu citissimo regem suum expetierunt, vento ad votum spirante. Quos ut vidit, protinus ducem ab eis exigere cœpit. At illi respondent: « Nos, serenissime dux, ducem minime vidimus, sed cum unius comitatus gente

A ferocissima nostro cum interitu dimicavimus. Ubi non modo sunt viri fortissimi bellatores, sed et femine pugnatrices, robustissimos quosque hostium vectibus hydriarum suarum excerebrantes; a quibus omnes scito tuos extinctos esse milites. » Quibus rex auditis insipientiam suam agnoscens, tristis erubuit.

CAPUT V.

Quod Gaufridus Britannorum comes sororem ducis Richardi nomine Haduis petiit uxorem et accepit, de qua genuit Alannum et Eudonem.

Considerans etiam Gaufridus Britannorum comes ducem Richardum in omnibus prosperari, viribus et divitiis quotidie ampliari, arbitratus est sua tutius vallari, seque amplius roborari, si ejus frueretur amicitia et auxilio. Quamobrem consulto suorum factus, Britannicos limites penetrans, cum maxima militum ambitione illius expetiit curiam. Quem dux, ut tantum decebat virum, honorifice suscipiens, aliquantisper cum copioso affluentium opum apparatu eum secum detinuit, et potentiæ suæ magnitudinem prout libuit illi ostendit. Gaufridus autem ut se a duce tam excellenter tractari vidit, intra se deliberare cœpit, quia si ejus jungeretur connubio sororis nomine Haduis, fortior inter eos neceretur nodus amoris. Erat enim hæc puella corpore valde decora, morum honestate gratissima. Unde post pactos amicitias eam sibi dari toto annuis poposcit. Cujus voluntati dux gratanti animo favens, assentientibus Northmannorum principibus, petitam Christiano more tradidit. Celebratis vero cum inestimabili honore nuptiis, non multo post cum immensis muneribus eos ovantes abire permisit. Gaufridus ex ea postmodum duos filios genuit, Alannum videlicet et Eudonem, qui post ejus excessum Britannicam patriam robustissimo vigore diutius reerunt.

CAPUT VI.

De crudelitate Eldredi regis Anglorum in Danos, qui pacifice secum in Angliâ commanebant; et de quibusdam juvenibus ejusdem gentis, qui evadentes regi Danamarchæ Sueno mortem propinquorum nuntiaverunt.

Dum in statu supra intellecto sub tam præclaro rectore Northmanniæ felicitas polleret, Eldredus Anglorum rex regnum quod sub magna potentissimorum regum gloria diu floruerat, tanto nefariæ proditionis scelere regiminis sui tempore polluit, ut et pagani tam execrabile nefas horrendum judicarent. Nam Danos per omne regnum unanimi concordia suum colabitanter, mortis periculum minime suspicantes, subito furore sub una die perimi, mulieres quoque alvo tenus terræ esse defossas, et ferocissimis canibus concitatis mamillas ab earum pectoribus crudeliter extorqueri, lactentes vero pueros ad domorum postes alisos excerebrari jussit, nullis criminum existentibus culpis. Dum igitur apud Londoniam sub hujus decreti die hæc congeries peremptorum lictorum sævitia in immensum cumularetur, quidam juvenes agilitate pernicis ad

quamdam navim se contulerunt, et fugæ præsidium A per Thamisæ alveum celeri remigio maris sinum petierunt. Permenso autem profluxi ponti spatio, novissime cupitum Danamarchæ portum applicant, regique Sueno cruenta gentis suæ exitia nuntiant. Tunc rex nimio dolore tactus intrinsecus, totius regni sui ascitis principibus, cunctam ei seriem illis deponit, quidque agendum consulerent, diligenter inquiri. Qui amicorum et propinquorum ærumnis et luctu moti, quasi ex uno ore omnes eorum sanguinem decreverunt debere totis viribus ulcisci.

CAPUT VII.

Quod Suenus rex congregato exercitu ad Eboracum comitatum appellens, inde dimisso exercitu ad Richardum ducem Northmanniæ petendæ pacis gratia cum nonnullis navibus Rothomagum venit; et de pacto quod inter Northmannos et Danos firmatum est. Et quod Eboracenses et Cantuarii et Lundonienses eidem regi se tradiderunt; et de fuga Eldredi regis cum uxore et filiis ad Richardum ducem Northmannorum.

His autem rex auditis, cum festinatione cunctos sub suo regimine degentes præparari iussit. Hac illacque veredarios misit, diemque præfixit quando milites lucri cupidos de exteris regnis ad hanc expeditionem venire mandavit. Porro, termino adveniente statuto, ad naves immensus illico cucurrit exercitus. De hinc regalia in sublime elevantur vexilla, et librantes ventis vela, velificato protensi maris intervallo ad Eboracæ devehuntur territoria. Ibi quippe rex dimisso exercitu cum nonnullis navibus petendæ pacis gratia apud Rothomagum ducem Richardum aggreditur. Quem cum dux aliquanta mora regaliter tractaret, dum et ipse et milites post tantum navigii laborem recrearentur, pacem continuam inter se firmaverunt; ea videlicet lege ut per succedentia Danorum regum Northmannorumque ducum ac eorum hæredum tempora, firma perpetualiter inter eos maneret, et quæ Dani abstulissent inimicis, emenda conferrent Northmannis. Si quis vero Danorum invalidus aut vulneratus amicorum indigeret juvamine, apud Northmannos quasi in domo propria sub securitate sanaretur. Quæ lex ut rata maneret, ab utraque parte sacramentorum tenore principes eorum illam sanxerunt. Quibus rex ad votum expletis, condignis a duce muneribus muneratus, quantocius ad suos regreditur lætus. Qui ut suo junctus est exercitui, continuo Anglorum regnum tradit ultricibus flammis. Videntes itaque Eboraci a nullo juvari, datis obsidibus se subigunt illius dominatui. Inde vero egressus ad Thamisæ ora provehitur. Ubi venientes Cantuarii simili modo ejus se subdunt potestati. Deinde avulsis navium anchoris, alveum sulcans fluminis, apud Lundoniam obsidionem componit. Cujus impetum Lundonii non valentes ferre, illius servitutis jugo colla ferina invitæ supposuere. Eldredus vero rex apud Wintoniam degeus, ut ab Anglis se vidit funditus destitui, sublatis a terra thesauris, cum uxore et filiis Edwardo scilicet et Aluredo, in Northman-

nia ducem Richardum expetiit. A quo decenter acceptus, cum magis opum apparatibus omne sui incolatus Rethomagi cum eo exegit tempus.

CAPUT VIII.

De morte Sueni regis apud Lundoniam, et quod Chunutus filius ejus patri succedens, iterum exercitum contra Anglos movit; et de reditu Eldredi in Angliam et de victoria Danorum apud Auxendum.

Igitur Suenus, dum apud Lundoniam de regni tractaret dispositione, mortem obiit interceptus ægritudine. Cujus corpus Dani aromatibus condierunt, et in navi disposuerunt, et cum festinatione apud Danamarcham tumulandum devexerunt. Quo tumulato, filius ejus, nomine Chunutus, arma illius sumens exercitum viriliter roborat, et ne ab iterata expeditione resipiscant, totis nisibus exaggerat. Denique, missis legatis, duos reges ad suum evocat suffragium: Lacman equidem Suavorum et Olavum Noricorum. Hi ad ejus auxilium advenientes cum suis copiis militum, totius robor militiæ suæ corroboraverunt virtute. Interea, dum hæc geruntur, Eldredus rex mortem Sueni audiens, præparatis ad navigandum omnibus, cum uxore lætus ad regnum suum regreditur; sed filios suos Edwardum et Aluredum cum avunculo dimittit. Rex autem Chunutus, collectis undequaque militum legionibus, velut turbo validus a regno suo egressus, procellosum mare intentat intrepidus. Subductis autem in altum navibus, velivolo cursu ad Anglos devehitur. Inde petens Thamisæ fluvium, celeriter appulit Lundoniæ comitatum. Cui cum suis egredienti de navibus occurrentes Angli ex omni regno apud Auxendum congregati, ad suam pernicem cruentissimum illi bellum intulerunt. Cum quibus rex, efferatis legionum suarum animis, atrociter configens, tanta eos internecone delevit, ut nullus hominum queat supputare quot millia in die illa corruerint Angliæ gentis.

CAPUT IX.

Quod mortuo Eldredo rege Anglorum, Chunutus rex Danorum Emmam uxorem ejus duxit et ex ea genuit Hardechunutum, qui postmodum ei successit.

Rex vero victor effectus, ad naves suas cum suis est reversus. Hinc celeri se movens fiducia, Lundoniam circumdat obsidione. Quam intra urbem Eldredus rex graviter ægotavit, et, crudescente morbo corporis, non multo post hominem exivit. Rex igitur Chunutus, audita morte regis, consultu fidelium suorum præcavens in futurum, Emmam reginam abstractam ab urbe post aliquot dies sibi juavit christiano more, dans pro illa cuncto exercitui in auro et argento pensum illius corporis. Ex ea, succedente tempore, genuit filium nomine Hardechunutum, postmodum regem Danorum, et filiam vocabulo Gunnildem, quæ nupsit Henrico Romanorum imperatori. Diffidentes quoque Lundonii de sua salute, quippe cum diuturna laborarent fame, patefacta urbe se suaque omnia regi sponte dedere. Quibus peractis, omne robor Angliæ regni incubuit

sub dominio regis Chunuti. Hæc in hujus operis serie intexuimus, ut Edwardi regis ortum ignorantibus monstraremus. Nunc vero ad propositum retorqueatur stylus, a quo paulisper digressi sumus.

CAPUT X.

De discordia inter Richardum ducem et Odonem comitem Carnotensem, propter castrum Dorcasinum; et quod idem dux castrum Tegularias super Arvæ fluvium firmavit; et quomodo Northmanni Odonem et duos comites adjuutores ejus vicerunt.

Temporibus denique sub eisdem, Odo Carnotensis comes quamdam ducis sororem nomine Mathildem cum multimodis muneribus a fraterna domo auferens, sibi in matrimonio legitime copulavit. Cui dux medietatem Dorcasini castri dedit dotis nomine cum terra super Arvæ fluvium adjacentem. Nonnullis hinc elabentibus annis, hæc eadem Mathildis, iudicio disponente Dei, moritur absque liberis. Post cujus obitum duci terram prætitulatam repetenti, comes Odo nimis versutiis cœpit contraire, nolens illi quietam dimittere Dorcasini castri tuitionem. Quapropter dux, ascitis Britonibus cum Northmannorum legionibus, super Arvæ fluvium hostiliter veniens castrum condidit, quod Tegulense vocavit. Sumptis autem ex Odonis comitatu alimoniis, eandem munitiōnem abundantissime replevit. Nigellum Constantinensem, atque Rodulfum Toennensem, et Rogerium filium ejusdem, cum eorum militum custodes in ea reliquit. Quibus patris prospere, recessit inde unumquemque jubens ad sua redire. Odo vero comes, convocatis clam ad sui suffragium comitibus, Hugone siquidem Cenomanensi ac Waleranno Mellendensi, cum eorum militum copiis tota nocte equitans, diluculo ad Tegulense castrum venit, præeuntibus signiferis. Quos ut viderunt proceres prætitulati, custodibus intra municipium dimissis, repentino impetu foras erumpentes cum suis, commiserunt prælium cum illis. Illico partes ducis, Deo juvante, ita eos prostraverunt ut, multis peremptis, plurimis vulneratis, per devia reliqui fugerent, et notabundi opaca silvarum latibula quærerent. Odo vero atque Walerannus, quærentes suffragium vitæ, occuluerunt se Dorcasini castri munitiōne. Hugo nempe, equo cui insederat extincto, pede fugiens ad caulas ovium divertit, et lorricam quam indutus erat, sub telluris sulco texit. Deinde chlamyde opilionis se amiciens, septaque gregum infatigabiliter humeris de loco ad locum ferens, Northmannos hortabatur ut quantocius persequerentur hostes, non longe ante illos turpiter abeuntes. Illis itaque recedentibus, prævio pastore silvarum lustra carpens, tandem post triduum Cinnomannis venit, vepribus et sentibus miserabiliter pedes ac tibias cruentatus.

CAPUT XI.

Quod duo reges pagani ex transmarinis partibus venerunt ad auxilium Richardi ducis contra Francos.

Videns igitur dux comitem Odonem ad tantam

devolutum esse vœcordiam, missis legatis, duos reges cum paganica multitudine ex transmarinis partibus, sui evocat in auxilium; Olavum scilicet Noricorum et Lacman Suavorum. Cujus legatos reges competenter susceperunt, cum multis donariis ei remiserunt, et non multo post se venturos esse nuntiaverunt. Deinde cum suis exercitibus pariter congregati, paucisque navium velis spumea sulcantes æquora ponti, cursu celeri ad Britannorum finitima littora sunt devoluti. Britones autem eorum repentinum agnoscentes accessum, a cunctis regni partibus congregati, eos ad prædam inhiantes [in]cautos præoccupare sunt arbitrati. Pagani vero eorum dolos comperientes, quadam usi versutiâ, per campi planitiem, quo illos noverant venturos fore, profundissimos foderunt cuniculos in superficie angustos, ut supervenientes equites, cruribus equorum contractis, indecenter humo præcipitentur, sicque gladiis facilius perimerentur. Britones autem veniunt et continuo super hostes atrociter irruunt. Sed paganorum decipulis prostrati, tantam sævitiam illico sunt perpessi, ut vix e prælio elaberentur perpauca. Inde barbari prolixius progredientes castrum Doli obsident, et captum igne comburant, ac incolas ejus cum Salomone advocatæ loci interficiunt. Deinde sublatis anchoris repetunt mare, et velificante classe ad ora devehuntur Sequanæ. Carpentenses vero fluminis alveum, pernici remigio applicant Rothomagum, eosque Richardus dux valde gavisus competenti honore regaliter exceperit.

CAPUT XII.

Quod Robertus rex Francorum timore prædictorum regum concordiam fecit inter ducem Richardum et Odonem.

Robertus autem dux Francorum, audiens paganos tanta Britannis probra intulisse, ducemque Richardum ad confutandam Odonis comitis contumaciam eos aceratisse, verens ne ab eis Francia demoliretur, satrapas regiminis sui convocavit, ambosque discordes ad se apud Coldras convenire mandavit. Ubi dum causas dissensionum utraque in parte audisset, sociis eorum animis, protinus illos concordem reddidit, eo quidem tenore ut Odo Dorcasinum castrum teneret, et dux præreptam terram reciperet; reciproce Tegulensi castro in statu suo perpetualliter consistente, in ejus scilicet hæredumque suorum potestate. Quibus dux ad votum peractis, ad reges suos regreditur lætus. Muneratos autem congruis donis regaliter, ad propria ovanter redire permisit, quandoque ad ejus invamen paratos reverti. Rex autem Slavus super Christianæ religione oblectatus, spreto idolorum cultu, cum nonnullis suorum, hortante Roberto archiepiscopo, ad Christi fidem conversus est, atque, ab eo baptismate lotus et sacro chrismate delibutus, de percepta gratia gaudens ad regnum suum regressus est. Postea vero a suis proditus et a peritidis injuste peremptus, celestem regiam intravit rex et martyr gloriosus, et nunc apud gentem illam coruscat prodigiis et virtutibus.

CAPUT XIII.

Quod Richardus dux uxorem duxit Judith sororem Goiffredi comitis Britannorum, et de prole quam ex ea genuit.

Porro dux Richardus de successione prolis sollicitus, Goiffredum Britannorum comitem quandam habere sororem nomine Judith audiens, corpore admodum elegantem, omnique morum honestate pollentem, hanc per legatos petiit in connubium. Goiffredus autem proposito ejus ultroneo animo satagens accelerare, omnibus quæ ad tantum negotium erant congrua præparatis, eam illi deduxit usque ad limina archangeli Michaelis. Ibi dux illam competenti honore suscepit, sibi que legitimo jure junxit. De qua, profluentibus annis, tres filios genuit, Richardum siquidem, atque Robertum, et Willelmum apud Fiscannum monachili vellere in adolescentia functum: Totidemque filias, quarum una nomine Adeliz Rainaldo Burgundionum comiti nupsit, ex qua Willelmum et Widonem procreavit; altera Balduino Flandrensi; tertia jam adulta obiit virgo. Porro Goiffredus comes longo post orationis pro obtentu Romam proficiscens, totam Britanniam cum duobus filiis, Alanno videlicet ac Eudone, reliquit sub ducis advocatu. Qui peragratis sanctorum locis, in repatriando præventus morte diem obiit.

CAPUT XIV.

Quomodo Robertus rex Francorum auxilio Richardi ducis reddidit Burchardo castrum Milidunum.

Tempore illo, cum Burchardus Milidunensis castris comes apud regis Francorum curiam moraretur, quidam ejus miles nomine Walterius muneribus cæcatus, illud ei dolo subripuit et Oloni comiti clandestina prodicione tradidit. Rex autem, ut hoc comperit, Oloni festinato mandavit quatenus castrum desereret sponte, quod sibi usurparet injuste. Sed ille loci fisis munimine, ob decurrentis in gyro alveum Sequanæ, referentibus legatis regi respondit, illud vita comite se nulli unquam reddere. His rex oppido exacerbatus verbis, Richardum Northmannorum ducem ad colloquium accersivit, eique ruboris sui dedecus deposuit, orans gratissimam ejus fidelitatem subventuram sibi, ne tanto præsumptionum ludibrio premeretur a suis. Dux autem opprobrium pii regis non ferens, congregato miræ multitudinis exercitu, quantocius Milidunum venit, et illud ex una fluminis parte obsedit, et rex in altera parte constitit. Sic ab utrisque partibus castrum die noctuque cum turbine gravi tormentis et machinis quatiunt. Videntes itaque Milidunenses tantam vim hostium se non posse tolerare, distracto duci timido rebellatore portas repente aperiant, eumque cum suis introducunt. Dux vero parcens multitudini, traditorem protinus regi destinavit, mandans ut milites dirigeret; qui castrum reddidit Burchardo, et proditorem cum uxore propria patibulo jussit suspendi, debitam illis talionem reddens sue factionis. Post hæc Richardus dux, rebus decenter expletis, cum benedictione regali ad propria

A remeavit. Cujus ætatis tempore semper assueti fuerunt hostes fugare Northmanni, sed terga vertere nulli.

CAPUT XV.

Quod auxilio Richardi ducis Robertus rex Francorum ducatum Burgundiæ, quem Henricus dux ejusdem sibi moriens reliquerat, invitis Burgundionibus acceptus est.

Annis abhinc tribus emensis, Henricus Burgundionum dux moritur absque liberis, Robertum Francorum regem sui ducatus relinquens hæredem. Burgundiones eum fastu supercilii suscipere refutaverunt; sed Landricum Nivernensem comitem intra Antisiodorum ad rebellandum summiserunt. Quorum, tumidos præsumptivæ temeritatis conatus Robertus rex comprimere festinans, accersito duce Richardo cum exercitu Northmannorum copioso, Antisiodorum tandiu obsedit, donec Landricum cum urbe, obsidibus sumptis, suo subjugaret dominatui. Inde vero profectus apud Avalonum castrum ad obsidionem, est castra metatus. Quod cum tribus mensibus expugnaret robore vehementi, tandem Burgundia vastata oppidani coacti penuria stipendiorum, consilio et auxilio ducis illud reddiderunt regi Francorum. His ad votum rite peractis, rex per cuncta castella custodes deputavit et Robertum filium suum ducatu subrogavit, sique arrogantia repugnantium cassata quievit. Deinde rex in Franciam et dux cum suis redit in Northmanniam.

CAPUT XVI.

Quod Rainaldus trans Saonæ fluvium comes Burgundionum duxit filiam Richardi ducis Adeliz.

Cognita quoque mirandorum operum ducis opinione, Rainaldus trans Saonæ fluvium Burgundionum comes, missis legatis, filiam ejus nomine Adhelia in conjugium sibi expetivit. Quam impetratam a paterna domo auferens, in Burgundiam cum magno honore induxit, suoque toro christiana lege sociavit. Sed longe post obortis litium fomentis, ipse a quodam Cabilonensi comite nomine Hugone dolo capitur et sub diræ custodiæ ergastulo detruditur, compedibusque gravissimis artatur. Cujus incompetentem anxietatem dux ut agnovit, illico Hugoni expedite legatos direxit, mandans ut absque difficultate dilationis generum suum pro amore suo sineret liberum abire. Legationem vero ducis Hugo parvipendit, nec modo Rainaldum reddere contempsit, verum etiam custodibus adhibitis vehementius custodire tumide jussit. Quod cum relatum duci fuisset, protinus Richardo filio suo imperavit ut, coacto in unum Northmannorum exercitu, Burgundiam adiret, suamque injuriam de funesto totis nisibus vindicaret. Adolescens jussa patris libenter exequitur, et omnia quæ ad tanti itineris expeditionem opportuna erant præparat. Denique velut tempestas procellosa coram se cuncta proturbans a patria egreditur, confecto calle cum innumerabili Northmannorum multitudine Burgundiam invadit, et Milinandum [Milbiandum] castrum obsidione cin-

git. Incolæ vero loci tuto fidentes munimine, telis ac sagittis hostes cœperunt confestim ad sui perniciem provocare. Northmanni sævissimo furore concitati, castrum cum magno impetu per gyrum oppugnant, repente capiunt, et cum viris ac mulieribus atque parvulis igne terra tenus comburunt. Inde ad Cabilonensem urbem iter dirigunt, ejusque patriam igne consumunt. Considerans igitur Hugo contra tantum exercitus robur se nullo pacto posse resistere, equestrem sellam ferens humeris, provolutus genibus Richardi adolescentis, prece supplicii veniam precatur commissæ temeritatis. Qua indulta Rainaldum reddidit, et, obsidionibus datis, apud Rothomagum ex hoc se fore satisfacturum jurejurando duci Richardo spondit. Quibus ad votum peractis, Richardus juvenis ad patrem rediit cum suis.

CAPUT XVII.

Quod dux Richardus ad extrema veniens Richardum filium seniore præfecit suo ducatu.

Richardus dux, quamvis præcellentissimorum actuum prærogativis longe lateque claruerat perspicuus, tamen Christi cultor extitit assiduus, adeo ut monachorum atque clericorum jure vocetur pater

A piissimus et pauperum sustentator indefessus. His et hujusmodi probitatum vigens titulis, cœpit vehementer aggravari ægritudine corporis. Robertum ergo archiepiscopum et cunctos Northmannorum principes apud Fiscannum convocat, eisque se jam omnino resolvi indicat. Illico per cuncta triclivia domus sit omnibus intolerabilis luctus. Lugubre quippe lamentabantur monachi et clerici, pro tanta orbitate patris charissimi. Heroum ora undabant lacrymis pro amissione invictissimi ducis. Lugebant quoque catervæ egenorum per compita oppidi, pro destitutione sui consolatoris et patroni. Novissime autem ascitum Richardum filium suum consulto sapientum præfecit suo ducatu, et Robertum fratrem ejus comitatu Oximensi, ut inde illi persolveret debitum obsequii. Denique omnibus quæ ad Dei cultum pertinere videbantur, strenue dispositis, millesimo vicesimo sexto anno ab incarnatione Domini hominem exivit, viam ingrediens universæ carnis, regnante eodem Jesu Christo in Deitate paternæ Majestatis et in unitate Spiritus sancti, per omnia sæcula sæculorum, Amen.

B

HISTORIÆ NORTHMANNORUM LIBER SEXTUS.

De tertio Richardo et Roberto fratre ejus, filiis videlicet secundi Richardi.

CAPUT PRIMUM.

Quod Richardus tertius, licet paulisper in regimine ducatus fuerit, bonitatem tamen patris imitatus est.

Hactenus clarissimis præcedentium Northmannorum ducum gestis inelimito styli nitore in propatulum expressis, consequens videtur ut qui floruerunt ætate nostri temporis, in hujus stadio gymnasii opportunum obtineant locum stationis. Quorum actus partim intuitu, partim veracium comperimus relatu, quos plurimorum notitiæ, prout tenuitas dictaminis suppeditaverit, propalare decrevimus. Igitur Richardus juvenis in ducatu superstes genitoris, licet paulisper supervixerit, sicut in vocabulo nominis, ita hæres exstitit censura summæ ingenuitatis. Hic in armis bellicis valde idoneus, totus tamen fide fuit catholicus et circa Dei cultores benignus ac mansuetus, æquo libramine militares turinas moderans, pace gaudeas frui continua.

CAPUT II.

De discordia inter ipsam et Robertum fratrem suum, et de morte ipsius Richardi post factam concordiam.

Verum, hujus optandæ pacis incremento perfidus hostis non diutius passus est illum letari, quorundam versutia malevolorum fratrem suum Robertum

C adversus eum concitans ad rebellandum. Is enim post biennium, contempto ejus dominio, intra Fallesæ castrum cum suis satellitibus se contulit ad resistendum. Richardus autem dux furentis fratris temerarios conatus festine cupiens refrenare, ac ad obtemperandum debitæ subjectioni revocare, cum hostium multitudine infra castrum ambitum vallavit eum obsidione. Quod cum crebris ictibus arietum et balistarum aliquandiu expugnaret, tandem a perfidia respiciente Roberto, datis dextris in pristinam concordiam redierunt, et firmiter pace composita ab invicem secesserunt. Porro dux Richardus dimisso exercitu Rothomagum rediit, et cum suorum nonnullis, ut plurimi retulerunt, veneno mortem obiit. Hoc millesimo vicesimo octavo ab incarnatione Domini anno contigit. Parvulus Richardo filius Nicolaus extitit, qui terrenæ hæreditatis sorte, ut ipse Deus hic et in ævum sua pars esset, caruit. Nam ab infantia litteris traditus et in cœnobio sancti Audoeni in suburbio Rothomagensi nutritus, monachile jugum diutissime portavit. Defuncto autem abbate Herfasto, in regimine præfati monasterii successit, quod fere quinquaginta annis, tempore Willelmi ducis Northmanniæ et magni regis Angliæ tenuit. Denique anno 1092 ab incarnatione Domini, mense Februario, obiit tempore Roberti II ducis et

D

Willelmi Rothomagensis archiepiscopi. Nunc vero A
ad propositum revertamur.

CAPUT III.

Quod Robertus fratri suo Richardo successit, et de moribus ejus, et de discordia inter ipsum et Robertum archiepiscopum.

Descendente igitur duce Richardo a mundani principatus culmine, et regna, ut credimus, uranica scandente, Robertus frater ejus totius monarchiæ comitatus ab omnibus subrogatur. Qui quamvis circa rebelles fuerit ferocior moribus, benevolis tamen exstitit lenis et benignus, et erga Dei cultum pius ac devotus. Quamobrem diutinae pacis oblectamento semper meruit frui, præter id quod pravorum consultu sponte sibi delegit. Unde in primordiis suorum actuum suspectum habens Robertum archiepiscopum, hostili obsidione Ebroicam gravatur ben. Ejus igitur efferos impetus archiepiscopus cupiens declinare, intra urbis moenia cum militari manu obstruxit se. Novissime vero datis dextris ab ea secedendi, Robertum regem Francorum cum suis exul adit, et Northmanniam pontificali anathemate percussit. Robertus ergo dux, recompensata improborum astutia, et perpendens se inconsulte egisse omnia, archiepiscopum a Francia revocavit et in pristinum honorem restituit. Postea mali pœnitens facti, suis, ut tantum virum decebat, ascivit consiliis, in reliquum illi persistens fidelis.

CAPUT IV.

Quod idem dux Robertus Willelmum de Belismo obsedit intra Alentium castrum, et ad deditionem coegit.

Eliminatis denique a se totius litis incentoribus et subactis paci animis liberalibus, sapientum cœpit tractatibus uti et solerti industria ad summi honoris incrementa pollutissime provehi. Jam probos ejus mores et pacificos actus laudum favoribus honorum plurimi cœperunt efferre, improborum vero nonnulli ignaviae ascribere. Ex quorum contubernio Willelmus Belimensis, Yvonis filius, animositatem ejus audens attentare, ex castro Alentio, quod beneficii tenebat jure, a serviminis jugo pertinacem cervicem temere sumpta rebellionis nisus est extorquere. Ad cujus atrocem insolentiam propere contendendam adveniens dux cum militaribus turmis, tandiu eum intra munitionem tantæ præsumptionis adjutricem conclusit, donec ejus clementiam ex peteret et nudis vestigiis equestrem sellam ad satisfaciendam humeris ferret. Dux autem ei, licet ficte, satisfaciendi non modo cuncta indulsit, verum etiam reddito ei oppido festinus a loco secessit. Willelmus ea im dirum angusto sub pectore virus efflans, paulisper a manifesto perfidia motu se suspendit; sed non multo post ad idem perjuria scelus palam rediit. Multum quippe crudelis et cupidus erat, et quatuor filios, Warinum et Fulconem, Robertum et Willelmum, sui similes habebat. Warinus igitur, postquam Guntherium de Belismo militem bonum ac amabilem, qui nihil mali suspicabatur, sed potius ei r-

dens ut amico congratulabatur, sine causa capite crudeliter privaverat, mox a dæmonio arreptus est, et videntibus sociis qui aderant strangulatus est. Iterum Willelmus ad tantam controversiam contra ducem perjurus incanduit, ut intrepida cum audacia filios suos Fulconem atque Robertum cum militum copia dirigeret, qui direptionibus Northmanniam vexarent. Verum plurimi ex domo ducis expediti veruaculi audacter eis occurrerunt, et intra saltum Blavonis cruentum cum eis prælium commiserunt, ac suffragante Deo graviter illos protriverunt. Ibi Fulco prævaricatoris filius jugulatus est, et omnes pene milites abrasi sunt. Robertus autem frater ejus vulneratus vix e certamine cum paucis elapsus est. Willelmus vero pater eorum jam graviter ægotans, ut eos sic interiisse comperit, intrinsecus dolore cordis tactus, continuo animam efflavit. Sic ducis hostibus profligatis, seditio pressa in partibus illis ultra disparuit.

CAPUT V.

Quod Hugo Bajocensis episcopus, filius Rodulphi comitis, castrum Ibrilicum tenere voluit, sed non potuit.

interea dum hæc geruntur, Hugo Rodulphi comitis filius, Bajocasinæ urbis præsul, perspexit quod Robertus dux vellet prudentium consilia sectari et sua destituere, quadam usus doli verantia, Ibrilicum castrum clam armis et alimonis sufficienter munivit. Deinde custodes posuit, et Franciam ocius adit, ut inde milites conduceret qui viriliter illum ad repugnandum juvarent. Dux vero fraudis ejus mollina accelerans anticipare, contractis Northmannorum copiis idem castellum præoccupavit obsidione, clausa egrediendi ab eo sive ingrediendi omnibus facultate. A cujus ingressu cum se Hugo videret extrusum, sollicitus de suis intra illud conclusis, libertatem abeundi per legatos a duce petiit et eos inde protinus abegit. Ipse quoque cum suis, quos expetierat, diutius extorris permansit. Dux vero custodibus a castello amotis, idem in deditione munium suscepit.

CAPUT VI.

Quod Balduinus comes Flandrensis filio suo Balduino filiam Roberti regis Francorum quaesivit et accepit, malo suo, nisi Robertus dux Northmanniæ sibi ferret auxilium; et de morte Roberti regis Francorum, cui successit Henricus filius ejus.

Sub eodem tempore Balduinus satrapa Flandrensis sobolem suam cupiens innormare prosapia regali, Robertum regem Francorum expetiit, et filiam ejus Balduino filio suo dari poposcit. A Palatinis vero tricliviis adeptam tulit, ac ad domum propriam in cunis asportavit, eamque usque ad annos nubilis diligenti cura nutritiv. Filius autem ipsius mox ut nobilis puellæ amplexibus cœpit frui, affinitate fretus regali, patrem a proprio solo pepulit, Flandrensis ab ejus fidelitate avulsis. Qui indecenter a suis destitutus, Northmannorum ducem festinanter aggreditur, suffragium adversus filium postulaturus.

Dux ergo nobilis viri calamitatem miseratus, contractis militum viribus velut horridus turbo a patria egressus, Flandoniam est aggressus, illam exterminans flammis exitiabilibus. Progrediens itaque ad castrum quod Cioca vocabatur, confestim illud subvertit, et omnia quæ in eo consistebant combussit. Videntes autem reliqui proceres, et similia pati formidantes, relicto filio ad patrem reversi obsides dirigunt duci. Adolescens vero Balduinus intuens se non posse ullo modo subsistere ante ducis intolerabiles excursus, legatos illi cum precibus humillimis dirigit, patri se cupere eo mediatore reconciliari. Desiderio ejus ac petitioni vir summæ benevolentia congratulanti affectu favit, et utrosque libato pacis osculo in pristinam concordiam continuo redire persuasit. Sic litibus compressis, ulterius in pace et amore quo decuit persisterunt. Ipse vero dux, demolitis rebellium rebus, cum incolumi exercitu in Northmanniam regreditur. Qua tempestate Robertus rex Francorum moritur, cui successit Henricus filius ejus.

CAPUT VII.

Quomodo idem dux juvit Henricum regem Francorum contra Constantiam matrem suam.

Rex enim Henricus patre Roberto vivente Francorum regno politus, tanto postmodum a matre Constantia uovercali odio est affectus, ut, conspirantibus adversus eum comitibus, a regali fastigio eum deponere satageret, et Robertum fratrem ejus Burgundionum ducem illius loco subrogare disponeret. Consultu itaque suorum ad Robertum Northmannorum ducem cum duodecim clientulis confugium fecit, ac apud Fiscannum per fidei debitum sibi ab eo subveniri petiit. Dux eum honorifice recepit, multis dotibus honoravit, et non multo post decenter equis et armis instructum, patruo suo Malgerio comiti Corbuliensi destinavit, mandans, ut suis in partibus omnes incendiis ac tormentis affligeret, quos ab ejus fidelitate delicere videret. Ipse vero per cuncta sue ditionis castella Franciæ contermina militum validissimum manum posuit, et conficiibus crebris tandiu rebelles violenter oppugnavit, donec cervicibus plexis et suis omnibus consumptis, coacti suo regi reconciliarentur et infelicissimæ matris conatus omnino exinanirentur. Tunc Robertus Willelmi Belimensis potestatis hæres et crudelitatis, per aliquot annos infestus erat vicinis sibi Cenomanensibus et Northmannis. Expeditionem itaque ultra Sartam agens, a Cenomanensibus capitur, ac apud Balaum castrum duobus annis in carcere custoditur. Post biennium vero Willelmus Gerou filius, alique Roberti proceres exercitum congregant, et Cenomanni comitem ad pugnam revocant et viriliter præliantes e bello effugant. Ibi Walterium de Sordonia egregium militem, cum duobus filiis militibus eximiis, comprehendunt; inter quos, contradicente Willelmo, nequiter enim in patibulo suspendunt. Alii vero tres filii Walterio apud Balaum erant. Qui ut atrocem patris et fratrum mortem cognoverunt, vehementer

irati carcerem violenter irrumpunt, et Robertum de Beliamo, securibus capite ejus ibidem contrito miserabiliter occidunt. Quo defuncto, Willelmus Talvacius frater ejus successit in honore fraterno. Ipse cunctis fratribus suis in omnibus flagitiis deterior fuit, et in ejus seminis hæredibus immoderata nequitia usque hodie viguit.

CAPUT VIII.

Quod dux Robertus contra Alannum comitem Britannorum peregrinus, non longe a flumine Coisnon castrum Carrucas [Carrucus] condidit.

Britannorum quoque comes Alannus protervitiæ fastu elatus, a Roberti ducis servitio se subripere pertinaciter est aggressus. Dux igitur adversus eum innumerabilem exercitum movit, et non longe a fluvio Coisnon castrum, quod vocavit Carrucas, stabilivit; ad munimen videlicet Northmannici limitis, ac domandum tumidi arrogantiam præsumptoris. Inde Britanniam invasit, totumque Doli comitatum voracibus flammis tradidit. Quibus luculenter peractis, cum præda ingenti Northmanniam repetiit. Alannus autem post ejus abscessum cupiens ulcisci illatum sibi improprium, ad demolendum Abrincatensem comitatum cum magno exercitu eo e vestigio persequitur illum. Nigollus vero et Aluredus cognomento Gigas, prætitulati castelli custodes, cum suis ei occurrunt, et cum eo certantes illico tanta strage Britones depopulati sunt, ut per camporum plana sive prædicti fluminis litora prostrati viderentur quasi bidentes. Alannus itaque sua tristis præpetens, cum dedecore Redonis venit.

CAPUT IX.

De abbatis Becci et primo abbate et fundatore ipsius venerabili Herluino, et de successore ejus Anselmo.

Circa hæc tempora, anno videlicet ab incarnatione Domini 1034 dominus abbas Herluinus, quadragesimo ætatis suæ anno deserens sæcularem vitam, sacræ religionis habitum suscepit ab episcopo Luxoviensi Herberto; et postea ab eodem præsule sacerdos ordinatus, atque abbas constitutus est. Inde Beccense cœnobium cœpit habere initium. Sed quia tanti Patris fecimus mentionem, libet ad memoriam posteritatis his annalium paginis aliqua de eo et ecclesia ab eo constructa paulo latius inserere. A Danis igitur qui Northmanniam primi obtinere pater ejus originem duxit, mater proximam ducum Morinorum, quos moderni Flandros cognominant, consanguinitatem attigit. Anagotus ille, ista Helois nomen habebat. Gislebertus Briouensis comes, primi Richardi Northmanniæ ducis nepos ex filio consule Godefrido, illum enutritum penes se inter omnes curiæ suæ primates habuit acceptissime. Habilis ille ad arma plurimum erat, nec minori ea animositate gestabat. Omnes omnium totius Northmanniæ majorum familiarum in electis illum habebant in armis, omniaque rei militaris usu et cultu corporis sui attollebant. Ab inhonestis avertebat animum, honestis quæ curiæ magnificiant, impendebat omne studium. Domi ac

militiæ commilitonum suorum præstantissimus non esse, impatiens erat. Quibus de rebus non solum singularem domini sui obtinuerat favorem, verum et apud Robertum totius patriæ ducem, et apud exterarum dominos regionum, pepererat sibi nomen plurimum, accessumque familiarem.

Vitæ hujus jucundissimo statu annos ille jam excesserat triginta septem, cum tandem divino metu succendi amore mens illius cœpit, et ab amore mundi tepescere, sensimque in dies frigescere. Ab exterioribus oculum cordis convertens ad seipsum, ibat frequentius ad ecclesiam, orabat devote, ac sæpe prorumpēbatur in lacrymas. Ludicra re omni omissa, jam minus frequens erat in curia. Quia hoc solo detinebatur, quod prædia sua Deo secum lucrari satagebat. Quod et obtinuit, extorquens ea sibi a domino suo multa instantia servitii; ditioni illius ac servitio ipso domino tradente quidquid paterni juris habebant fratres sui, qui eadem dignitate geniti exstiterant sibi. Quia dignior et vera nobilitate generosior germanis efficiebatur, jure ab eis illi subjici, nec indignum aut injuriosum ætimabatur.

Protinus in villa quæ dicitur Burnenvilla, extruendum servitio Dei opus arripuit non parvum, brevi peractum. Ipse non solum operi præsidebat, sed opus ipsum efficiebat, terram fodiens, fossam effrens, lapides, sabulum, calcemque humeris comportans, ac ea in parietem ipsemet componens. Quibus, alii horis; aberant, ipse congregabat quæ ad opus exigebantur, excludens otium ab omni parte diei. Quanto vanitate tumida olim delicatior, tanto vera humilitate nunc ad omnem laboris tolerantiam propter Deum patientior. Cibum præter quibus non licet diebus, semel accipiebat, nec exquisitum et parce satis, expleto cum die opere suo.

Prima litterarum elementa didicit, cum jam existeret annorum prope quadraginta, et divina optulante gratia eo usque processit, ut etiam ipsis apprime cruditis grammatica in exponendis ac intelligendis divinarum Scripturarum sententiis merito haberetur admirabilis. Quod ut solius divinæ gratiæ efficacia actam credatur, nocturnis tantum horis huic studio vacabat, quia propter lectionem nunquam diurni operis intermisit executionem. Avulsit illico paternam domos, unde servorum Dei habitacula construxit.

Sacrata vero quam construxit ecclesia ab episcopo Luxoviensi Herberto, comam totundit, ac sæcularem habitum deponens ab eodem pontifice sacræ habitum religionis accepit, miles Christi per tot pericula fortis ante expertus. Ejusdem ordinis cum eo jugum subierunt duo sui. Postmodum a præfato præsule sacerdos consecratus, pluribus ducatu illius jam additis fratribus abbas præficitur. Quos ergo regendos acceperat, artissime, sed more patrum præcedentium, regebat. Videres, peracto in ecclesia officio, abbatem collo sementem, manu rastrum vel sarculum gestantem ad agriculturam præire, monachos omnes ruris operi sub diei terminum insi-

stere. Sentibus et spinis alii agrum emundabant, alii stumum scapulis comportantes spargebant. Hi sarriebant, illi serebant, nemo panem assumebat in otio. Ad horam agendi officii in ecclesia, omnes ad unamquamque conveniebant. Victus quotidianus, panis siligineus, et herbæ cum aqua et sale. Aqua non nisi lutulenta, quia fons nusquam ad duo milliaria habebatur.

Simili se inibi propter Deum servituti nobilis mater ejus addixit, et concessis Deo prædiis quæ habebat, ancillæ fungebatur officio; servorum Dei pannos ablucens et quidquid injungebatur extremi operis accuratissime agens.

Dein, post aliquantum temporis, per visum commonitus est ut, dimissa solitudine campestris, quæ competenti opportunitate omnino carebat, cum ad locum sui juris mansionem transferret, qui a rivo illic mananti Beccus appellatur, ad milliarium a castro quod vocatur Brionnium. Est hic locus in ipso saltu Brionnensi, valle ima montibus saltuosus hinc inde conclusa, omni opportunitate humano usui commodus. Propter densitatem ac rivi recreationem, ferarum illic multus erat accursus. Trium tantum molendinorum tres domus illic erant, et solum habitabile permodicum.

Consecrata paucis extracta annis non parva ecclesia, columnis ex ligneis claustrum construxit, in quo ad morem patriæ fratres jam nusquam progressuros considerare instituit. Variis ergo simultatibus, quæ sæpe introrsus oriebantur, cœpit dolere multum et anxari. Ad ea enim componenda, qui in claustrum præsideret, minime erat, sumptuum congerendorum necessitas illum immorari extra compellebat. Hac de re, cum jam Deum multoties exorasset, divina sibi miseratio accommodavit auxilium, sufficiens ad universa quæ agenda forent [erant] suffragium.

Ortus Italia quidam vir erat, quem Latinitas, in antiquum ab eo restituta scientiæ statum, toto supremum debito cum amore et honore agnoscit, nomine Lanfrancus. Ipsa quoque in liberalibus studiis gentium magistra Græcia discipulos illius libenter audiebat et admirabatur. Is patria egressus, quamplures multi nominis scholares secum habens, in Northmanniam devenit. Beccum itaque adiit, quo nullum usquam pauperius æstimabatur vel abjectius cœnobium. Forte tunc abbas extruendæ fornaci occupatus, ipse operabatur manibus suis. Cujus humilitatem animi, sermonisque dignitatem ille plurimum veneratus et amans, monachus ibi efficitur.

Sic per tres annos vixit solitarius infrequentia hominum, gaudens quo ibi nesciebat, præter paucissimos quibus aliquando loquebatur, omnibus ignotus. Rumor, ut hoc factum prodiit, longe lateque protulit, et fama viri præclarissima Beccum et abbatem Herluinum brevi per orbem terrarum extulit. Occurrunt clerici, ducum filii, nominatissimi scholarum Latinitatis magistri, laici potentes, alta no-

litate viri. Multi pro ipsius amore multas eidem ecclesiæ terras contulere. Datur illico Beccensis locus ornamentis, p[ro]p[ri]etationibus, personis nobilibus et honestis. Interius religio atque eruditio multum accrescere, exterius rerum omnium necessariorum subministratio cœpit ad plenum abundare. Qui ergo in ipsius monasterii inchoatione domibus necessariis solum sufficiens non habuit, ejus paucos infra annos ad miliaria proteuditur dominium.

Non multo post, propter inhabitantium multitudinem, contigit in ea illud a Domino per Isaiam prophetam: *Angustus mihi est locus, fac spatium mihi ut inhabitem.* Adunatam etenim illic fratrum multitudinem quia domorum spaciositas jam capere non valebat et quia situs loci degentium incolumitati contrarius existerat, venerabilis Lanfrancus abbatem Herluinum de majoris monasterii et officinarum ædificatione compellere cœpit. Tanti operis solam commouitionem ille extimuit, ætatis jam deficientis viribus plurimum diffidens. Nolente illo aliquatenus acquiescere, divino nutu monasterii presbyterium corrui. Tandem victus, spem in Deo certissimam gerens et plurimum in consiliarii sui ope confidens, cujus opera sibi bona omnia proveniebant, in salubriori multum situ nova inchoavit; monasterium et officinas, opus pergrande, dignum, cujus dignitati ditiores multæ non accedunt abbatix. Ad initiandum opus hoc tantum, non res suæ, quæ permodicæ erant, sed maxima in Deum fides animum firmavit. Quæ universa conferendo sic accumulavit, quod a die qua primo fundamenta posita sunt, usque ad extremi lapidis impositionem nec materia defuit, nec sumptus.

Post triennii vero completionem sola necdum completa basilica, venerabilis Lanfrancus cœpti operis institutor, tam Domini, quam Northmanniæ primatum supplicatione coactus, ecclesiæ Cadomensis abbas præficitur. Interea Nortmannorum dux Wilhelmus hæreditarium sibi Angliæ regnum pervadens, imperium rebelle armis ad quæ voluit jura composuit. Dein ad meliorandos ecclesiarum status animum intendit. Totius igitur christianitatis summi pontificis Alexandri, viri vita et scientia excellentissimi, consulto et rogato, omnium quoque Anglici regni et Nortmanni imperii magnatum libentissimo assensu rex Wilhelmus quod potissimum solumque acceptabat consilium, doctorem supra memoratum ad hoc elegit negotium. Victus multiplici ratione in Angliam conducitur et quæ insularum transmarinarum primatum obtinet, Cantuariensis ecclesiæ suscepit præsulatum. Qui multarum ditatus amplitudine terrarum, auro argentoque locupletatus, exsecutus mandatum quod in Exodo mandatur: *Honora patrem tuum et matrem, ut sis longævus super terram;* omnibus modis benignus existit circa patrem suum spiritualement et matrem Ecclesiam. Cujus in Anglia quantus postea existit fructus, latissime attestatur renovatus usquequaque institutionis ecclesiasticæ status. Cœnobialis ordo qui omnino ad laicalem pro-

A lapsus fuerat dissolutionem, ad probatissimam reformatur disciplinam monasteriorum. Clerici sub canonicali coercentur regula; populus, rituum barbarorum interdicta vanitate, ad recta credendi atque vivendi formam eruditur. Nobilissimorum atque optimorum, tam clericorum quam laicorum, ex multis partibus orbis illic adunatus numerus ad centenariam protendebatur [pertingebat] summam.

Nova necdum sacrata erat ecclesia, quoniam ab ipso cujus eam consilium inchoavit et auxilium consummavit, expectabat consecrari, iustanter hoc a Deo exposcens. Cujus petitioni, qui ad cætera sibi benignius extiterat, optatum Deus concessit effectum, adimplens per omnia super hac re illius affectum. Multo enim ampliori quam præsumere poterat, honorificentia consecrata est a quo exoptabat.

Igitur x Kal. Novembris, anno ab Incarnatione Domini 1077, sanctæ omnis Ecclesiæ reverendus gentium transmarinarum summus pontifex Lanfrancus advenit, consecrando consummaturus ecclesiam, quam inspirante Deo inchoavit, et in cujus extruendis fundamentis lapidem secundum ipse manu sua imposuit. Convenerunt universi Northmanniæ episcopi, abbates et alii quique religiosi viri. Affuerunt proceres regni. Rex aliis intentus negotiis adesse non potuit. Regina Mathildis libens affuisset, nisi regiis detenta occupationibus fuisset. Affuit tamen per condecentem beneficentiæ suæ largitionem. Noluit rex supernus operi gratiæ suæ regem terrenum supremam manum imponere, sibi totum reservans consummati gaudium, quod infra sedecim annos solis pauperum expensis complevit monasterium cum omnibus officinis, opus pulchrum et maximum. Affuerunt et regni Franciæ clarissimi consules et ex aliis regni ejusdem primatibus complures, clerici, monachi, ex universis adjacentibus provinciis.

Aliquanto vero temporis post dedicationem exacto, venerandus Pater Herluinus omni membrorum officio destitui penitus cœpit, et longe ante diei ipsius annum revolutionem quod optaverat, obtinuit. Nam proximo subsecuto mense Augusto, xiii Kal. septembris, die Dominica, ex toto lecto decubuit. Vespertina a fratribus peracta synaxi, cum diei ac diurni officii sine vitæ humanæ stadium felici cursu peregit, nocte jam proxima, quæ in Dominicam illucescebat, vii Kal. Septembris. Actum est in capitulo illi monumentum, bonorum actuum æternum filii monumentum. Jure quo de spiritualibus locuturi studiis conveniunt, illius præsentatur memoria, qui ex tyranno religiosus, ex multum sæculari omnino spiritualis, loci illius atque ordinis primus existit fundator et abbas.

EPITAPHIUM.

*Hac tegitur petra, qui, quas circumspicis ædes,
Cunctas ediderat, monachus ex laico.
Ter post undenos ac tres et quattuor annos
Grammata nescierat, postque peritus obiit.*

Quantnor undecies transegit cœnobialis

Annos, rite suos dimidiando dies.

Cum Phœbeus nonum sub Virgine protulit ortum,
Commigrando diem clausit et hebdomadem.

Herluinus erat, si quis de nomine quærat,
Cui cum sanctis det quidquid eis Deus est.

ITEM ALIUD.

Hunc spectans tumulum, titulo cognosce sepultum.

Est via virtutis nosse quis ipse fuit.

Dum quater hic denos ævi venisset ad annos,

Quæ fuerant sæcli sprevit amore Dei.

Mutans ergo vices, de mundi milite miles

Fit Christi subito, monachus ex laico.

Hinc sibi more patrum socians collegia fratrum,

Cura qua docuit, rexit eos, aluit.

Quot quantasque vides, hic solus condidit ædes,

Non tam divitiis quam fidei meritis.

Quas puer haud didicit Scripturas postea scivit,

Doctus ut indoctum vix sequeretur eum.

Fletibus hunc nobis tulit inclementia mortis,

Sextiis quina bisque die decima.

Herluine Pater, sic calica sciant s' oranter,

Crederet namque tuis hoc licet ex meritis.

Decessit autem idem venerabilis Pater VII Kal.

Septembris, ætatis suæ anno 84, monachus vero

44; paucisque interpositis diebus, electus est abbas

A iselmus pro eo, qui tunc erat prior ejusdem loci.

Qui quantæ fuerit religionis, quantæve sapientiæ, in

libro qui de vita ipsius scribitur, facile qui eundem

librum legerit reperiet. Scripsit vero idem vir reve-

rendus nonnulla digna memoriæ quæ subter annectere

curavimus. Dum adhuc prior esset in Beccensi

cœnobio scripsit tractatus tres, primum De veritate,

secundum De libertate arbitrii, tertium De casu dia-

bolli. Scripsit et quartum, quem titulavit De gram-

matico; in quo discipulo, quem secum disceptantem

introducitur, respondet et multas dialecticas quæstio-

nes proponit et solvit. Fecit quoque libellum quin-

tum, quem Monologium appellavit. Solus enim in

eo et secum loquitur, ac tacita omni ratione quærit

et invenit, et quod vera fides de Deo sentit invi-

chili ratione sic, nec aliter esse posse probat et as-

truit. Composuit etiam librum sextum licet parvum,

sed sententiarum ac subtilissimæ contempla-

tionis pondere magnum, quem Prologium nomina-

vit. Alloquitur enim in eo opere aut seipsum aut

Deum. Scripsit et septimum librum epistolarum ad

diversos, diversis eorum negotiis respondens, vel ea

quæ sua intererant procurare mandans. Fecit et

octavum De incarnatione Verbi. Quod opus episto-

lari stylo conscriptum sanctæ Romanæ Ecclesiæ

summo pontifici Urbano dicavit, destinavit. Nonum

librum edidit, quem Cur Deus homo appellavit;

decimum De conceptu virginali, undecimum de ora-

tionibus ad diversos sanctos, quos plurimi Medita-

tionibus vocant. In quibus legentibus facile apparet

quanta dulcedo supernorum mentem ejus repleverat.

Duodecimus, qui et ultimus, illi tractatus fuit De

processione Spiritus sancti. Consultaverat enim Græ-

A eos in Barensi concilio, negantes Spiritum sanctum a Filio procedere. Unde sumpta materia, rogatu Hleberti Cenomannorum episcopi hunc librum composuit. Et quia de hoc venerabili viro aliqua diximus, libet compendiose spatium vitæ ejus comprehendere.

Ortus igitur ex generosis parentibus in civitate Augusta, quæ contigua est Burgundiæ et Italiæ, per diversa loca studiis litterarum operam dando pervenit Northmanniam, et in monasterio Becci, ubi tunc temporis magnus ille supradictus Lanfrancus prioris fungebatur officio, cum aliis conscholasticis ab eodem tam divinis quam sæcularibus litteris instructis, ipsius hortatu et consilio factus est monachus Becci anno ætatis suæ 27, ubi vixit claustralis sine prælatione tribus annis, 15 prior post bonæ memoriæ prædictum Lanfrancum, Cantuariensem archiepiscopum. Deinde 15 annis abbas exstitit post præ recordationis venerabilem Herluinum, primum abbatem ipsius loci. Inde assumptus est ad archiepiscopatum Cantuariensem post venerandum Lanfrancum, quem rexit 16 annis. Septimo decimo autem archiepiscopatus anno, monachus vero 49, porro ætatis 76, transiit e mundo XI Kal. Maii, feria quarta ante Cœnam Domini. Ipso anno fuit ultimum Pascha, hoc est VII Kal. Maii.

His per anticipationem dictis de fundatore Beccensis cœnobii, cum reverentia nominando venerabili Herluino et successore ejus viro clarissimo in divinis rebus Anselmo, ad ordinem gestorum ducum C Northmanniæ, a quibus paululum digressi fuimus, revertamur.

CAPUT X.

De classe quam dux Robertus disposuit mittere in Angliam in adiutorium cognatorum suorum Edwardi et Aluredi, filiorum regis Edelredi.

Tempore quo Edelredus, rex Anglorum, ut supra recitavimus, a Sueno, Danorum rege, regno pulsus, et Northmanniam profugus venit, duos filios, Edwardum et Aluredum, non longe post patriam repetens, Richardo eorum avunculo nutriendos reliquit. Illi enim intra Northmannorum ducum aulam educati, tanto honore a duce sunt habiti, ut summi nexus amoris tanquam fratres eos adoptaret sibi. Quorum diuturno compassus exsulatus, missis legatis, mandavit Chunuto regi, ut jam jamque satiatus eorum exitum illis parceret, et sua eis vel sero pro sui amoris obtentu redderet. At ille salubribus monitis ejus non acquievit, sed legatos, infectis rebus, nihil lætum portantes remisit. Tunc dux vehementissimi furoris rubore succensus, convocatis ducatus sui principibus, jussit magnam navium classem festinato fabricari. Quam ex omnibus Northmannici maris partibus coactam, et infra exigui temporis spatium in anchoris, armis hominibusque robustissimis diligenter instructam, stare apud Fiscanum in littore ponti fecit. Inde quoque signo dato, et velis in sublime pansis, nimia tempestate acti ad insulam quæ Gersus vocatur, cum magno periculo pelagi domum

sunt devoluti. Quod puto ita factum esse, Deo auctore, pro Edwardo rege, quem disponebat in futuro regnare sine sanguinis effusione. Ubi dum longo detinerentur tempore, vento adverso diutius flante, dux efferatis animis incredibili cruciabatur mœrore. Novissime autem videns se nullo modo posse transfretare, gyratis navium proris, apud Sancti Michaelis montem remeato limbo maris quantocius sunt appulsi.

CAPUT XI.

Quod partem ejusdem classis misit ad affligendam Britanniam, et de pace redintegrata inter ipsum et Alannum comitem Britannicæ.

Dux autem Robertus quamdam partem classis Rabello fortiissimo militi tradidit, ac ad affligendam incendiis et prædiis Britanniam direxit. Ipse vero, contracto exercitu equestri, parabat ex altera parte eam aggredi. Alannus itaque considerans grave sibi ab utrisque partibus discrimen imminere, missa legatione, Robertum utriusque avunculum, Northmannorum videlicet archipræsulem, ad se mandavit festinanter venire. Cui cum exitialem Britannicæ exterminationem, et concitati ducis atrocem super se enarrasset expeditionem, præsul, sua interposita fide, eum sumpsit, ac ad montem Tumbam sancti Michaelis demum adduxit et clementiam siquidem ducis illum invadere disponentis. Mox nitium rigida eorum præcordia, propitiante Christo, eam ad quietem composuit, ut omni dissensionum motu sedato, serena concordia eos uniret, et Alannum in servitio ducis pacta fidelitate supplicem omnino complicaret. Post hæc legatos dux misit, et nautas a Britannica vexatione recedere jussit.

CAPUT XII.

Quod Chunutus, rex Anglorum, obtulit per legatos suos Edwardo et Alredo medietatem Anglici regni pro timore Roberti, ducis Northmannorum; et quod idem dux pergens Jerusalem, Willelmum filium suum quinquennem ducatu Northmannie præfecit.

Quibus ad liquidum sopitis, en adsunt legati Roberto duci a Chunuto rege directi, nuntiantes illum medietatem Anglici regni velle reddere filiis Edlredi regis, pace rata in diebus suis, eo quod valida gravaretur incommoditate corporali. Idcirco dux, intermissa navali expeditione, distulit inceptum, prius cupiens ab Hierosolymis redire, quod diu optaverat devotissimo animo. Nam perpendens hanc vitam prodigam fore et labilem, verbaque Dominica pio atque felici corde volutans, divitibus loquentia: *Væ vobis, qui habetis vestram consolationem, elegit magis pauper Christi fieri quam gehennalibus ignibus aduri.* Robertum ergo archiepiscopum cum optimatibus sui ducatus accersivit, et illis velle se

appetere Hierosolymitanam peregrinationem manifestavit. Quibus verbis omnes vehementer attoniti propter ejus absentiam formidabant patriam multi modo perturbari. Exponens autem eis Willelmum filium suum, quem unicum apud Falesiam genuerat, ab eis attentissime exigebat, ut hunc sibi loco sui dominum eligerent, et militiæ suæ principem præficerent. Qui licet sub tenerrima detineretur ætate puerili, tamen de ejus consolatione omnes oppido exhilarati, juxta decretum ducis protinus eum prompta vivacitate solum collaudavere principem ac dominum, pangentes illi fidelitatem non violandis sacramentis. Dux itaque Robertus postquam hæc ad votum explevit, filium suum fidelibus et sensatis tutoribus et auctoribus usque ad legitimam ætatem subegit, et dispositis competenter rebus ad patriæ moderamina congruentibus, pium vale dicens omnibus, cum suo nobilissimo comitatu illam sanctissimam peregrinationem est aggressus. Quæ vero lingua vel sermo explicabit eleemosynarum exhibitiones egenis ab eo quotidie distributas? Aut quæ vidua, vel orphanus, egenusque exstitit, qui non ejus expensis sublevaretur? Tandem confecto itinere ad illud venerabile sepulcrum pervenit, in quo Regis celestis sanctissimum corpus jacuit. Quis ergo hominum enarrabit quot per octonos dies lacrymarum rivulis illud eluerit, vel quot auri muneribus accumulaverit?

CAPUT XIII.

Quod idem dux Robertus rediens ab Hierosolymis apud urbem Nicænam obiit in Christo.

Porro, invitus dux, pius et Deo amabilis, adorato Christo cum interiorum singultuum suspiriis, et peragratis Sanctorum locis, felicissimum convertens iter, ad Nicænam regressus est urbem. In qua correptus ægrimonia corporis, millesimo tricesimo quinto ab Incarnatione Domini anno, viam petens universi generis humani, gaudentibus angelis, divinæ vocationis jussu in fine occubuit vi Nonas Julii. Non enim indignum æstimo credere et pennæ officio signare, quod æterno cœlestis Hierusalem Moderatori, cujus et sepulturæ locum in terra veneratus est, in hujus vitæ medio labore ad perennis gloriæ consortium eum assumere placuerit; ne beata anima plurimo jam optimorum operum splendore candidata, post mundanis actibus implicata maculas colligeret. Sepultus est etiam in basilica sanctæ Mariæ a suis, intra mœnia Nicænæ civitatis; regnante Domino nostro Jesu Christo in paternæ majestatis deitate, cum cœqualitate Spiritus sancti per omnia sæcula. Amen.

HISTORIÆ NORTMANNORUM

LIBER SEPTIMUS.

De Willelmo duce, qui Angliam armis subegit.

CAPUT PRIMUM.

Quos labores Willelmus puer perpessus est in initio sui principatus, perversitate quorundam.

Recensitis seriatim Roberti magni ducis actibus et multorum solerti indagine intimatis auribus, competens videtur, ut ad Willelmum filium ejus articulus vertatur; subscribendo futuris, quo sudore labbris inimicorum laqueos evaserit, et suis eorum serina colla vestigiis viriliter substraverit. Plerisque etenim Scripturæ reperitur in paginis, nequitia patris iniqui domum filii subverti; e diverso vero, merito boni solidius roborari. Denique Christus Roberto duci, spretis ab eo sæcularibus pompis, domum stabilivit, dum perenni eum palma remuneravit, et Willelmum filium ejus, profligatis inimicis, throno regali postmodum provexit. Verumtamen, quibus victoriarum triumphis in ducatu claruerit, prout ordo rerum veracissime competentarum dictaverit, libet venturis notificare, ne tegantur inani segnitie, quæ gloriosæ micnerunt ætatis nostræ tempore. Is itaque dux in puerilibus annis patre orbatu, sagaci tutorum providentia liberalium morum instituebatur ad incrementa. Sub ejus ineunte ætate, Northmannorum plurimi aberrantes ab ejus fidelitate plura per loca aggeres crexerunt, et tutissimas sibi munitiones construxerunt. Quarum dum auderent sibi munimine, protinus inter eos diversi motus exoriuntur, seditiones concitantur, ac sæva patriæ incendia ubique perpetrantur. In tanto quippe dissensionum turbine Mars atrociter grassatur, et non modicus bellatorum cuneus frustra consumitur.

CAPUT II.

De bello in'er Tustinum de Bastenborc et Walchelino de Ferrariis, et de morte Osberni, filii Herfasti.

Nam Hugo de Monteforti filius Tustini cum Walchelino de Ferrariis certavit, et in eo conflictu uterque occisus occubuit. Porro immanis quorundam rabies cruciat, ac ad patriæ detrimentum nimis regnat. Siquidem Gislebertus comes Ocenis, filius Godefridi comitis, callidus et fortis, tutor Willelmi pueri, sed domini, quodam mane dum equitans loqueretur cum compatre suo Wascelino de Ponte Erchenfredi, nihil mali suspicans occiditur cum Fulcoio filio Gerouii. Hoc vero malum dolosis hortibus Rodulphi de Waceio, filii Roberti archiepiscopi factum est, per manus crudelis Odonis Grossi, et audacis Roberti filii Gerouii. Deinde Tuoldus, teneri ducis prædagogus, perimitur a perfidis patriæ deser-

toribus. Osbernus quoque procurator principalis domus, Herfasti Gunnoris comitissæ fratris filius, quadam nocte, dum in cubiculo ducis cum ipso in valle Rodoili securus soporatur, repente in statu suo a Willelmo Rogerii de Monte Gumeri filio jugulatur. Rogerius enim pro perfidia sua tunc exsultat apud Parisios et quinque filii ejus Hugo et Robertus, Rogerius et Willelmus atque Gislebertus, in Northmannia summpere inserviebant diris facinoribus. Sed Willelmus pro scelere præscripto, quod operatus est, non multo post condignam mercedem retribuente Deo nactus est. Barno quippe de Glotis præpositus Osberni injustam necem domini sui cupiens ulcisci, nocte quadam expeditos pugiles congregavit, et domum, ubi Willelmus et complices sui dormiebant, adiit, ac omnes simul sicut meruerant, statim trucidavit.

CAPUT III.

Quomodo Rogerius de Bellomonte, filius Hunfridi de Vetulis, patris jussione Rogerium de Toenio superavit.

Rogerius Toenites de stirpe Malahulcii, qui Rolonis ducis patruus fuerat et cum eo Francos atterens Northmanniam fortiter acquisierat, vir potens et superbus, ac totius Northmanniæ signifer erat. Hic vero, dum Robertus dux peregre perrexerat in Hispaniam, ubi per eum multæ prohibites super paganos factæ sunt, profectus fuerat. Sed post aliquantum temporis in sua regressus est. Comperiens autem quod Willelmus puer in ducatu patri successerit, vehementer indignatus est, et tumide despexit illi servire, dicens, quod nothius non deberet sibi atisque Northmannis imperare. Willelmus enim ex concubina Roberti ducis, nomine Herleva [Herlotta], Fulberti cubicularii ducis filia natus, nobilibus indigenis et maxime ex Richardorum pro sapia natis respectui erat, utpote nothius. Verum, postquam Hierosolymitanus dux obiit, Herluinus quidam probus miles Herlevam uxorem duxit, ex qua duos filios Odonem et Robertum, qui postmodum præclaræ sublimitatis fuerunt, procreavit. Rogerius itaque fretus auxiliorum multitudine, contra tenerum ducem ausus est rebellare. Omnes vicinos suos palam despiciebat et terras eorum, maxime Hunfridi de Vetulis, rapinis et incendiis devastabat. At ille diutius hoc ferre nolens, Rogerium de Bellomonte filium suum cum familia sua contra eum misit. Quem Rogerius Toeniensis temere sprexit, et nil metuens cum eo audacter con-

fixit; sed ibidem cum duobus filiis suis Helberto et Albinantio preemptus, victoriam hostibus reliquit. Ibi Robertus de Grentemaisnil lethale vulnus accepit, quo post tres hebdomadas, iv Kal. Julii, obiit. Porro, ante mortem suam duobus filiis suis Hugoni et Roberto terram suam æqualiter distribuit, eisque Ernaldum minimum filium suum, ut ipsum, dum ad ætatem veniret, sicut fratrem bene tractarent, commendavit.

CAPUT IV.

Quod idem Rogerius abbatiam Pratellis edificavit, et Adelinam filiam Waleranni comitis Mellenti duxit.

Rogerius vero de Bellomonte, superatis adversariis, victori Deo gratiam retulit, et in omni vita sua bonis operibus insudare studuit. Inter quæ, monachile cœnobium in fundo suo Pratellis construxit, et Willelmo duci contra omnes fidelis semper exstitit. Quapropter omnibus avis proavisque suis sublimior effectus est. Nam Adelinam, Waleranni comitis Mellenti filiam, uxorem duxit; ex qua duos filios, Robertum et Henricum, magnæ potentie postea comites procreavit. Robertus quippe post Hugouem avunculum suum comes Mellentis plus quam viginti septem annis vixit; et Henricus Willelmi regis in Anglia comitatum Warwick promeruit. Post præfatam cædem in qua Rogerius et Robertus de Grentemaisnil et alii quamplures ceciderunt, Richardus Ebroicensis comes, filius Roberti archiepiscopi, uxorem Rogerii de Toenia sibi in matrimonio assumpsit, ex qua Willelmum, qui nunc Ebroicensibus principatur, genuit. Willelmus vero frater ejus Hadevisam filiam Geronii relicti Roberti de Grentemaisnil sibi junxit. Interea Willelmus dux, favente Deo, crescit ætate et viribus, ac sensu morumque valentia proficit. Animadvertens itaque, quanta suorum rabies Northmanniam proculcaverit, in pueri pectore virile robur colligit, proceresque patris sui ascitos ad amorem sui trahere satagit, et ne quid indiscipline agant, precibus et jussis erudit. Rodolphum de Wacceio ex consultu majorum sibi tutorem eligit, et principem militiæ Northmannorum constituit. Quidam optimatum, qui Deum et justitiam amant, libenter duci ut domino obtemperant, fidemque servant et rebelles ei subdere fideliter anhelant. Porro filii discordiæ, qui dissensionibus gaudent et innocenter vivere volentes affligere student, dum per se tantum nocere simplicibus, quantum vellent, se non posse vident, commentantur qualiter improba fronte subversionem patriæ procurent. Henricum igitur regem Francorum adeunt et titiones ejus per Northmannicos limites hæc illacque spargunt. Quos nominatim litteris exprimerem, si inexorabilia eorum odia declinare nollem. At tamen non alii exstiterunt, vobis in aure loquar circumstantibus, quam hi qui fideles se profiterentur et quos nunc majoribus dux cumulavit honoribus.

CAPUT V.

Quod Henricus rex Francorum castrum Tegulense a Northmannis pro pace sibi traditum combussit, nec non et Argentomum.

Vesana igitur proditorum provocatione rex Henricus vehementer permotus, et beneficii a Roberto duce sibi quondam impensi immemor effectus, duxit se placabilem ei nullo modo fore, quamdiu Tegulense castrum videret in pristino statu persistere. Cujus fraudes animi ob salutem pueri vitare cupientes in fide stantes Northmanni, decreverunt fieri quod egisse postmodum pœnituit. Gislebertus autem cognomento Crispinus, cui illud commiserat olim dux Robertus, mox ut molestissimum agnovit decretum, conatus eorum sprexit et cum valida manu armatorum ad resistendum illico se intra ipsum conclusit. Rex quoque munitionis aditum sibi denegari considerans, exercitibus tam Francorum quam Northmannorum contractis, festinus eam obsidione cinxit. Quid plura? Gislebertus tandem precibus ducis victus, mœrens castrum reddidit, quod sub oculis omnium cum maximo dolore cordis confestim igne concremari perpexit. Quibus rex ad votum peractis, a loco secessit. Sed non multo post Oximensem comitem adivit, et Argentomum, ducis vicum, flammis voracibus combussit; sicque onustus præda, partes illas deseruit. Deinde itinere quo venerat regressus, ad castellum Tegulense venit; atque sacramenta quæ duci juraverat, ne a quoquam suo in quatuor annis rescicerentur, irrita fecit. Nam illud cum festinatione restauravit, militibus et alimoniis abundantissime munivit, et hinc, quia votis suis jam satisfecerat, lætus recessit.

CAPUT VI.

Quod Turstenus Guz castrum Falesiæ contra Willelmum ducem tenere voluit, sed non potuit; et de Richardo filio ejusdem.

Turstenus cognomento Guz, Ausfridi Dani filius, qui tunc præses Oximensis erat, perspicuus ducem puerum regi aliquantum cessisse, et quasi victum regis manus oppressionem jam aliquantum utcumque perpeti, zelo succensus infidelitatis, regales milites stipendiis conduxit, quos complices ad muniendum Falesiæ castellum, ne inde duci serviret, sibi ascivit. Cujus malivoli animi conatus dux ut comperit, legionibus Northmannorum undequaque coactis, festinanter illud obsedit. Tunc Rodolfus Wacceiensis magister militum erat, ducemque suum totis nisibus adjuvabat. Concitatis autem militibus, tanta illico magnanimitate pugnatum est, ut partem muri sub momento dejicerent. Et nisi nox prælium diremisset, procul dubio rem quam summe volebant, totam consecissent. Perpendens Turstenus se tantas hostium copias non posse diutius tolerare, locum secedendi a duce petiit, et sic profugus a patria extorris aufugit. Post hæc Richardus Tursteni filius optime duci servivit, et sic patrem suum duci reconciliavit; et ipse multo majora quam pater perdidit, acquisivit.

CAPUT VII.

Quod Roberto archiepiscopo successit Malgerius filius secundi Richardi ex secunda conjugē Popia [Papia]; et de Willelmo Archacensi.

Mortuo Roberto Rothomagensi archiepiscopo successit Malgerius frater Roberti ducis. Nam Richardus Gunnorides, mortua Judith, aliam uxorem nomine Papiam duxit, ex qua duos filios genuit, Malgerium scilicet archipræsulem et Willelmum Archacensem. Hic enim Willelmus a duce jam in adolescentia pollente comitatum Talogi percepit, obtentu beneficii, ut inde illi existeret fidelis. Nobilitate vero generis elatus, castrum Archarum in cacumine ipsius montis condidit. Deinde assumpta tyrannide, regioque sultus juvenine, contra ducem ausus est calcaneum extollere. Quem dux a sua vesania nitens avellere, ad exhibendum sibi obsequium per legatos jussit eum venire. Sed ille hujusmodi legationem habens contemptui, magna cum fiducia ad resistendum se munivit et armavit. Dux vero, viribus Northmannorum ascitis, ejus supercilium domiturus, quantocius super eum venit, et erectis aggeribus ad radicem montis castrum stabilivit, quod fortium virorum robore inexpugnabile reddidit, et sic inde abiens, vallatum alimonii reliquit. Quod factum protinus Henricum regem minime latuit. Rex ergo Francorum copias sumpsit et superioris oppidi causa muniendi properantissime advenit, et exercitum castra metari apud sanctum Albinum jussit. Cujus adventum milites ducis comperientes, de suis miserunt, si quos forte hostium a regio cœtu abstraherent, quos illi in latibus degentes incautos exciperent. Quo dum venissent, non minimam exercitus partem inde protraxerunt, et fugientes in insidias induxerunt. Statim vero qui videbantur fugere, versa facie cœperunt eos acriter cœdere; adeo ut in hoc conflictu cum pluribus Ingelrannus Abbatisvillæ comes confossus periretur, ac Hugo cognomento Bardulfus cum multis aliis caperetur. Quod ut rex agnovit, alimoniam castello pro quo venerat, intromisit, et mœstus propter milites amissos cum dedecore recessit. Willelmus quoque non longo post inedia affectus cum suis invitus castellum reddidit et ipse a nativo solo in exsilium discessit. Denique cum uxore sua, sorore scilicet Widonis comitis Pontivi, Eustachium Bologniæ comitem expetiit et in ejus familia victum et vestitum percipiens, usque ad mortem suam extorris remansit.

CAPUT VIII.

Quod mortuo Chunuto rege Anglorum successit Heraldus filius ejus, et de Edwardo adhuc exsule.

Eadem tempestate Anglorum rex Chunutus obiit, cui successit Heraldus filius ejus, ex concubina nomine Elfgiva natus. Cujus diu cupitam mortem Edwardus audiens, adhuc cum duce degens, quantocius cum 40 navibus milite plenis superato mari Hantunam appulit; ubi innumerabilem Anglorum multitudinem ad sui perniciem se opperientem of-

fendit. Qui protinus congressus cum eis, non minimam partem ex illis ocius Orco transmisit. Ipse vero victor existens, ad naves regressus est cum suis. Videns autem non absque plurimo militum numero se posse regnum obtinere Anglorum, regyratis navium proris Northmanniam cum maxima præda repetiit.

CAPUT IX.

De traditione Aluredi fratris Edwardi per Goduinum comitem; et quod Hardehunutus filius Emmæ matris Edwardi successit Heraldō fratri suo, et Hardehunuto Edwardus qui duxit Editham filiam Goduini.

Interea frater ejus Aluredus milites non parvi numeri assumpsit, portumque Wisanti petiit et hæc transfretans Doroberniam venit. Inde siquidem interiora penetrans regni, Goduinum comitem obvium habuit. Quem idem comes in sua fide suscepit, sed in illo sub eadem nocte traditoris Judæ vicem implevit. Nam libato pacis osculo et cum eo percepto cibo, medio intempestæ noctis, manibus post tergum ligatis illum Heraldō regi apud Lundemiam cum suorum nonnullis destinavit. Milites autem suos partim per Anglorum regionem distraxit, partim cum dedecore peremit. Heraldus ut Aluredum vidit, statim ejus socios truncari capiibus jussit, et ipsum ad Hely duci, ibique oculis privari. Sic nobilissimus et optimus vir Aluredus occubuit, injuste peremptus. Heraldus vero non multo post superstes obiit mortem, cui successit frater ejus Hardehunutus a Dacia egressus, ex Enma Edwardi matre natus. Qui post paululum confirmatus in cubine regni, fratrem suum Edwardum a Northmannia revocavit, ac secum cohabitare fecit. Ipse autem non plenis duobus annis existens, exivit hominem, et Edwardum totius regni reliquit heredem.

Ferox dolique commentor Goduinus eo tempore comes in Anglia potentissimus erat, et magnam regni Anglorum partem fortiter tenebat, quam ex parentum nobilitate, seu vi vel fraudulentia vindicaverat. Edwardus itaque metuens tanti viri potentia lædi, dolove solito, Northmannorum consulto, quorum fido vigeat solatio, indignam Aluredi fratris sui perniciem ei benigniter indulsit. Ac ut inter eos firmus amor jugiter maneret, Editham filiam ejus uxorem nomine tenuis duxit. Nam revera, ut dicunt, ambo perpetuam virginitatem conservaverunt. Edwardus nempe vir bonus erat, mitis et humilis, jucundus et longanimis, clemens, pauperum tutor et Anglicarum legum legitimus restitutor. Multoties divina mysteria vidit et vaticinia quæ rerum eventu postmodum comprobata sunt, deprompsit, regnumque Anglorum fere 23 annis feliciter rexit.

CAPUT X.

De crudelitate Willelmi Talavatii et de Willelmo filio Gerouii, qui monachus Becci factus est.

Willelmus, cognomento Talavatus, postquam Roberti fratris sui caput carcere securibus comminutum est, auxilio suorum et maxime Willelmi filii

Geroii, omnem patris sui fundum adeptus est. Hic vero a parentum suorum perfidia nequaquam sua retorsit vestigia. Hildeburgem quippe filiam Arnulfi cujusdam nobilissimi viri in conjugio habuit, ex qua Arnulfum et Mabiliam crudelissimæ sobolis postea matrem genuit. Sed quoniam mulier prædicta bene morigerata erat et Deum ferventer amabat, diris mariti factionibus non consentiebat. Quapropter ipse eam abominatus est vehementer. Denique quodam mane, dum ipsa ecclesiam adiret Deum deprecari, a duobus parasitis suis in via fecit eam subito strangulari. Deinde filium Rodulphi vicecomitis de Bellomonte sibi desponsavit et plures optimates sibi vicinos ad nuptias invitavit, inter quos Willelmum, Geroii filium, eximie strenuitatis virum accersivit. Rodolphus autem frater ejus cognomento Clericus, quia copiose litteratus erat, et Mala-corona, quia militaribus exercitiis inserviens clericatus gravitatem male servabat, ex augurio grave infortunii sibi imminere prænoscens, fratri suo prohibet ne sædas feralis bigami nuptias ullatenus adiret. Willelmus autem, spreto Rodulfi dissuasione, inermis Alencium venit cum duodecim militibus. Porro Talavatus eum illic nil mali suspicantem, sed potius, ut moris est, ad nuptias amici sui gaudentem, sine reatu, quasi nequam proditorem, mox comprehendit, et caute custodiri suis clientibus præcepit. Postea cum convivis suis venatum perrexit. Satellites vero ejus, quibus clam jusserat hoc, Willelmum foras eduxerunt, et cunctis qui hoc videbant, lugentibus, heu, proh dolor! oculis privarunt; nariumque summitatibus et aurium abscessis deturparunt. Hoc audito scelere multi doluerunt et contra Talavatum in ira exarserunt et tale nefas ulcisci conati sunt. Geroianus autem Willelmus post tres annos venerabilem Herluinum abbatem adiit et in Beccensi cœnobio quod in honore sanctæ Dei genitricis Mariæ tunc a præfate patre construebatur, monachus factus est.

CAPUT XI.

Quod dux Richardus dedit duo municipia, Monasteriolum et Escalfoum, Geroio qui duxit Gislam filiam Tursteni de Monteforti.

Geroius iste, de cujus prole loquimur, ex nobili Francorum et Britonum prosapia originem traxisse dicitur. Hic autem cum Belesmensi Willelmo ad curiam Richardi ducis venit, cujus dono in Northmannia duo municipia, Monasteriolum et Escalfoum obtinuit. Hospitium vero, dum ducem expeteret, in domo Tursteni de Monteforti habuit, cujus filiam, nomine Gislam, ad prandium forte videns, adamavit, et a præclaris parentibus eam requirens impetravit. Quæ succedenti tempore septem filios et quatuor filias ei peperit, quorum nomina hæc sunt: Ernaldus et Fulcoius, qui cum Gisleberto comite periit, Willelmus et Rodulfus (Mala-corona), Robertus, Hugo et Geroius, Heremburgis, Emma, Adalais et Hadvisa. Ex his filiorum et nepotum militaris turma propagata est, quæ Barbaris in Anglia, vel Apulia,

A seu Trachia, vel Syria nimio terrori visa est. Igitur postquam Willelmus Talavatus Willelmum, qui ætate et sensu in Geroiana progenie sublimior erat, ex invidia, ut supra diximus, tam truculenter dehonestaverat, Robertus et Rodolphus, egregii milites, cum fratribus et cognatis viriliter insurgunt et damnosam fratris sui injuriam vindicare moliti sunt. Omnem itaque terram Talavatii prædiis et incendiis devastabant, usque ad portas munitionum ejus nullo resistente armati veniebant, ipsumque, ut exiret et cominus certaret, audacter provocabant. At ille, quia timidus et in militia nullarum virium erat, cum lacescentibus inimicis in campo configere non audebat. Sic a Geroicis sæpe deludebatur.

CAPUT XII.

B *De Arnulfo filio Willelmi Talavatii et Olivaro, fratre ejus, monacho Beccensi.*

C Arnulfus tandem filius ejus ut hæc animadvertit, optimatum suorum consensu contra patrem, qui omnibus odibilis erat, rebellavit; et cum de munitionibus suis turpiter ejecit, et usque ad mortem miserabiliter exsulare compulsi. Paternam quidem possessionem invasit, sed requitiam non devitavit. Unde tristi sine perire meruit. Nam quadam die cum clientibus suis prædari perrexit et inter reliqua porcum cujusdam sanctimonialis rapuit. At illa gemens eum insecuta est, ac ut porcellus quem nutrierat, sibi pro Deo redderetur, obnixè deprecata est. Arnulfus autem preces ejus sprexit, porcum mactari et ad esum præparari coquo jussit, ventriculo suo frusta serviens, inde sero nimis comedit. Sed non impune. Nam in eadem nocte in lecto suo strangulatus est. Porro quorundam relatio asserit, quod ab Olivaro germano suo peremptus sit. Nos vero de tali viro tantum nefas non solum non astruimus, verum etiam credere penitus recusamus. Præfatus siquidem Olivarus longo post tempore in militia honorifice degit, senexque factus Dei nutu sæculum dereliquit. Deinde sub domino Anselmo tunc abbate, nunc vero Cantuariorum archiepiscopo, monachale æchema in Beccensi cœnobio pius suscepit, quod ibidem sub domino Willelmo abbate multis annis laudabiliter portavit.

CAPUT XIII.

D *Quod mortuo Arnulfo, Ivo patruus ejus, episcopus Sagiensis, terram ejus hæreditario jure possedit.*

Denique Arnulfo nequiter perempto, sicut supra retulimus, venerabilis Ivo patruus ejus Sagiensis episcopus Belesmiæ castrum, et quæque ad ipsum jure pertinebant, accepit et legitime quandiu vixit, pace cum Geroianis aliisque vicinis facta, tenuit. Sagax enim idem erat, ac decorus et affabilis, multumque jocosus, ac serenæ pacis cupidus. Sed perfidia malorum non cessat perturbare quietem bonorum. Itaque temporibus Ivonis episcopi, Richardus atque Robertus et Avesgotus, filii Willelmi cognomine Sorengi, cuneum sceleratorum sibi asciverunt et omnem circa Sagium patriam sine reverentia depopulati sunt. Postremo ecclesiam Sancti Gervasii in-

vaserunt, ibique turham prædonum posuerunt. Sic de domo orationis speluncam latronum, stabulumque fecerunt equorum. Religiosus Azo vetulus præsul ejusdem urbis muros destruxerat et ex lapidibus dejecti muri ecclesiam sancto Gervasio martyri construxerat, ubi sedes episcopalis longo post tempore fuerat. Venerandus autem Ivo dum vidit Sorengos in diebus suis ita insanire, ut in templo Dei non dubitarent foream furum et lupanar meretricum facere, nobili tactus ira vehementer doluit, ac ad liberationem ecclesiæ Dei toto nisu animum convertit. Quondam igitur, dum de curia Willelmi ducis rediret, ac per Oximensẽ pagum transiret, Hugonem de Grantemaisnil, aliosque barones cum turmis suis secum adduxit et Sorengos in turre monasterii fortiter expugnari fecit. At illi audacter resisterunt, et pro se pugnantes projectis telis plures læserunt. Quod pontifex dum perspexit, vicinis domibus ignem imponi jussit. Mox parochiani jussis parent episcopi. Ignis vero immissus flante vento ad ecclesiam currit, ipsamque invadens consumit et impios in ea furentes acriter angit. Sorengi tandem, dum se vident flamma sævitiam pati non posse, arreptis armis inde fugiunt cum dedecore.

CAPUT XIV.

De filiis Willelmi, Sorengi Richardo Roberto et Avegoto, quomodo digna morte interierunt.

Justus et misericors Deus ægre tulit ecclesiæ suæ profanationem, debitamque violatoribus non distulit inferre mulctationem. Nam tres germani, qui principes exstiterant prædictæ invasionis, non multo post, dum latrocinii summopere vacarent et rapinis, justo Dei judicio perempti sunt, sine confessione et viatico salutis. Richardus nempo qui primogenitus erat, noctu in vili casa juxta quoddam stagnum securus dormiebat. Propterea quidam miles potens, nomine Richardus de sancta Scholastica, cujus terram devastaverat, domunculam circumdedit cum sua familia. Sorengus vero expergefactus de bordello exiit et fugiens in rivarium exilire voluit. Verum, quidam rusticus quem ipse pridem in vinculis cruciaverat, eum prævenit et securi caput ejus conterens, mox eum exanimavit ibidem. Deinde Robertus frater ejus cum suis quadam die circa Senceum prædam rapuit, et dum rediret, a persecutibus villanis vulneratus statim interiiit. Ad ultimum Avogotus Camejam super Albertum Girardi Fleitelli filium intravit, ibique militari rabie debacchari cœpit, sed pilo desuper emisso, in capite ictus mox periit. Ecce in his vere completum vidimus, quod audivimus: *Si quis templum Dei violaverit, disperdet illum Deus.* Raptores ergo, et fractores ecclesiarum sui similium interitu comperto caveant, ne, dum similia perpetrant, simili punitione tandem pereant. Et si munda prosperitas paululum eos comitatur, non inde securi gloriantur. Illis nimium scire convenit, quod mundi gaudium quasi fumus ad modicum transit, ac permissurum æro-

rem acquirit, seu quidam egregius in poemate suo impios arguens versificator ait:

*Vos male gaudetis, quia tandem suscipietis
Nequitiae fructum, tenebras, incendia, luctum.
Nam pius indultor, justusque tamen Deus ultor,
Quæ sua sunt munit, quæ sunt hostilia punit.*

Prostratis, ut supra dictum est, filiis discordiæ, simplicibus in pace circa Sagium licuit aliquantulum respirare. Nobilis Ivo præsul ecclesiam cooperire sætegit et iv Nonas Januarii iterum dedicavit. Sed quia maceriæ virtute flammaram læsæ fuerant, ipso anno ante Quadragesimam corruerunt.

CAPUT XV.

De conoillo quod Remis tenuit Leo papa et de increpatione ipsius in Ivonem episcopum Sagiensem, propter ecclesiam Sancti Gervasii combustam.

In illo tempore sanctus Leo papa Gallias expellit, ecclesiam Sancti Remigii Remensis archiepiscopi consecravit, ejusque corpus in ecclesiam nuper dedicatam transtulit. Tunc Remis idem papa grande concilium tenuit et desides episcopos vel abbates acriter redarguit; inter quos, ut dicunt, propter combustionem ecclesiæ Ivoni dixit: « Quid fecisti, perfide? qua lege damnari debes, qui matrem tuam cremare ausus es? » Eloquens Ivo palam confessus est se quidem malum fecisse, sed ad hoc scelus agendum se graviter coactum fuisse, ne deteriora fierent a scelerosis super filios Ecclesiæ. Deinde penitentiam secundum sagacis papæ jussum accepit, ac de restituenda Sancti Gervasii ecclesia operam adhibuit. Igitur Apuliam et inde Constantinopolim perrexit et a divitibus cognatis et amicis suis simul multum pecuniæ congescit, donoque imperatoris, de ligno Dominiæ Crucis carum munus deportavit. Reversus autem Sagium, ecclesiam cœpit tam magnam ædificare, ut successores ejus Robertus, Girardus ac Serlo, nequiverint eam per 40 annos consummare.

CAPUT XVI.

Quod Willelmus Talavatus frater Ivonis episcopi filiam suam Mabiliam Rogerio de Monte Gummeri cum terra sua dedit.

Interea Willelmus Talavatus, postquam a filio suo, ut supra retulimus, de terra sua expulsus est, miser et despiciabilis omnibus per aliorum domos diu pervagatus est. Ad extremum, Rogerium de Monte Gummeri expetiit, ei que filiam suam nomine Mabiliam sponte obtulit, et omnem quem ipse pro nequitia segnitieque sua perdidit, liquorem concessit. At ille, qui fortis erat et probus, consilioque maturus, hoc placitum sibi profuturum cernens, ei acquievit in omnibus. Ipsum namque errandum in domo sua suscepit, ejusque natam sibi legitimo copulavit. Præfata vero mulier erat corpore parva, multumque loquax, ad malum satis prompta et sagax atque faceta, nimiumque crudelis et audax. Quæ succedenti tempore quinque filios et quatuor filias peperit, quorum nomina hæc sunt: Robertus et Hugo, Rogerius Pictavinus, Philippus et Arnulfus;

Emma, Mathildis, Mabilia et Sibylla. Hæ siquidem fratres suos moribus præcesserunt. Nam dapsiles et honestæ, ac affabiles pauperibus et monachis, aliisque servis Dei fuerunt. Illi vero ferales et cupidi, ac inopum rabidi oppressores exstiterunt. Quam callidi, vel militares, seu perfidi fuerint, aut quantum super vicinos paresque suos excreverint, iterumque sub eis pro facinoribus suis deciderint, non est nostrum in hoc loco enarrare, qui decrevimus Willelmi ducis magni gesta propalare. Quapropter, illis relictis, nunc stylus figatur in præfixa serie narrationis.

CAPUT XVII.

Quod mortuo Hugone episcopo Bajocensi, dux Willelmus Odonem fratrem suum uterinum subrogavit; et de bello apud Valedunas.

Igitur dux jam flore vernans gratissimæ juventutis, cultum Dei cœpit ultroneo corde amplecti, imperitorum quoque contubernia a se eliminare et sapientium consiliis aut, bellicis rebus pollere, et prudentia sæculari vigere. Circa hæc tempora Hugo filius Rodulphi comitis, Bajocensis episcopus, obiit, et dux prædictum episcopatum Odoni fratri suo commendavit. Præfatus autem Odo ut præsul consecratæ fuit, pontificalem ecclesiam in honorem sanctæ Dei genitricis Mariæ novam auxit, auctoque clericorum numero peritorum et multis ornamentis mirabiliter ditavit. Ipse vero fere quinquaginta annis in episcopatu vixit. Dux autem dum multis probitatum commodis quotidie augmentatur, quemdam crudelem convivam expertus est, Widonem scilicet filium Rainaldi Burgundionum comitis, qui cum eo a puerilibus annis educatus fuerat, et cui olim contulerat castrum Brioci quasi munere firmius astringendæ fidelitatis. Is etenim fastu innectus superbiz, plurimos proceres velut Absalon ab ejus fidelitate cœpit avertere et in suæ perfidiz voragine complicare; in tantum ut Nigellum Constantiniensem præsidem in hac conspiratione annecteret, et a servitio quod electissimo principi sacramentorum obligatione debebat, cum multis aliis funditus exturbaret. Considerans itaque prudentissimus dux se tantopere a suis destitui, et eos suorum mancipiorum præsidii jugiter robustius vallari, verens ne à comitatus fastigio abigaretur, locoque suo æmulus ejus subrogaretur, necessitate coactus Henricum Francorum regem expetiit pro subveniendi obtentu. Tunc tandem rex memor beneficii quod a patre ejus sibi quondam impensum fuerat, vires Francorum simul coegit, et Oximensem comitatum aggressus, Valedunas venit, ubi innumerabilem infectissimo armatorum animo exercitum strictis gladiis prælium sibi intentantem offendit. Quorum efferos impetus rex cum duce minime perhorrescens, facto alternatim militum concursu bellum commisit, tantaque eos illico strage delevit, ut quos gladius non exstinxit, Deo formidinem inferente, fugientes fluvius Oluz absorberet. Felix namque pugna, in qua die sub una corruerunt protervorum castella et facinosorum domicilia. Wido autem e prælio lapsus

A Briocum expetiit, in quo obseratis portarum repugulis, cupiens liberari, se aliquandiu obstruxit. Quem dux, rege Franciam repetente, prospere insecutus, intra ambitum sepsit obsidione, stabilitatis munitionibus in utraque parte fluminis vocabulo Risle. Videns profecto Wido se nullo pacto a loco effugere posse, astrictus famis calamitate, per amicos compulsus est supplex, et commissi pœnitens, ejus clementiam expetere. Cujus dux, suorum consulti, miseriz misertus, clementer illi pepercit et recepto castello Brioci cum suis domesticis eum inanere in domo sua jussit. Conspicientes itaque cuncti optimates, qui deviarant a ducis fidelitate, illum omne præsidium fugæ partim destruxisse, partim interclusisse, datis obsidibus rigida colla ei ut domino suo subdidere. Sic castellis ubique eversis, nullus ultra ausus est contra eum rebellem animum deiegere. Prædictum itaque bellum anno ab Incarnatione Domini 1047 factum est.

CAPUT XVIII.

Quomodo dux Willelmus castella Alencium et Damfronem quæ Goiffredus comes Andegavensis invaserat, recepit.

Andegavorum quoque comes Goiffredus agnōmine Martellus, vir per omnia versutus, quosdam cladibus diversis et intolerabilibus pressuris in vicino debentes frequenter afflixit. Ex quibus comitem Tetbaldum a se fraudulenter captum tandem custodiæ mancipavit, donec urbem Turonicam ab illo violenter extorqueret, cum nonnullis castellis. Hic ergo, obortis litium quibusdam fomentis, contra Willelmum ducem cœpit atrociter moveri, Northmanniamque rapinis vehementer demoliri, intra Damfrontis castrum seditiosis custodibus inmissis. Quod dux, militari vallatus manu, visendi obtentu aggressus, ut ipsum vidit scopulis asperimis et eminentibus in gyro circumdatum et inaccessibile ad oppugnandum, vires Northmannorum accivit et firmissimis castellis illud strinxit, ac aditus egrediendi obstruxit. In cujus procinctu dum aliquandiu moraretur, ecce adsunt exploratores, Alencium castrum absque suorum detrimento eum capere posse nuntiantes. Qui confestim custodes intra castra disposuit et cum exercitu tota nocte equitans diluculo Alencium venit, ubi in quodam municipio trans flumen posito quosdam se convitiis subsannantes reperit. Quod acerrime concitatis militum animis, expugnans festinanter cœpit igneque injecto exitalibus flammis cremavit. Illusores vero coram omnibus infra Alencium consistentibus, manibus privari jussit et pedibus. Nec mora, sicut jusserat, triginta duo debilitati sunt. Pelles enim et renones ad injuriam ducis verberaverant, ipsumque pelliciarium despective vocitaverant, eo quod parentes matris ejus pellicarii [pollinctores] exstiterant.

Custodes autem castelli tam severam austeritatem ducis cognoscentes timuerunt, et ne similia paterentur, illico portas aperuerunt, ducique castellum reddiderunt, malentes illud reddere quam cum

suorum periculo membrorum tam gravia tormenta tolerare. Dux autem viriliter his peractis, militibusque suis intromissis, celerrime Damfrontem repetiit. Audientes autem Damfrontani qualia dux suis commilitonibus intulerit et considerantes se a nullo posse juvari, se et castellum ejus tradiderunt dominatui. Inde vero custodibus positis egrediens et prolixius tendens ad confutandum comitem Goffredum, Ambreras [Amberras] venit, ibique super ora fluminis castellum condidit, quod alimoniis et militibus sufficienter munivit. Quibus decenter expletis rebus, Rothomagum metropolim Northmanniæ regressus est.

CAPUT XIX.

Quod deposito Willelmo Werleno comitatu Moritolii, Robertum uterinum fratrem suum subrogavit.

Eadem tempestate Willelmus cognomento Werlenus de stirpe Richardi magni, comes erat Moritolii. Ad eum aliquando quidam tiro de familia sua, nomine Robertus Bigot accedens, ait: « Paupertate premor, domine mi, et in hac patria nequeo quæstum mihi necessarium lucrari. Quapropter ibo nunc in Apuliam, ut ibidem honorabilius vivam. » Cui Willelmus ait: « Quis tibi hoc persuasit? » At ille respondit: « Penuria quam patior. » Comes vero dixit: « Si mihi credere vis, hic nobiscum remanebis. Nam tale tempus ante octoginta dies in Northmannia habebis, ut quæque tibi necessaria oculis videris, impune manibus rapere poteris. » Ille vero domini monitis acquiescens, remoratus est, et non multo post per Richardum Abrincatensem cognatum suum familiaritatem ducis consecutus est. Qui, dum quadam die privatim loqueretur cum duce, inter alia præscriptum Willelmi comitis verbum ei retulit. Dux autem Willelmum ad se vocavit et cur ejusmodi sermonem protulisset, interrogavit. At ille nec negare potuit, neque intentionem dicti declarare præsumpsit. Ob hoc iratus dux ait: « Seditiois tumultibus Northmanniam perturbare decrevisti et contra me rebellans me nequiter exliæredare disposuisti; ideoque rapacitati tempus egeno militi promisisti. Sed nobiscum dono Creatoris, ut indigemus, maneat pax perennis. Tu autem e Northmannia discede quantocius et huc dum vixero ne redeas ulterius. » Willelmo itaque expulso et Apuliam miserabiliter petente cum uno tantum armigero, dux confestim Robertum fratrem suum sublimavit, eique Moritoliensem comitatum tribuit. Sic tumidos sui patris parentes aspere prostravit, humilesque matris suæ propinquos honorabiliter exaltavit. Cæterum, sicut in vulgari proverbio dicitur, Stultus non verbis, non exemplis, sed plagis vix corrigitur, nec pertimescit, donec diros ictus accipit: quod in subsequenti luce clarius apparebit exemplo.

CAPUT XX.

De rebellionem Willelmi Bucacii comitis Aucensis; et quod idem exsul ab Henrico rege Francorum comitatum Suessionicum dono accepit.

Siquidem, ut in superioribus manifestavimus, dux

Northmannorum Richardus filius primi Richardi, cuidam fratri uterino nomine Willelmo dedit comitatum Aucensem. Hic ex Lescelina comitissa habuit tres filios, Robertum, Willelmum, Hugonem postea, episcopum Luxoviensem. Horum medius Willelmus cognomento Busacius, ducatum sibi volens vindicare, cœpit contra ducem minis et infestationibus cervicem erigere. Verum fortis princeps nolens ei cedere, exercitum congregavit et castrum Oncis, donec illud caperet, o'sedit, atque Willelmum rebellem cognatum suum exsulare cœgit. At ille Henricum regem Francorum expetiit, cui quid sibi contigisset, flebiliter retexit. Rex vero ipsum utpote nobilem genere et forma militem, benigne suscepit et infortunio ejus condolens comitatum Suessionis ei cum quadam nobili conjuge tribuit. Ex qua postmodum egregiam prolem jam felix exsul suscepit, quæ patris honorem usquehodie nobiliter regit. Tandem ejectis vel prostratis dissensionum famulis, omnis Northmannia quievit sub alis commodæ pacis.

CAPUT XXI.

Quod dux Willelmus duxit Mathildem, filiam Balduini Flandrensis, neptem Henrici regis.

Jam duce juvenili robore vigente, transcensus annis adolescentiæ, cœperunt optimates ejus de successione prolis cum eo attentius tractare. Audiens autem Balduinum Flandriæ comitem habere filiam regali ex genere descendente, nomine Mathildem, corpore valde elegantem, animoque liberalem, hanc, suorum consultu missis legatis, a patre petiit uxorem. Ex ejus proposito animi Balduinus satrapa admodum gavisus, non modo petitam dari decrevit, verum etiam cum muneribus innumeris eam ad usque Oncense castrum adduxit. Ubi dux militum stipatus catervis advenit, illamque sibi jure conjugali despondit et cum maximo tripudio ac honore Rothomagi mœnibus intulit. Genuit autem ex ea procedenti tempore filios quatuor: Robertum qui post eum ducatum Northmanniæ aliquandiu tenuit, et Willelmum, qui regno Angliæ tredecim annis præfuit, et Richardum, qui juvenis decessit, et Henricum, qui fratribus, tam regi quam duci, successit; et filias quatuor. De quibus omnibus, tam viris quam feminis, liber subsequens, qui de gestis nobilissimi regis Henrici inscribetur, pro modulo nostro, Deo adjuvante, pertractabit.

CAPUT XXII.

De monasteriis quæ ædificata sunt in Northmannia tempore Willelmi ducis.

In diebus illis maxima pacis tranquillitas forebat habitantes in Northmannia et servi Dei a cunctis habebantur in summa reverentia. Unusquisque optimatum certabat in prædio suo ecclesias fabricare et monachos qui pro se Deum rogarent rebus suis locupletare. Et quia diximus nobiles quosque Northmannorum tunc temporis in fundis suis in ædificatione monasteriorum promptissimos, libet nominatim exprimere eos, qui eo tempore monasteria in eadem provincia construxerunt. Primum igitur ponam

ipsam doctrinam **Willelmum** patrem patriæ, qui monasterium Sancti Victoris Ceracii a duce Roberto patre suo, antequam Hierusalem pergeret inceptum, cœpit et propagavit; usquequo ipse monasterium sancti Stephani et uxor ejus Mathildis monasterium Sanctæ Trinitatis, ædificaverunt Cadoni. Willelmus viro filius Osborni, propinquus ducis Willelmi, vir potens et virtute tam animi quam corporis laudabilis, duo monasteria in honorem beatæ Dei genitricis Mariæ, unum apud Liram in quo Adelinam filiam Rogerii de Toenio uxorem suam postmodum sepelivit; alterum apud Cormelias, in quo ipse mortuus conditus est, fecit. Rogerius etiam de Bellomonte, filius Humfridi de Vetulis, in fundo suo Pratellis duo cœnobia ædificavit, unum monachorum, alterum sanctimonialium.

Rogerius de Monte Gumeri pater Roberti de Belsesmo, indignans videri in aliquo inferior suis comparibus, in honorem sancti Martini ecclesias duas, unam in Sagiensis urbis suburbio, alteram in vico suo Troardo nobiliter construens, greges monachorum ibidem Deo militaturos posuit; tertiam etiam fecit apud Almanochias ad opus sanctimonialium. Lescelina vero comitissa Aucensis, adjuncta a filiis suis Roberto, comite Auci, et Hugone episcopo Luxoviensi, cœnobium monachorum Sancti Petri super Divam et monasterium sanctimonialium ante urbem Luxoviensem virili animo construxit. Filius vero illius, prædictus comes Aucensis, monasterium sancti Michaelis Ulteris portus ædificavit. At Rogerius de Mortuo-Mari filius (3) primi Willelmi de Warena, monasterium Sancti Victoris in proprio solo fundavit. Richardus vero comes Ebroicensis in eadem urbe monasterium Sancti Salvatoris ad opus sanctimonialium fabricavit. Idem vicecomes apud Rothomagum in monte urbi imminente cœnobium summæ Trinitati ex sumptu proprio consummans, monachos ibidem Deo servituros constituit. Monasterium Gresteni Robertus comes Moritoli fecit: Hugo vero, postea comes Cestrensis, abbatiam sancti Severi. At ecclesiam Sanctæ Trinitatis Exaquei Eudo cum capello fecit: Balduinus etiam de Revers aliam apud Montisburgum: Nigellus vicecomes Constantiniensis cœnobium Sancti Salvatoris. Monasterium vero Sanctæ Mariæ Lonleii Willelmus Talavacius primus, qui exciso nemore, in monte quodam castrum nomine Damfrontem construxerat, a fundamentis ædificavit. Ecclesiam Sancti Stephani Fontaneti Rodulfus Taisson et Erneisus frater ejus construxerunt: Monasterium autem Sancti Petri Castellionis Rodulfus de Toenio.

Quædam vero cœnobia ejusdem provinciæ antiquiora, quæ a Northmannis adhuc pagani fuerant destructa, studio honorum principum reædificata sunt. Rollo siquidem primus, Northmannorum dux, in primordio suæ conversionis plurimas possessiones dedit ecclesiæ Sanctæ Mariæ Rothomagensis, et

Sanctæ Mariæ Bajocensis et Sanctæ Mariæ Ebroicensis et cœnobiis Sancti Petri, Sanctique Audoeni et Gemmeticensi et Sancti Michaelis de periculo maris. Willelmus vero filius ejus ex integro monasterium Gemmeticense restauravit. Richardus autem, filius ejus et successor, Fiscanni cœnobium et Sancti Michaelis de Monte et Sancti Andoeni Rothomagi. Richardus vero secundus monasterium Sancti Wandregisili et alia monasteria ab antecessoribus ejus reædificata mirabiliter auxit. Judith vero uxor ejus ecclesiam Sanctæ Mariæ Bernai fundavit. Richardus vero tertius, morte immatura præventus, nullum monasterium vel instituit, vel renovavit. At Robertus frater ejus, antequam Hierusalem pergeret, monasterium Sancti Vigoris Ceratii ædificare cœpit. Eodem etiam tempore venerabilis abbas Herlaimus monasterium Beccense in honorem sanctæ Mariæ cœpit ædificare, de quo in libro superiori pauca perstrinximus. Si quis vero conversionem et conversationem ipsius plenius nosse desiderat, librum qui de vita ejusdem patris venerandi eleganti sermone conscriptus est a viro religioso, Gisleberto Crispino, postea abbate Westemonasterii et tam nobilitate generis quam scientia sæculari et divina pollenti, perquirens relegat, in quo sufficienter reperiet unde suo desiderio satisfaciat. Monasterium vero Sancti Taurini et Sancti Leufredi et Willare monasterium et cœnobium Sancti Amandi intra urbem Rothomagensem inter antiquiora computanda sunt. Unde constat illa prius fuisse destructa et iterum reædificata.

CAPUT XXIII.

De restauratione monasterii Sancti Ebrulfi apud Uti-cum per Willelmum Geroianum et Robertum et Hugonem de Grentemaisnilio nepotes suos.

In illo tempore Robertus de Grentemaisnilio cernens inundi felicitatem in momento perire, cum fratre suo Hugone disposuit abbatiam monachorum construere. Ille vero in infantia litterarum scientiam perceperat, sed postea litteris aliquantum intermissis, quinque annis armiger ducis fuerat; a quo postmodum militari ense accinctus ingentia dona receperat. Sed non multo post, ut dictum est, instinctu Dei omnia sprevit, cœnobium facere, monachusque fieri firmiter decrevit. Quod audiens Willelmus Geroii filius, valde lætatus est, ac ad Robertum et Hugonem accedens, sic locutus est: « Audio vos, o charissimi mei nepotes, erga Dei cultum fervere, quin etiam monachile monasterium velle construere. Unde vehementer gaudeo et me vos in hoc opere adiuturum gratanter spondeo. Sed tamen ad hanc fabricam quem locum elegistis et quid ibidem Christo militantibus collaturi estis? » At illi responderunt: « Apud Nuceretum, iuvante Deo, castrum ei stabilire cupimus et ecclesias decimasque nostras et alia quæ poterimus pro posse paupertatis nostræ, dabimus » Willelmus dixit: « Sanctus Benedictus

(3) Filius Walteri de Sancto Martino, frater primi Willelmi de Warena.

monachorum magister jubet monasterium ita constitui, ut omnia necessaria, id est aqua, molendinum, pistrinum, hortus, vel artes diversæ infra monasterium exerceantur, ne sit monachis necessitas vagandi foras, quia omnino non expedit animabus eorum. Nucereți vero rura quidem satis fertilia sunt, sed copia silvæ, ac habilis lympha, quibus monachi maxime indigent, procul absunt. » Cumque ipsum rogarent ut quid sibi visum fuerit super hac re proferret, dixit : « Tempore Clotarii regis Francorum, filii Clodovei, qui primus in regibus Gallorum baptizatus est a beato Remigio archiepiscopo Remorum, sanctus Ebrulfus Bajocis natus inter proceres regios fulsit stemmate nobilitatis et census. Illic pro amore Dei sæculi pompam contemnens, monachus factus est, et post aliquantum temporis cum tribus monachis in eremum profectus est. Ibi quippe putabat se posse homines latere et cum diabolo per auxilium Dei fortius pugnare. Qui dum flexis genibus Deum devote obsecraret, ut aptum mansionis locum sibi monstraret, angelus a Deo missus ei adfuit, eumque Uticum perduxit. Præfatus autem servus Dei, regnantibus Chilperico et Sigiberto Clotarii filiis, illic cœnobium condidit et latrones, qui silvam incolebant, utilibus minis et exhortationibus terruit eosque relictis latrociniiis aut monachos, aut agricolas fecit. Ibi pro amore Dei magnam paupertatem patienter toleravit et insignem fidelium monachorum multitudinem aggregavit. Ibi duos mortuos in nomine Domini resuscitavit, et multa alia quæ enumerare perlongum est, miracula perpetravit. Denique anno ab Incarnatione Domini 596, ætatis vero suæ 80, residente in sede apostolica Gregorio summo doctore et Anglorum apostolo, beatus Ebrulfus iv Kal. Januarii ex hoc mundo migravit et mercedem laborum suorum in cœlestibus a Domino recepit. Deinde post annos fere trecentos, tempore Caroli Simplicis filii Ludovici, cognomine Nihil-fecit, Conditor noster, multiplicata plebis suæ in his partibus consistentis crimina punire voluit. Ejus igitur permissu Hastings, perditionis filius, in Neustriam venit, et Rothomagum [al., Belvacum] aliasque civitates igne combussit, Plura quoque destruxit cœnobia sanctorum Patrum, scilicet Philiberti apud Gemmeticum, Wandregesili apud Fontinellam, Ebrulfi apud Uticum et sancti Martini Turonis, quod dicitur Majus Monasterium et alia multa monachorum, clericorum atque sanctimonialium. Quædam eorum a bonis principibus postmodum restaurata sunt, nonnulla vero adhuc in solitudine degunt. Fortasse vobis fastidio est hæc nostra tam proluxa locutio, quam si suscipitis benigno animo, commodam vobis fore, o chari nepotes, æstimo. Nunc autem quod mente revolve, expectationi vestræ breviter propalabo. Apud Uticum Sancti Ebrulfi cœnobium, juvante Deo, restauremus et fideles monachos contra zabulum diabolicos illic aggregemus omnes ecclesias decimasque nostras illis tradamus et nos cum fratribus et filiis et nepotibus nostris usque ad

A mortem illis serviamus. Non enim debemus illis dominari, sed famulari; ut eorum precibus mereamur adjuvari, et in amœnitate paradisi quandoque beari. » Cumque Robertus et Hugo gratanter hæc suscepissent et qualitatem loci solerter inquirerent, magnanimus heros Willelmus adjecit : « Uticensis locus ad quem Deus venerabilem Ebrulfum per angelum suum direxit, pauperibus spiritu quibus regnum cœlorum promittitur, satis congruit. Nam vetusta Sancti Petri basilica ibidem adhuc permanet et amplus ager, ubi hortus et viridaria fieri possunt, circumjacet. Terra quippe inculta et sterilis est, sed Dominus servis suis parare mensam in deserto potens est. Piscosa quidem flumina et uberes vineæ desunt. Sed densum nemus et habiles ad bibendum fontes præsto sunt. Multorum quoque sanctorum corpora ibidem requiescunt, quæ cum ingenti gloria in extremo die resurrectura sunt. Jam quod sumopere cupio audistis, nunc considerate quid agere velitis. » Illis autem consilium ejus approbantibus et se in omnibus ipsi obsecundare pollicentibus, iterum sagax Willelmus : « Si placet, monachi cito requirantur et Utico tam libere constituantur ut exinde a nobis vel hæredibus nostris nulli redditus exigantur, nisi unus solummodo; scilicet, ut servi Dei nobis orationibus suis suffragentur. Et ne aliquando instinctu dæmonis eos aliquo modo infestare possimus, præfatum cœnobium totius Northmanniæ duci ad tutandum contra nos et posteros nostros, omnesque mortales, ultro commendemus : ut videlicet, si præter spirituale beneficium aliquid servitii seu muneris violenter exegerimus, principali severitate salubriter coerciti, tirones Dei molestare vel inviti cessemus. » Post hæc, pariter duce[m] adierunt, eique suum velle luculenter ipsinaverunt. At ille votis eorum benigniter favit et inde chirographum auctoritatis suæ in Saltu Leonis sanxit et episcopis ac baronibus Northmannicis ad confirmandum tradidit. Malgerius itaque archiepiscopus Rothomagensis primus subscripsit. Deinde præsules subscripserunt, Hugo Luxoviensis et Odo Bajocensis; Willelmus Ebroicensis atque Gislebertus abbas Castellionis. Tunc dominus Theodoricus Gemmeticensis monachus electus est, eique Uticensis abbatæ cura commissa est.

D Anno igitur Dominicæ Incarnationis millesimo quinquagesimo, indictione iv, Leone papa in sede apostolica residente, nec non Henrico II Christianissimo Augusto, Cononis Saxonum ducis filio imperante, monasterium Sancti Ebrulfi a sæpe dictis optimatibus, Willelmo Geroiano et nepotibus suis Roberto et Hugone de Grentemaisnilio, apud Uticum restauratum est. Ibi venerabilis Theodoricus magnæ religionis monachus Non. Octobris, die Dominico, a domino Hugone Luxovii pontifice ante altare Sancti Petri solemniter consecratus est. Sequenti quoque anno nobilis Robertus cœnobii fundator ibidem monachus factus est, multosque labores postea in procuracione servorum Dei perpessus est. Non multo post Geroianus Willelmus pro

quibusdam rationabilibus causis in Apuliam missus est, ibique dum redire cœperat, apud Cajetam Nonis Februarii defunctus est. Willelmus de Monasteriolo filius ejus in Apulia magnæ sublimitatis eques erat, Græcos et Langobardos armis premebat et vicario sancti Petri apostoli subdebat.

CAPUT XXIV.

Quod Malgerius archiepiscopus archiepiscopatum duci reddidit et ille Maurilium monachorum subrogavit.

Eo tempore Malgerius archipræsul Rothomagensis desperare cœpit, et insipientia ductus archipræsulatum duci reddidit. Dux autem Malgerium in insula quæ dicitur Gbernervia [Gernsey] retrusit et synodi decreto metropolitanam sedem Maurilio Ficannensi monacho multis virtutibus excellenti tradidit. Tunc etiam Northmannos discordia turbavit, eosque vicinorum qui bella paci præponebant, cruores effundere compulsi. Enimvero, ex quo Northmanni arva Neustriæ cœperunt incolere, mos fuit Franciæ semper eis invidere. Concitabant ergo reges adversus filios insurgere, asserentes terras quas possident suis majoribus violenter eos subripuisse. Quibus rex Henricus vehementer irritatus, ambagibus, imo malignissimis æmulorum suggestionibus, ob ducis imperium, duobus hostium agminibus Northmanniam est aggressus. Unum quidem electæ nobilitatis virorum fortium, ad Calcinum subvertendum territorium direxit; cui fratrem suum nomine Odonem præfecit. Alter vero cum Goiffredo Martello, ad demoliendum comitatum Ebroucensem, ipse præfuit. Dux ergo, ut se suosque taliter opprimi videret, magno et nobili tactus dolore milites protinus elegit, quos ad comprimendos Calcei subversores celerrime direxit. Ipse autem cum suorum nonnullis circa regem se contulit, quatenus pœnas lucret, si quem satellitum a regis latere abstrahere aliquatenus valeret. Venientes vero Northmanni ad Francos, reppererunt eos apud Mortuum mare in incendiis et mulierum ludibriis occupatos. Cum quibus illico mane commissum bellum in continua cæde occumbentium ad usque nonam ab utrisque est protractum. Novissime autem Francigenæ victi fugerunt et Northmanni eventum duci mox per nuntios intimaverunt. At ille nimis lætus super hanc rem, Henricum regem volens effugare, terruit eum ejus legatione. Nuntius ducis regalibus castris appropriavit, et in quodam proximo monte noctu stans fortiter clamare cœpit. Cumque regii vigiles sciscitarentur quis esset, vel quare tali hora sic vociferaretur, respondisse fertur: « Rodulfus de Toernia nominatus sum, vobisque defero lugubre nuntium. Ad Mortuum mare currus vestros cum carris ducite et inde cadavera charorum vestrorum reportate. Franci quippe Northmannorum militiam experiri super nos venerunt, eamque multo majorem quam voluissent, invenerunt. Odo signifer eorum turpiter fugatus est, et Wido Pontivi comes captus est. Reliqui omnes capti aut perempti sunt, aut obnixè

fugientes vix evaserunt. Hoc ex parte ducis Northmannorum confestim renuntiati regi Francorum. Rex igitur ut infortunium suorum agnovit, a Northmannica infestatione concito gradu, quantocius valuit, mœstus de interitu Gallorum retro pedem retraxit. Hæc pugna anno Dominicæ Incarnationis 1054 facta est.

CAPUT XXV.

Quod dux Willelmus castrum Bretolium construens, Willelmo filio Osberni commisit; et de uxore ejusdem.

Postea dux contra Tegulense castrum, quod rex illi dudum abstulerat, aliud oppidum non deterius, quod Bretolium usque hodie vocatur, instaurat, et Willelmo Osberni filio ad custodiendum contra cunctos sibi adversantes commendat. Hic legitimus et liberalis vir Adelizam Rogerii Toenitæ filiam in conjugio habuit, ex qua duos filios, Willelmum et Rogerium Contumacem procreavit et unam filiam, quæ postea Rodulpho comiti genere Britoni nupsit, atque cum eodem in diebus Urbani papæ Hierusalem perrexit. Præfatus heros duo cœnobia monacherum Sanctæ Mariæ cœli reginæ condidit. Unum apud Liram, ubi Adelizam conjugem suam sepelivit; et alterum apud Cormelias, ubi ipse quiescit et Rodulphus filius ejus a pueritia monachus Deo diu militavit. Ipse quoque cum Willelmo duce Anglos maxime perdomuit et comitatum Herfordiæ cum magna parte regni sensu et viribus obtinuit. Denique anno ab Incarnatione Domini 1070 cum Philippo rege Francorum Flandriam perrexit, volens Balduino Mathildis reginæ nepoti subvenire. Robertus autem Frisio cum exercitu Henrici imperatoris sociato cuneis suis, x Kal. Martii, Dominico Septuagesimæ imparatos mane præoccupavit et Philippo cum Francis fugiente, Balduinum nepotem suum, et Willelmum comitem telis suorum occidit. Postea Flandriæ ducatum diu tenuit, moriensque filiis suis, Roberto Hierosolymitano et Philippo dereliquit. Nunc ad ordinem historiæ redeamus.

CAPUT XXVI.

Quæ fuit causa ut duo cœnobia Cadomi construerentur.

Willelmus dux, dum a quibusdam religiosis sæpius redargueretur, eo quod cognatam suam sibi in matrimonio copulasset, missis legatis Romanum papam super hac re consuluit. At ille sagaciter considerans, quod si divortium fieri juberet, forte inter Flandrenses et Northmannos grave bellum exurgeret, maritum et conjugem a reatu absolvit, eisque pœnitentiam injunxit. Mandavit enim, ut ab eis duo cœnobia conderentur, in quibus pro ipsis ab utroque sexu Deo sedulo preces offerrentur. Quod illi gralanter opere compleverunt. Nam apud Cadomum una constructa est abbatia in honore sanctæ Trinitatis, altera vero in honore sancti Stephani protomartyris. In cœnobio quippe Sanctæ Trinitatis sanctimonialium chorus Deo laudes quotidie

concinat, quibus ancilla Dei Mathildis abbatissa A fere 48 annis præfuit. Ibi Mathildis regina 1081 Dominicæ Incarnationis anno, in Non. Novembris, sepulta est. Ibi quoque Cecilla virgo filia ejus Deo consecrata est et in servitio Dei diu commorata est. Porro, in cœnobio Sancti Stephani monachorum exercitus dæmonicæ phalangi resistit, quorum primus abbas dominus Lanfrancus Beccensis monachus exstitit. Hic vero fuit genere Langobardus, moribus mitis et religiosus et tam sæcularis quam spiritualis scientiæ peritissimus. Qui post aliquot annos, annitente Alexandro papa, Cantuarium archiepiscopatum suscepit, et post multum temporis, anno ab Incarnatione Domini 1100, vi Kal. Junii obiit. Post ipsum Willelmus monachus, Radbodi Sagiensis episcopi filius, Cadomensis Ecclesiæ regimen tenuit, qui et ipse post Joannem metropolitanum Rothomagensem archiepiscopatum suscepit. Deinde Gilebertus Constantiniensis callidus Cadomi rector factus est. Cujus tempore Willelmus dux Northmannorum et rex Anglorum anno 1087 Rothomagi v Idus Septembris mortuus est, et in ecclesia Sancti Stephani honorifice Cadomi sepultus est. Hæc per anticipationem dicta sufficiant. Venerabilis autem Theodoricus, postquam cœnobium Sancti Ebrulfi fere 8 annis rexit, pro quibusdam tumultibus sibi excitatis a domino Roberto de Gretemaisnilio, qui tunc prior erat, Mauritio archiepiscopo et Hugoni episcopo curam animarum reddidit. Absolutus itaque ab eis, utpote filius pacis, ire Hierusalem decrevit. Qui dum in Cyprum insulam cum quodam venerabilis vitæ peregrino episcopo ad quandam ecclesiam sancti Nicolai venisset, humi prostratus coram altari diutius oravit, ibique in oratione Kal. Augusti beatum Deo spiritum reddidit. Insulani vero, comperta sanctitate talis peregrini, corpus ejus in ecclesia sepelierunt. Cujus meritis in ægrotis multa sanitarum miracula divinitus ostensa sunt.

CAPUT XXVII.

Quod dux Willelmus urbem Cenomannicam et castrum Meduanum expugnavit et cepit.

Magnificus dux Willelmus, Francorum catervis competenter devictis, memor opprobrii a Goiffredo comite sibi illati, ad urbem Cenomannicam per aliquot annos arma convertit. Quin igitur explicare poterit quot militum incursibus, quot legionum expeditionibus illam affligerit? Ad postremum victi Cenomanni, jam castellis per cunctum comitatum subactis, dextræ duci dederunt, fidem pangentes illi arctissimis sacramentis. In quorum medio ad domandam eorum insolentiam, duo municipia in Ponte-Barbato, seu Barbello, stabilivit, suisque militibus custodienda commisit. Meduanum vero castellum cujusdam opulenti militis nomine Goiffredi adhuc restiterat, quod dux exercitibus applicitis aliquandiu opugnans cepit, igneque injecto per duos

pueros, qui clam ad ludendum cum oppidanis infantibus intraverant, combussit. Quod iterum restauravit et custodibus suis mancipavit.

CAPUT XXVIII.

Quomodo Henricus rex Francorum apud vadum Divæ exercitum amisit et postea duci reconciliatus eidem castrum Tegularias reddidit.

B Rex autem Henricus injuriam sibi a duce illatam toto annis cupiens ulcisci, sumpto Goiffredo comite Andegavensi, copiosissimo cum exercitu itinerata expeditione Northmanniam aggreditur. Qui comitatum pertransiens Oximensem et penetrans Bajoacensem, tandem reflexo calle redeundi vadum Divæ appetiit. Quod rege transeunte, media exercitus pars substitit, mari eructante, ob redundationem fluminis non valens transmeare. Cum quibus dux acriter superveniens sub regis oculis illico congressus, tanta illos cæde prostravit, ut quos gladius non exstinxit, hos per Northmannica compita dispergeret violentia diræ captivitatis. Videns autem rex suorum interitum, quantocius valuit a Northmannis recessit et ad eos ultra venire non apposuit. Amicitiam quoque ducis, considerata ejus probitate, requisivit, et Tegulense castrum, quod dudum abstulerat, illi tradidit. Sæpeditus rex valde fuit militaris, magnæque fortitudinis et pietatis. Mathildem (4) Juliusclodii regis Rugorum filiam in matrimonio habuit, ex qua duos filios, Philippum et Hugonem, unamque filiam genuit. Qui postquam regnum Gallicæ fere 25 annis rexit, causa corporeæ salutis a Joanne medicorum peritissimo potionem accepit. Sed veneno nimiam sitim inferente jussum Archiatri sprevit et a cubiculario potum accipiens, dum medicus abesset, ante purgationem bibit. Unde nimis infirmatus, eodem die post perceptionem sacræ Eucharistiæ obiit. Philippum vero filium suum in regimine Francorum hæredem constituit et tutelæ Balduini Flandrensis satrapæ commendavit.

CAPUT XXIX.

Quod delationibus quorundam dux Willelmus aliquos æ baronibus suis ejecit de Northmannia.

D Tunc quibusdam maledicis vicinos comparisque suos accusantibus ex invidia, dux Willelmus exasperatus ingenti furia barones suos, scilicet Rodulfum de Toenia, Hugonem de Gretemaisnilio et Ernaldum Willelmi Geroiani filium, ejecit de Northmannia. Abbatem quoque Robertum, qui jam tribus annis cœnobium Sancti Ebrulfi rexerat, quia de audaci Geroicorum prosapia prodierat, siue reatu et judicio synodi de Northmannia expulit et quemdam monachum nomine Osbernum ei subrogavit. Robertus Romam petiit et Nicolao papæ causam suam intimavit. Sed quoniam prædictus præsul paulo post defunctus est, nil rectitudinis per eum consecutus est. Denique venerabilis Robertus cum 11 monachis Alexandrum papam adiit et ejus jussu Robertum Calabriae ducem compatriotam suum ex-

(4) Alii Annam vocant; fuitque secunda uxor, Mathildis vero prima.

petiit. A quo honorifice susceptus est, eique locus ad construendam abbatiam in urbe Brixia nomine datus est. Britones, ut fertur, antiquitus jussu Romanorum qui tunc per totum orbem imperabant, de finibus suis egressi sunt. Deinde, Romanis iubentibus, supra litus Calabrici maris Brixiam urbem condiderunt; sed eam post plures annos diversi bellorum tumultus destruxerunt. Singulis enim annis Agareni navigio in Italiam veniebant et Græcis ac Langobardis qui terram incolebant, ignavia torpentibus, crudelitatem suam minis exercebant. Nam urbes et oppida concremabant, ecclesias destruebant, virosque cum mulieribus captivabant. Hoc per multa sæcula frequenter fecerunt.

CAPUT XXX.

Quo tempore primum Northmanni in Apuliam perrexerunt et de principibus Northmannis quorum ducatu Apuli subacti sunt.

Deinde temporibus Henrici imperatoris filii Cononis et Roberti Northmannorum ducis, Osmundus Drengotus audax miles Apuliam adiit, cum quibusdam aliis Northmannis. Nam Willelmum cognomento Repostellum, militem clarissimum, in venatione in præsentia Roberti ducis occiderat, metueasque animositatem ducis et insignis equitis nobilitum parentum iras, in Apuliam secessit, et præpter magnam probitatem ejus a Beneventanis honorifice detentus est. Deinde præfati Drengoti exemplo, agiles Northmannorum seu Britonum tirones incitatis, Italiam diversis temporibus expetierunt et primo juvare Langobardos contra Saracenos, sive Græcos, viriliter cœperunt, Barbaros bello sæpius prostraverunt. Unde cunctis eorum vires expertis formidabiles facti sunt. Langobardi vero, adepta securitate, cœperunt Northmannos despiciere, eisque debita stipendia subtrahere. At illi, ut hoc animadvertèrent, quemdam ex suis super se principem constituerunt et contra Langobardos arma verterunt. Deinde munitiones ceperunt et incolas terræ sibi fortiter subegerunt. Primus Apuliensis Northmannis, dum adhuc ad adventum Waimalchi ducis Salernii stipendiarii erant, præfuit Turstinus cognomento Scitellus, vir in multis probitatibus admodum expertus. Qui inter reliqua virtutis sua indicia capram leoni ex ore rapuit, ipsumque leonem pro ablata sibi capra furentem nudis manibus arripuit et ultra murum palatii præfati ducis velut catellum quemlibet projecit. Langobardi vero ex invidia commoti contra ipsum, mortem ejus optantes, duxerunt eum in quemdam locum, ubi morabatur immanis draco cum magna multitudine serpentium. Deinde ut draconem venire senserunt, confestim fugerunt. Turstinus autem ignarus doli, dum socios suos fugere cerneret et obstupescens causam tam subitæ fugæ ab armigero suo inquireret, en repente flammivomus draco illi occurrit et caput sonipedis ejus hianti ore invadit. At ille abstracto ense viriliter feriens feram mox peremit; quin etiam ipse venenoso flatu infectus tertio die obiit, Nam cly-

peum ejus, quod mirum dictu est, flamma ex ore draconis erumpens momento totum combussit. Defuncto autem Turstino, Northmanni principes sibi Ranulfum et Richardum elegerunt, quibus ductoribus mortem Turstini ulciscentes, contra Longobardos asperè rebellaverunt. Post aliquot tempus, Constantiniensis Drogo filius Tancredi de Altavilla princeps Northmannorum in Apulia factus est. Hic Christiana religione et militari probitate laudabilis existit. Quem Wazo Neapolitanus comes compater ejus dum vigilias in ecclesia Beati Laurentii iv Idus Augusti agerent, coram altari Deum et sanctum Laurentium invocantem trucidavit. Porro Umfridus frater ejus in principatu ei successit, totamque Apuliam Northmannis subegit. Qui postquam finem vitæ sibi adesse perspexit, Abailardum filium suum Roberto fratri suo, quem pro versutiis Wischardum cognominaverat, cum ducatu Apulie commendavit. Robertus autem fratres suos, qui omnes duces vel comites fuerunt, virtute et sensu ac sublimitate transcendit. Nam totam Apuliam, Calabriam, ac Siciliam sibi subjugavit et transmeato mari maximam partem Græciæ invasit et Alexium imperatorem, qui contra dominum suum Michaelum Augustum nequiter rebellaverat, bello turpiter cum immenso exercitu victum fugavit. Hic vero multa bona fecit, episcopatus et abbatias plures restauravit. Hic, sicut supra diximus, dominum Robertum abbatem Sancti Ebrulfi benigne suscepit et quamdam parvam ecclesiam supra litus Calabrici maris sitam quæ in honore sanctæ Euphemiæ virginis et martyris dedicata erat, ei tribuit. At ille, ut erat magnanimus, ingens cœnobium ibi condidit et magnam multitudinem monachorum ad militandum Deo ibidem congregavit. Episcopi et nobiles viri prædictum Patrem Robertum diligebant, venerabantur, totisque nisibus adjuvabant. Curam quippe corporis sui parvipendebat, sed sibi subjectos victu et vestitu sufficienter alebat et mentes eorum regulari disciplina coercens componebat. Præfatum itaque cœnobium fere 17 annis rexit, Idibusque decembris feliciter ad Dominum migravit.

CAPUT XXXI.

Quod Heraldus duci Willelmo fidelitatem fecit, quam mortuo Edwardo rege perjurus infregit.

Edwardus Anglorum rex, disponente Deo, successione prolis carens, olim miserat Willelmo duci Robertum Cantuariorum archipræsulem, ex regno a Deo sibi attributo illum statuens hæredem. Deinde Heraldum cunctorum suæ dominationis comitem divitiis et honore ac potentia maximum duci destinavit, ut ei de corona sua fidelitatem faceret, ac Christiano more sacramentis firmaret. Qui dum ob hoc negotium venire contenderet, velificato freto ponti Pontivum appulit; ubi in manus Widonis abbatisvillæ comitis incidit. Quem idem comes captum cum suis confestim in custodia trusit. Dux autem ut hoc comperit, missis legatis violenter

illum extorsit. Quem aliquandiu secum demorari fecit et in expeditione contra Britones adduxit. Deinde dux, postquam Heraldus fidelitatem sibi de regno pluribus sacramentis firmavit, Adelizam filiam suam cum medietate Anglici regni se daturum ei spondit. Postremo ipsam cum multis muneribus regi remisit et pulchrum adolescentem Vulnotum fratrem ejus obsidem retinuit. Denique Edwardus rex, completo felicis vite termino, sub anno 1065 Dominicæ Incarnationis migravit e sæculo. Cujus regnum Heraldus continuo invasit, ex fidelitate pejeratus quam juraverat duci. Ad quem dux protinus legatos direxit, hortans ut ab hac insania resipisceret et fidem quam juramento sponderat, condigna subjectione servaret. At ille non solum hoc audire contempsit, verum omnem Anglorum gentem ab illo infideliter avertit. Grithfridi quoque regis Wallorum, postquam hostilis eum gladius peremit, pulchram conjugem Aldith, præclari comitis Algari filiam, sibi uxorem junxit. In diebus illis, in parte Circii cometes apparuit, quæ tribus radiis longius protensis, maximam partem Austri per spatium quindecim noctium illustravit et mutationem, ut plurimi asseruerunt, alicujus regni designavit.

CAPUT XXXII.

Quod dux Willelmus Tustinum [Tosticum] comitem in Angliam misit, qui ad regem Northwegæ timore Heraldus confugit.

Porro dux Tustinum comitem in Angliam misit, sed militia Heraldus mare servans cum armis abegit. At ille non valens salubriter Angliam introire, neque Northmanniam, quia ventus obstabat redire, Heraldum Herfagam Northwegæ regem adiit, ipsumque supplex ut se juvaret rogavit. Ipse vero precanti Tustino libenter acquievit. Eodem anno dominus Osbernus abbas, postquam cœnobio Sancti Ebrulfi quinque annis et duobus mensibus præfuit, vir bonus et de subjectis sibi sollicitus, vi. Kal. Junii obiit. Cui sagax Mainnerius ejusdem cœnobii monachus successit et novam ecclesiam, omnesque domos monachis congruas, Deo juvante, et temporis felicitate favente construxit. Qui postquam 22 annis monasterium rexit tempore Roberti ignavi ducis et Gisleberti Maminoti Luxoviensis episcopi, xi. Non. Martii obiit. Uticensis vero abbatiæ regimen elegantissimo Serloni, peritia Scripturarum et eloquentia pollenti, reliquit; qui post duos annos et tres menses præsulatum Sagiorum Dei gratia suscepit.

CAPUT XXXIII.

De morte Chunanum comitis Britannorum.

Tempore quo Willelmus dux disponebat Angliam adire et armis eam sibi vindicare, audax Chunanus comes Britannicæ nisus est eum, missa legatione hujusmodi, terrere: « Audio te, inquit, nunc velle trans mare proficisci et Angliæ tibi regnum nancisci. Inde multum gaudeo, sed ut mihi Northmanniam reddas obsecro. Robertus autem dux Northmannorum, quem tu fingis esse patrem tuum, iturus in

Hierusalem, Alanno patri meo, consobriño scilicet suo commendavit omnem suam hæreditatem. Tu autem, cum complicitibus tuis Alannum patrem meum apud Winmusterium in Northmannia veneno peremisti et terram ejus, quam ego quia puer eram possidere nequibam, invasisti et contra fas, cum sis nothus, hucusque tenuisti. Nunc igitur aut mihi debitam redde Northmanniam, aut ego tibi totis viribus bellum inferam. » His auditis, Willelmus dux aliquantulum territus est. Sed mox enim Deus, frustratis inimici minis, eripere dignatus est. Unus enim ex proceribus Britonum, qui utrique comiti juraverat fidelitatem et hujusmodi legationem inter eos ferebat, lituum Chunani et habenas, atque chirotecas intrinsecus livit veneno. Erat quippe cubicularius Chunani. Tunc idem comes Britonum in Andegavensi comitatu castellum Guntherii obsederat et oppidanis militibus sese illi deditibus suos intromittebat. Interea Chunanus chirotecas suas incaute induit, tactisque habenas, manum ad os levavit. Cujus tactu veneno infectus est et paulo post omnibus suis lugentibus defunctus est. Hic multum sagax fuit et probus, ac amator justitiæ. Qui si diu vixisset, multa bona, ut fertur, fecisset, ac ad regendum honorem utilis fuisset. Præditor autem, conscius sui reatus, mox de expeditione aufugit, et mortem Chunani Willelmo duci mandavit.

CAPUT XXXIV.

De numero navium quem dux Willelmus duxit in Angliam

Willelmus igitur, securus effectus, in Anglos omnem viam furoris convertit. Considerans autem Heraldum quotidie viribus roborari, classem ad tria millia navium festinanter et bene construi jussit, et in Pontivo apud Sanctum Walericum in anchoris congrue stare fecit. Ingentem quoque exercitum ex Northmannis et Flandrensibus ac Francis et Britonibus aggregavit; atque præparatam classem tam valentibus equis quam robustissimis hominibus cum loriceis et galeis replevit. Omnibus itaque paratis, vento flante secundo, velis in sublime pansis, trans mare Penuesellum appulit, ubi statim firmissimo vallo castrum condidit, probrisque militibus commisit. Deinde festinus Hastings venit, ibique cito opere aliud firmavit. Heraldus autem, dum Northmanni intraverunt regnum quod ipse usurpaverat, contra Tosticum fratrem suum bello occupatus erat. In quo conflictu prædictum fratrem suum peremit, ac Heraldum regem Northwegæ, qui Tosticum juvare venerat. Hæc pugna Nonis Octobris, in die Sabbati facta est, in qua pene totus Northwigenarum exercitus ab Anglis casus est. Inde victor Heraddus Lundoniam rediit, sed de fratri-cidio diu gaudere, vel securus esse non potuit; quia legatus ei Northmannos adesse vox nuntiavit.

CAPUT XXXV.

Quod Heraldus tyrannus consilium matris suæ et fratris, bellum contra Northmannos dissuadentium, sprevit.

Ipsè vero audiens acriores adversarios ex alia parte surrexisse, iterum ad agonem viriliter præparavit se. Erat enim multum audax et probus, toto corpore pulcherrimus, eloquentia lepidus et affabilis omnibus. Porro matre sua aliisque amicis fidelibus bellum ei dissuadentibus, dixit ei Worth comes frater suus: « Oportet, charissime frater et domine, ut prohibitas tua temperetur discretionis moderamine. Nunc ex prælio Northwigenarum fessus venisti, iterumque nunc festinas contra Northmannos præliari. Quiesce, quæso; prudenter tractare tecum velis, quid cum sacramento consuli Northmanniæ promiseris. Cave ne perjurium incurras et pro tanto scelere tu cum viribus nostræ gentis corruas, nostræque progeniei permansurum dedecus exinde fias. Ego liber ab omni sacramento, Willelmo comiti nihil debeo. Audacter igitur contra illam pro natali solo certare paratus sum. Tu autem, frater mi, quo vis in pace quiesce et eventum belli præstolare, ne clara libertas Anglorum pereat in tua perditione. » His itaque auditis sermonibus, Heraldus vehementer est indignatus. Consilium istud quod amicis ejus salubre videbatur, sprevit, et germanum suum qui fideliter ei consiliabatur, conviciis irritavit, matremque suam, quæ nimis ipsum retinere secum satagebat, pede procaciter percussit. Deinde per sex dies innumeram multitudinem Anglorum contraxit, ducem incautum accelerans præoccupare, tota nocte equitans in campo belli apparuit mane.

CAPUT XXXVI.

Quomodo dux Northmannorum Willelmus Anglos sibi rebelles devicit.

Dux vero, nocturnos præcavens excursus hostis, inchoantibus tenebris ad gratissimam usque lucem exercitum jussit esse in armis. Facto autem diluculo Sabbati, legiones militum in tribus ordinibus disposuit, et horrendo hoste intrepidus obviam processit. Cum quo, sub hora diei tertia bellum commisit et in cædibus ab utraque parte morientium usque ad noctem protraxit. Heraldus etiam ipse in primo militum progressu vulneribus lethaliter confossus occubuit. Angli vero, postquam tota die fortiter in conflictu persisterunt, regemque suum morte oppressum compererunt, jam de salute sua diffidere cœperunt, et nocte imminente, versa facie, subsidia fugæ appetierunt. Itaque Northmanni, dum Anglos fugere viderunt, tota nocte Dominica eos ad detrimentum sui obnixè persecuti sunt. Nam crescentes herbæ antiquum aggerem tegebant, ubi summopere currentes Northmanni cum equis et armis ruebant, ac sese, dum unus repente super alterum cadebat, vicissim exstinguebant. Ibi nimirum, ut ferunt, ferme 15 millia perierunt. Sic omnipotens Deus pridie Idus Octobris innumeros peccatores utriusque phalangis puniit diversis modis. Nam vesania sæ-

PATROL. CXLIX.

A viene Northmannorum in die Sabbati multavit multa millia Anglorum, qui longe ante innocentem Aluredum injuste necaverunt, ac præcedenti Sabbato Heraldum regem et Tosticum comitem aliosque multos absque pietate trucidaverunt. Idem quoque judex sequenti nocte Anglos vindicavit et furentes Northmannos in cæcam voragine præcipitavit. Ipsi enim contra præceptum legis rem alienam immoderate concupierunt ac veloces, ut Pæalmographus dicit, pedes eorum ad effundendum sanguinem fuerunt. Ideoque contritionem et infelicitatem in viis suis offenderunt.

CAPUT XXXVII.

Quod Lundonienses se ei dederunt, et quod sequenti Natali Domini Lundoniæ rex Anglorum effectus est et de abbatiæ de Bello.

B Post hæc fortis dux Willelmus ab inimicorum strage reversus, nocte media ad campum belli est regressus. Mane vero Dominicæ diei illucescente, spoliis hostium distractis et corporibus charorum suorum sepultis, iter arripuit quod Lundoniam tendit. Deinde ad urbem Warengfort gressum divertit, transneatoque vado fluvii, legiones ibi castra metari jussit. Inde vero profectus, Lundoniam est aggressus; ubi præcursores milites venientes, in platea urbis plurimos invenerunt rebelles, resistere toto conamine decertantes. Cum quibus statim congressi, non minimum luctum intulerunt urbi, et filiorum ac civium suorum plurima funera. Videntes deum Lundonii se diutius contra stare non posse, C datis obsidibus, se suaque omnia nobilissimo victori sæposuere. Anno itaque ab Incarnatione Domini 1066 Willelmus, Northmannorum dux, quem stylus noster extollere non sufficit, nobile tropæum, ut supra dictum est, ex Anglis confecit. Deinde, in die Natalis Domini ab omnibus tam Northmannorum quam Anglorum proceribus rex est electus et sacro oleo ab episcopis regni delibutus, atque regali diademate coronatus. Locus vero ubi, sicut supra diximus, pugnatum est, exinde Bellum usque hodie vocatur. Porro, Willelmus rex ibi cœnobium in honore sanctæ Trinitatis construxit et monachos ac ordinem Majoris Monasterii Sancti Martini Turonensis statuit, atque necessariis opibus pro interfectis utriusque partis affatim ditavit.

CAPUT XXXVIII.

De reditu ejus in Northmanniam et de morte Maurilii archiepiscopi cui successit Joannes.

Dehinc vero paulo post in Northmanniam regressus, ecclesiam Sanctæ Mariæ in Gemmetico cum honore magno dedicari jussit. Ubi, cum sacrosantum hoc mysterium summa cum reverentia tam religiosissime quam festivissime celebraretur, ipse harum nuptiarum sponsi semper studiosus cultor devotissimo animo interfuit. Quam dedicationem hi episcopi cum spirituali jucunditate, 1067 Dominicæ Incarnationis anno, Kal. Julii compleverunt; Maurilius scilicet archiepiscopus Rothomagensis et Balduinus Ebroicensis. Maurilius archipræsul mense

illo vivens, v Idus Augusti, carnis onere depositus, cum suo rege Christo jam victurus, liber et gaudens decessit. Cui successit Joannes Abrincatinæ urbis præsul, vir ingenuitate plurimum conspicuus, sapientia spirituali feliciter imbutus, prudentia sæculari summe præditus, secundum quippe nobilitatem generis, comitis Rudolphi filius. Et quia hujus Rudolphi fecimus mentionem, libet superiora paulisper repetere. Richardus I Willelmi Longæspatæ, cum adhuc puer, mortuo patre, a rege Francorum quasi exsul in Francia detineretur, mater ejus Sprota, necessitate urgente, contubernio cujusdam prædivitis nomine Asperlengi adhæsit. Hic licet in rebus locuples, tamen molendina vallis Ruelii ad firmam solitus erat tenere. Genuit itaque ex Sprota filium Rodulfum, de quo loquimur, et filias plures quæ postea per Northmanniam nobilium matrimonio sunt copulatæ. Cum autem prædictus Richardus ducatum Northanniæ esset adeptus, quem rex Francorum sibi fraudulenter subripuerat, contigit quadam die ut homines ipsius in silvam Weuram nominatam irent venatum. Adfuit forte inter eos idem Rodolphus uterinus frater ducis. Cumque venando devia quæque et abdita silvæ lustrarent, in quadam valle ursum immanissimum reperiunt. Venatores igitur in fugam versi, prædictum juvenem solum relinquentes, occasionem suæ probitatis manifestandæ ei dederunt. Hic namque plus timens opprobrium inertis fugæ quam ferocitatem bestię, substitit; et licet annis tener, ingenua tamen magnanimitate fortis, furentem in se belluam prostravit. Revertentes vero socii ipsius post fugam et eventum rei comperientes, pudibundi duci Richardo probitatem juvenis retulerunt. Unde dux hilaratus ipsam silvam Weuram cum appendiciis suis illi dedit. Vocatur autem usque hodie vallis in qua occidit ursum, Vallis Ursonis. Dedit præterea illi castrum Ivreium [*in cod. uno, Vireium*], unde vocatus est comes. Accepit autem mulierem quendam vocabulo Erembergam, spesiosam valde, natam in quadam villa Calcini [Calcivi] territorii, quæ dicitur Cavilla [Cachevilla]. Genuit vero ex ea duos filios, Hugonem postea episcopum Bajocensem, et Joannem Abrincatensem qui ad ultimum fuit Rothomagensis archiepiscopus. Filias etiam totidem habuit, quarum una nupsit Osberno de Crepon, de qua natus est Willelmus filius Osberni. Alteram duxit Richardus de Bellofago, de qua genuit Robertum qui ei successit, et filias plures, quarum una juncta est Hugoni de Monteforti matrimonio. Et quia de hoc Hugone incidenter fecimus mentionem, utile duximus de ejus antecessoribus breviter aliquid dicere. Turstinus igitur de Bastenbure habuit duos filios, Willelmum Bertrannum et Ugonem cum barba de Monteforti. Hic Hugo occisus est, necnon et Henricus de Ferrariis in quodam conflictu quem inter se cœperant. Filius autem hujus Hugonis fuit secundus Hugo, qui postea fuit monachus Beccensis. Idem vero Hugo de filia Richardi de Bellofago habuit unam filiam,

A quam Gislebertus de Ganz duxit. Ex qua genuit quartum Hugonem, qui duxit Adelinam filiam Roberti comitis Mellenti, ex qua genuit filium suum primogenitum Robertum et alios. Ideo autem Hugonem diximus quartum, quia secundus Hugo, mortua prima uxore, duxit aliam ex qua genuit Hugonem tertium et Robertum fratrem ejus; sed absque liberis et peregre defuncti sunt. Robertus autem de Bellofago circa finem suum factus est monachus Becci, ubi filii ejus Richardus et Willelmus religiose conservantur. Successit vero ei Robertus Baviel ex filia nepos. His per anticipationem dictis, ad ordinem historiæ redeamus.

CAPUT XXXIX

Quomodo Eustachius comes Bologniæ repulsus est a castro Dovera quod obsederat, cum rex Willelmus esset in Northmannia.

¶ Cum igitur victoriosus rex in Northmannia, bonorum operum studiis probo more suo immorando, pietatis titulos adaugeret, patriamque sibi gratissimam præsentia sua illustraret, Eustachius Bologniensis comes quorundam Anglorum intra Cantuariensem comitatum consistentium versutis depravatus, Dorobernia castrum involare est nisus. Qui in noctis conticinio mare transfretans, diluculo cum copioso exercitu eorum illud obsedit, totisque viribus expugnare cœpit. Porro milites Odonis Bajocani præsulis, atque Hugonis de Monteforti, quibus custodia Doroberniæ credita erat, perspicientes absentibus dominis sic se inopinato obsessos, liberalibus animis accensi mox portas patefaciunt, unanimiter foras proruant, consertoque certamine cunctos cum dedecore ab obsidione abigunt. Eustachius autem ad mare devertens, cum paucis indecenter navigio aufugit. Cæteri vero ad devexum montis qui rupibus et scopulis asperrimus mari imminet, fugientes omnes sese, Deo terrorem ingerente, inde deiecere deorsum præcipites, justas sceleris sui pœnas luentes. Sicque factum est ut, quos gladius non prostravit, hos discerperet horribilis asperitas prærupti montis, vindice superni judicis sententia temerarios conterente.

CAPUT XL.

Quod latrunculi Angliæ rebellionem parantes condiderunt castrum Dunelmum, et de excidio eorum.

D Rex vero Willelmus, jam ad votum dispositis omnibus, pro quibus venerat, Roberto filio suo juvenili fervore vernanti Northmannici ducatus dominium tradidit. Ipse vero in regnum remeans Anglicum, iterato plurimos ejusdem gentis reperit, quorum levia corda ab ejus fidelitate prævaricatrix conspiratio averterat. Conjuraverant enim latrunculi per totam patriam quatenus milites, quos ad tuendam regnum reliquerat, in capite jejunii nudis vestigiis, quo solet usu pœnitens Christianorum religio, ad ecclesiam festinantes incautos ubique perimerent, et sic ipsum a Northmannia regredientem levius e regno proturbarent. Verum, detectis Deo contrariis eorum perfidiæ machinis, repentinum magni debel-

litoris formidantes adventum, furtim ut festinum magni terroris consilium suavit, fuga lapsi in quamdam partem Cumberlondæ comitatus, aquis pariter et silvis inaccessibilem, se contulerunt; et firmissimo vallo castrum erexerunt, quod propria lingua Dunelnum nuncuparunt. Inde diversos excursus crebro agitantes, aliquandiu inibi delituerunt, Sveni Danorum regis præstolantes adventum, quem veredariis ad sui convocarant auxilium. Inde vero legatos mittentes ad exerenda suæ nequitiae infausta commenta, sibi asciverunt Eboracenses. Quibus juncti, armorum simul et stipendiorum copia urbem munierunt et semetipsos ad resistendum corroboraverunt, sibi que puerum quendam nomine Eadgarum ex Edwardi regis nobilitate genus ducen-tem, regem præfecerunt. Quorum temerarios actus vel conatus Willelmus rex ut agnovit, Northmannorum catervas produxit et quantocius ad confutandum contumaciam eorum perrexit. Seditiosi autem audacia et viribus nisi ex civitate prosiluerunt et contra regalem exercitum illico aciem direxerunt. A quo protinus ita profligati sunt, ut quamplurimi perimerentur et reliqui intra mœnia oppidi refugere compellerentur. Northmanni vero e vestigio eos consecuti sunt et muri ambitum, quo confugerant, cum ipsis irruerunt, atque tam ferro quam igne a puero usque ad senem totam pene urbem deleverunt. Incentores autem totius doli per Humbre fluvium navibus dispendium mortis effugerunt.

CAPUT XLI.

Quomodo Briennus, filius Eudonis comitis minoris Britanniae, devicit duos filios Heraldi, cum exercitu regis Hiberniae.

Porro, dum filii Heraldi regis ab eorum contubernio se subduxerunt, et cum multis vernaculis patris Dirmetum Hiberniae regem pro obtinendo juvamine aggressi sunt. De cujus regno, eodem suffragante, parva temporis intercapedine non minimam manum militum sibi contraxerunt. Deinde, cum sexaginta sex navibus, qua in regione maxime opportunum æstimaverunt, ocius Anglos repetierunt et more sævissimorum piratarum, rapinis et incendiis terræ populum exterminare conati sunt. Briennus autem, Eudonis ducis Britanniae minoris filius, eis armatus cum suis occurrit et mox cum eis sub die una duobus præliis manum conseruit. Cæsis vero mille et septingentis bellatorum, cum nonnullis regni proceribus, reliqui e certamine fugientes, navium præsidio necis excidium utcumque evaserunt et ex charorum amissione permaximum Hibernensibus luctum reportaverunt. Qui profecto, nisi nox prælium diremisset, omnes mortis novacula abrasi fuissent.

CAPUT XLII.

Quod rex Willelmus circueiens Angliam, castella plurima ad defensionem regni construxit.

Sicarii denique intra Dunelnum latitantes, compertis tot in perniciosis conspirationibus eadem vesania coadunatorum infortuniis, cum adhuc in suas

ærumnas armis atque fuga audent, regiam expeditionem super se metuentes deliberata sententia tam inconsultæ temeritati congrua, in maritimorum præsidiorum remotiora sese receperunt, inhonestas opes piratico latrocinio sibi contrahentes. Rex autem monitus quidem prudentia qua consulere in cunctis regi novit, immunita regni providissima dispositione perustravit, ac ad arcendos hostium excursus tutissima castella per opportuna loca stabilivit; quæ militum electissimo robore et uberrima stipendiorum copia munivit. Tandem bellorum ac seditionum tempestate parumper conquiescente, jam totius Anglicæ monarchiæ et habenas potentius temperat et gloria prosperius potitur.

CAPUT XLIII.

De morte Roberti Wiscardi ducis Apuliæ et de probitate ejus et posteritatis et qua occasione Rogerius nepos ejus factus est rex.

Ilac tempestate mortuus est Robertus Wiscardus, Northmannigena, dux Apuliæ. Hic, relicta priore uxore propter consanguinitatem, de qua susceperat filium nomine Boamundum, duxit primogenitam filiam Gaumarii principis Salerni, nomine Sichelgaitam, favente Gisulfo, fratre prædictæ puellæ, qui Gaumario patri successerat. Gatteclima [Gatteclinia] vero soror ejus minor nupsit Jordani principi Capuæ, filio Richardi senioris, patri vero Richardi junioris. Hujus condidit urbem nomine Aversam. Genuit autem Robertus Wiscardus ex Sichelgaita filios tres et filias quinque. Filia vero adeo excellentissime maritatae sunt, ut una earum matrimonio copulata sit imperatori Constantinopolitano. Hic Robertus duos imperatores in uno vicit prælio, Alexium Græcorum in Græcia, Henricum Romanorum in Italia. Satis enim victus est Henricus, qui, audita fama ducis Roberti, nec viribus Saxonum et Alemannorum, nec etiam mœnibus urbis, quæ caput est orbis, confusus, vel tutus, concitus aufugit. Boamundus autem, licet haberet magnam terram, in Apulia tandem cum cæteris Northmannis et Francis perrexit dimicare adversus Sarracenos, qui tunc temporis omnes fere civitates Romaniae tenebant. Debellatis tandem paganis et subjugatis urbibus Antiochia et Hierusalem et cæteris multis, Boamundus adeptus est principatum Antiochiæ et hæredes ejus post ipsum, scilicet filius ejus Boamundus, natus ex Constancia filia Philippi regis Francorum; et post istum Raimundus filius Willelmi comitis Pictavorum, qui filiam secundi Boamundi duxerat uxorem. Roberto itaque duce abeunte, successit ei filius suus, de secunda conjuge primogenitus, nomine Rogerius, cognomento Bursa. Hoc etiam Rogerio deficiente et filiis suis post ipsum, Rogerius patruelis ipsius, filius Rogerii comitis Siciliæ, fratris Roberti Wiscardi, solus tam Apuliam quam Siciliam obtinuit. Hic autem procedente tempore de duce factus est rex, causa altercationis duorum Apostolicorum qui simul fuerunt Romæ ordinati. Innocentius videlicet II et Petrus Leonis. Quorum ultimus concessit duci

Rogerio, ut regio diademate uteretur, ideo quod A idem dux parti ipsius favebat. Accidit hoc circa annum ab Incarnatione Domini 1130. Vixerunt vero ambo fere octo annis simul.

CAPUT XLIV.

De morte Willelmi regis Anglorum et ducis Northmannorum, et de sepultura ejus apud Cadomum.

His per anticipationem breviter intimatis, ad finem gestorum Willelmi regis Anglorum et ducis Northmannorum, de quibus fastidio lectorum compendiose consulentes, quædam perstrinximus, veniamus. Si quis vero plenius illa nosse desiderat, librum Willelmi Pictavensis, Luxoviorum archidiaconi, eadem gesta sicut copiose, ita eloquenti sermone affatim continentem, legat. Edidit præterea de eadem materia opus non contemnendum Guido episcopus Ambianensis, heroico metro exaratum. Sed ut jam finem dicendi faciamus, causam mortis secundum existimationem quorundam pandamus.

Cum ergo idem rex victoriosas post plurima bella, post multiplices expeditiones tam in Northmannia quam in Anglia et in minore Britannia, seu etiam in Cenomania prospero exitu consummatas, oppidum quoddam Medanta nomine proprium Philippi regis Francorum, qui tunc temporis partes Roberti ducis bellum patri inferentis juvabat (causa autem

hujusmodi discordiæ erat, quod eidem filio suo rex Willelmus non permittebat facere voluntatem suam de ducatu Northmanniæ, licet eum ipse post se fecisset hæredem) : cum igitur Willelmus rex oppidum Medanta assiliens flammis ultricibus tradidisset, pondere armorum et labore clamoris, quo suos exhortabatur, ut fertur, arvina intestinorum ejus liquefacta, infirmari non modice cœpit. Et licet aliquandiu postea vixerit, non tamen solita valetudine usus est. Dispositis tandem rebus suis et regno Angliæ concessio Willelmo filio suo, vitam præsentem finivit in Northmannia apud Rothomagum 4 Idus septembris. Translatum est corpus ejus, sicut ordinaverat, Cadomum et in ecclesia Sancti Stephani, quam ipse a fundamentis ædificaverat, ante majus altare regulariter tumultatum. Solus autem filiorum suorum Henricus exsequias patris persecutus est, dignus qui paternam hæreditatem aliquando solus obtineret, quam fratres sui particulatim post mortem patris sui possederunt. Decessit autem idem rex fere sexagenarius, anno ducatus in Northmannia 52, porro regni sui in Anglia 20, Incarnationis autem Domini 1087. Regnante eodem Domino nostro Jesu Christo cum æterno Patre in unitate Spiritus sancti per omnia sæcula sæculorum. Amen.

HISTORIÆ NORTHMANNORUM

LIBER OCTAVUS

De Henrico I rege Anglorum et duce Northmannorum.

CAPUT PRIMUM.

Prologus in gesta Henrici regis, in quo breviter fratribus suis melior ostenditur.

Quoniam in libro superiori de actibus Willelmi regis Anglorum et ducis Northmannorum tractatum est, non indecens videbitur ut hic liber, qui septimus (5) cuditur in Northmannorum ducum gesta, vitam et conversationem et ex parte non modica res gestas Henrici nobilissimi regis filii prædicti Willelmi edisserens, sæculo futuro et maxime posteris imitandas proponat. Nec immerito hic numerus illi viro congruit, qui non solum honestate animi, verum etiam corporis probitate, vero videlicet ternario et quaternario plurimum emicuit. Ad hoc accidit quod idem rex quem describendum suscepimus, in septimo gradu genealogiæ Northmannorum ducum reperitur, si incipias computare a Rollone duce, qui fuit hujus prosapiæ principium. Ut autem ordo historiæ non interruptus servetur, de fratribus ejus Willelmo rege Anglorum et Roberto duce Northmannorum, quibus ipse solus successit, aliqua vel bre-

vier dicenda sunt; maxime cum hoc ad commendationem susceptæ materiæ proficiat. Sicut enim pictores ferrugineum colorem substernere solent, ut rubeus superpositus magis elucescat; ita forsitan, si supradicti fratres conferantur cum isto, ex eorum comparatione altius resplendet. Quod paucis animadverti potest. In altero eorum, Willelmum loquor, dapsilitas erga sæculares prædicabatur, sed contempta ab eo religiositas plurimum coaquerebatur. Robertum in rebus bellicis fama non immerito extollebat, sed hæc eadem in maturitate consilii et in regimine ducatus ipsum minus utilem non mendaciter assererat. At Henricus et illa complectens solus, quæ in singulis eorum honesta videbantur et ea pariter quibus ipsos carere jam diximus, non solum illis, sed et omnibus sui temporis principibus nobilior habebatur. Sed quia hæc suis in locis plenius exponentur, ne digressionem in ipso exordio facere videamur, amodo rerum propositarum ordinem prosequamur.

(5) Octavus vero Historiæ Northmannorum, ut habet inscriptio codicis ms. quem secuti sumus.

CAPUT II.

Quod Willelmus frater Henrici, mortuo Willelmo rege patre eorum, transiens in Angliam rex factus est et Robertus ducatum Northmanniæ adeptus est; et quod idem Robertus comitatum Constantiniensem dedit Henrico et postea abstulit.

Igitur rege Anglorum Willelmo rebus humanis subtracto, Willelmus filius ejus, quam citius potuit apud Tolcam mari transitu, susceptus est ab Anglis et Francis, unctusque est in regem a Lanfranco archiepiscopo Cantuariensi, ejusque suffraganeis, Lundoniæ apud Westmonasterium. Robertus namque frater ejus ante mortem patris sui discesserat de Northmanniæ indigne ferens, quod ipse non permetteret ei pro sua voluntate disponere tam comitatum Northmanniæ quam Cenomanniæ. Alterius enim dudum hæres designatus fuerat, alterius vero hac de causa vivente patre regimen quærebat, quod Margareta filia Herberti quondam Cenomanniensis comitis ipsi fuerat desponsata; licet, antequam ad nuptias ejus pertingeret, apud Fiscannum virgo eadem Christo devota obierit. Cum igitur in Pontivo apud Abbatisvillam, cum suis similibus juvenibus filiis scilicet satraparum Northmanniæ, qui ei quasi domino futuro specie tenus obsequabantur, re autem vera novarum rerum cupiditate illecti, moraretur et ducatum Northmanniæ maxime in margine, excursionibus et rapinis demoliretur; audito nuntio excessus patris, festinim veniens Rothomagum, ipsam civitatem et totum ducatum sine ulla contradictione suscepit. Cuiusque sui fideles eum exhortarentur, ut regnum Angliæ sibi a fratre præreptum velocius armis sibimet restitueret, simplicitate solita, et, ut ita dicam, imprudentiæ proxima, respondisse fertur: « Per angelos Dei, si ego essem in Alexandria, exspectarent me Angli, nec ante adventum meum regem sibi facere audent. Ipse etiam Willelmus frater meus, quod eum præsumpsisse dicitis, pro capite suo sine mea permissione minime attentaret. » Hæc primo dicebat, sed postquam rei gestæ ordinem rescivit, non minima discordia inter se et fratrem suum Willelmum emersit. Interim autem Henricus frater eorum remansit in Northmannia cum duce Roberto. Dederat autem ei Henrico pater suus moriens quinque mille libras Angliæ monetæ. Robertus etiam frater suus dedit illi comitatum Constantiniensem, vel, ut alii volunt, invadiavit. Sed non diutius inde gavisus est: Nam inventis quibusdam vilibus occasionibus, per malorum tamen hominum suggestiones, ipsum nihil tale meditantem apud Rothomagum capiens, quod dederat indecenter extorsit.

CAPUT III.

De concordia quæ facta est inter Willelmum regem Anglorum et Robertum ducem Northmanniæ fratrem ejus, et quomodo obsederunt Henricum fratrem suum in Monte Sancti Michaelis.

Post hæc, aliquanto temporis emenso, concordiam fecerunt ad invicem Willelmus rex Anglorum

A et Robertus dux Northmanniæ, licet regnum Angliæ ipse Robertus facillime paulo ante potuisset habere, nisi minus cautus esset. Siquidem Eustachius comes Boliæ et episcopus Bajocensis et comes Moritollii patris ipsius et alii principes Northmanniæ, cum magno apparatu militum mare trans-euntes, Rovecestriam et alia nonnulla castella in comitatu Cantuariensi occupantes et tenentes ad opus illius; dum ipsum Robertum ducem exspectant, qui tunc temporis ultra quam virum deceat in Northmannia deliciabatur, obsessi diu a rege Willelmo, dum ille cujus causa tantum discrimen sublerant, non subvenit, cum dedecore ipsas quas tenebant munitiones exeuntes, ad propria sunt reversi. Facta est itaque tandem inter eos apud Cadomum, ut diximus, adminiculante Philippo rege Francorum, qui in auxilium ducis contra Willelmum regem apud oppidum Auci ingenti Anglorum et Northmannorum exercitu tunc morantem venerat, qualiscunque concordia et quantum ad ducem Robertum spectat probrosa atque damnosa. Nam quidquid rex Willelmus in Northmannia occupaverat, per infidelitatem hominum ducis, qui eidem regi suas munitiones tradiderant, quas suis militibus ipse commiserat, ut inde fratrem suum infestarent, impune permissus est habere. Munitiones illæ quæ hoc modo tenebat, fuerunt Fiscannum, oppidum Auci, quod Willelmus comes Aucensis eum reliquis suis firmatibus illi tradiderat. Similiter Stephanus comes de Albamarla, filius Odonis comitis de Campania, Willelmi autem regis Anglorum senioris ex sorore nepos, fecerat; et alii plures ultra Sequanam habitantes. Cum igitur fratrem suum Henricum debuissent adjuvare, eique providere, ut sicut frater eorum et filius regis honorabiliter posset vivere, de tota terra patris sui eum expellere conati sunt. Unde accidit ut quadam vice ipsum obsidione cingerent in Monte Sancti Michaelis. Sed illis ibidem incassum diu laborantibus et ad ultimum inter se dissidentibus, comes Henricus inde libere exiens oppidum munitissimum nomine Danfrontem sagacitate cujusdam indigenæ suscepit. Indignabatur enim prædictus indigena, utpote vir nobilis et dives, oppressiones amplius perpeti, quas Robertus de Belismo, homo ferox et mentis inhumanæ, sibi et aliis convicaneis inferebat, qui tunc temporis illud castrum possidebat. Quod tanta diligentia Henricus exinde custodivit, ut usque ad terminum vitæ illius in suo dominio habuerit. Circa hæc tempora, obeunte Joanne archiepiscopo Rothomagensi, successit Willelmus abbas Sancti Stephani Cadomi.

CAPUT IV.

Quod redeunte Willelmo rege in Angliam Henricus comitatum Constantiniensem in ditionem suam revocavit.

Redeunte autem Willelmo rege in Angliam, Henricus haud segniter comitatum Constantiniensem, qui sibi fraudulentia ante præreptus fuerat, con-

sensu Willelmi regis et auxilio Richardi de Revers et Rogerii de Magna Villa, ex majori parte in ditionem suam revocavit. Et quia in hoc negotio et in aliis plerisque suis necessitatibus, Hugo comes Cestrensis ei fidelis exstiterat, concessit ei ex integro castellum, quod Sancti Jacobi appellatum est, in quo idem comes tunc temporis nihil aliud habebat, præter custodiam munitionis ipsius oppidi. Willelmus siquidem rex Anglorum senior illud condiderat in confinio Northmanniæ et Britannæ minoris; cum ante bellum Anglicum contra Conanum comitem Britannæ filium Alanni consobrini sui, sibi non obtemperantem, exercitum duceret. Ne igitur amplius famelici prædones Britonum ecclesiis inermibus, aut ultimo terræ suæ vulgo excursionibus latrocinantibus nocerent; illud ad eos arcendos institutum tradidit Richardo Abrincantensi præsidi, patri videlicet prædicti comitis Hugonis.

CAPUT V.

Quod Cenomannenses advertentes ducem Robertum occupatum plurimis perturbationibus in Northmannia, fecerunt sibi comitem Heliam filium Joannis de Fleca.

Interea Cenomannenses advertentes ducem Robertum tot perturbationibus in Northmannia occupatum, consilium ineunt cum Helia filio Joannis de Fleca, viro forti et industrio et in illa provincia potentissimo, ut filiam cujusdam comitis Langobardiæ, neptem videlicet Hereberti quondam Cenomannensis comitis ex primogenita filia in matrimonium ducat; existimantes hac occasione se posse excutere a sua cervice jugum dominationis ducum Northmanniæ. In quo persuadendo diutius immorari illis necesse non fuit, cum jam nominatus vir illorum admonitionem dudum suo voto præveniens, voluntatem eorum super hoc negotio, prætermissa omni dilatione, ad effectum perduxit. Nec ipsum nec consiliarios suos, ab hac rebellionis præsumptione revocavit deterrendo quod antiquitus sub Northmannorum ducum ditione regio Cenomannica egit, vel quod nostra memoria nobilissimus dux Northmannorum Willelmus, postea vero felicissimus Anglorum expugnator, eosdem Cenomannenses de oppressione Gaufridi Martelli senioris liberans, alii suæ protectionis munitos, quoad vixit illos ut proprios rexit, ac suis successoribus regendos moriens dimisit. Unde factum est ut paulo post mortem ipsius regis idem dux Robertus, de quo nunc sermo est, in principio sui ducatus jam tunc rebellionis contumaciam attentantes in ipsis suis finibus, ducto exercitu Northmannorum eos com-pescuit.

CAPUT VI.

Quod assumpto Anselmo abbate Becci ad archiepiscopatum Cantuariæ, Willelmus ejusdem loci monachus claustralis successit.

Per idem tempus, assumpto Anselmo abbate Beccensi ad archiepiscopatum Cantuariæ, successit

A ei in regimine ejusdem loci Willelmus de Bellomonte, vir non contemnendæ religionis et ejusdem cœnobii monachus claustralis. Anno deinde secundo, Urbanus papa in Gallias veniens, civitate Arvernus, quæ alio nomine Clarus Mons dicitur, de ecclesiasticis negotiis tractaturus, concilium congregavit. Inter alia vero, quæ ibi salubriter disposuit, hortatus est fideles tam præsentis quam absentes, ut ad liberanda sancta loca de potestate paganorum, a quibus tunc possessa contaminabantur, Hierusalem pro remissione excessuum suorum irent.

CAPUT VII.

Quod Robertus dux Northmanniæ, invadiato ducatu suo Willelmo regi Anglorum fratri suo, Hierusalem perrexit.

B Igitur anno sequenti hac divina exhortatione permoti omnes fere famosæ probitatis milites Occidæ regionis, tam illustres quam cæteri privati, iter sanctæ peregrinationis ineunt. Quo desiderio succensus Robertus dux Northmannorum, Willelmo fratri suo regi Anglorum per nuntium mandavit, ut in Northmanniam festinanter veniat, ducatum suum usque ad reditum ipsius habiturus, de thesauris Anglorum opimis suam et suorum indigentiam obiter suppleat. Hujus autem legationis nuntio exhilaratus rex Willelmus in Northmanniam transfretans, decies mille marcas argenti ea conditione Roberto duci commodavit ut, quandiu idem dux in prædicta peregrinatione moraretur, ipse ducatum Northmanniæ pro eis vadens haberet, illum duci restitutus, cum ipse sibi prætaxatam pecuniam rediens reconsignasset. His itaque gestis, comes Henricus contulit se ad regem Willelmum, atque omnino cum eo remansit, cui idem rex comitatum Constantiniensem et Bajocensem, præter civitatem Bajocas et oppidum Cadomi, ex integro concessit. Hoc tempore prædictus rex Willelmus fecit quoddam castellum nomine Gisorz in confinio Northmanniæ et Franciæ, quod sæpe nominatus frater ejus Henricus, qui ei divina dispositione successit, mœnibus ambitum et turribus excelsis inexpugnabile reddidit.

CAPUT VIII.

De probitate ipsius Willelmi in negotiis regni et quod Ecclesiam Dei et servos ejus persecutus est.

D De ipso autem Willelmo his Annalium paginis possemus inserere, quod semel et iterum Wallenses ducto exercitu in ipsorum finem sibi rebelles subjugavit; quodque regi Scotorum Malcomo, qui in Angliam exercitum adduxerat, cum suo exercitu obvians, eum ad quæ voluit pacta inclinavit. Illud etiam nihilominus, quod cum audisset Heliam comitem Cenomannorum in ipsa urbe Cenomannica homines suos, auxilium ei ferente Fulcone comite Andegavorum, obsedisse; abstulerat enim illam urbem primum Helias hominibus regis, sed cives iterum regi reddiderant, unde eos iterum Helias obsederat; hoc, inquam, audito, cum esset in Anglia, accersitis quos tunc forte secum habebat militibus, imperans ut reliqui qui aberant se sequerentur, ad

mare veniens, cum ventus esset contrarius in Northmanniam transfretaturo contra ventum intravit pelagus, dicens se nunquam audisse de aliquo rege quod naufragio perisset. Transitoque mari, velut contra vim elementorum, prædictos comites solo auditu sui adventus ab obsidione fugavit. Hæc, inquam, et alia his similia, de illo veraciter possemus referre, nisi facta ejus, quia plurimos servorum Dei et sanctam Ecclesiam non minimum persecutus est, unde sero, et infructuosam ut pluribus sapientibus videtur, egit pœnitentiam, dignum judicarem propter ordinem historiæ solummodo breviter attingere et ad actus Henrici divæ memoriæ fratris et successoris sui, qui viros religiosos et Ecclesiam Dei protegendo et auxilium ferendo, admodum veneratus est, prolixius explicandus vellemus accedere. Eodem Willelmo regnum Angliæ procurante, Morelæ nepos Roberti de Moubraio comitis Northumbriæ prædictum Malcolmum regem Scotiæ irruptiones in Anglia facientem et filium ejus primogenitum, cum maxima parte sui exercitus in finibus Anglorum trucidavit. Hic autem Robertus, cum quasdam munitiones regias suo comitatui collimnantes contra voluntatem domini sui attentasset occupare, captus a militibus Willelmi regis, ipsoque jubente in ipsis vinculis diutius perseverans, regnante jam Henrico rege, tandem in ipso ergastulo deficiens mortuus est. Dicitur est a pluribus hunc talionem sibi redditum fuisse, quia regem Scotiæ, patrem videlicet nobilissimæ Mathildis postea reginæ Anglorum, dolose peremerat. Illius autem terram quam habebat in Northmannia et maximam partem prædicti sui comitatus, Henricus jam rex factus dedit Nigello de Albinneo, viro illustri et probato. Duxit postea idem Nigellus Gundredam filiam Giraldi de Gornaco, ex qua genuit filium nomine Rogerium de Moubraio, qui tandem adhuc parvulus patri suo facto monacho Beccensi et eidem loco magnam possessionem in Anglia conferenti, successit. Ipse etiam Giraldus, rogatu Hugonis de Gornaco patris sui monachi vero Beccensis, plura dedit eidem ecclesiæ, et tandem Hierusalem petens cum uxore sua Edithua sorore Willelmi comitis de Warena, in ipso itinere mortuus est. Uxor vero inde rediens nupsit Drogoni de Monceio, ex qua idem Drogo suscepit unum filium nomine Drogonem. Successit prædicto Giraldo filius ejus nomine Hugo, qui ex sorore Rodulphi de Parrona comitis Viromandorum genuit unum filium nomine Hugoem. Hæc per anticipationem de amicis ac benefactoribus Beccensis monasterii hic breviter commemoravimus, nunc ad ordinem historiæ redeamus.

CAPUT IX.

De morte ejusdem regis in Novaforestam et quod Richardus frater ejus antea ibidem mortuus fuerat et de causa mortis eorum secundum existimationem vulgi.

Igitur, sicut supra diximus, cum Robertus dux Northmannorum anno ab Incarnatione Domini 1096,

A Hierusalem perrexisset et ducatum Northmanniæ Willelmo fratri suo regi Anglorum invadiasset, contigit, post aliquantum temporis, ut idem rex quadam die venatum iret in Novaforestam, ubi iv Nonas Augusti missa sagitta incaute a quodam suo familiari in corde percussus, mortuus est anno ab Incarnatione Domini 1100, regni autem sui 13. In eadem etiam silva Richardus frater ipsius Willelmi dudum, adhuc vivente patre eorum, dum simili modo venaretur ictu arboris male evitatæ ægrotans, post paululum hominem exivit. Dixerunt autem multi, quod ideo hi duo filii Willelmi regis in illa silva iudicio Dei perierunt, quoniam multas villas et ecclesias propter eandem forestam amplificandam in circuitu ipsius destruxerat.

CAPUT X.

Quod Henricus frater ipsius ei successit, qui Mathildem filiam regis Scotiæ duxit in uxorem.

Occiso itaque Willelmo rege, ut præmisimus, statim frater suus Henricus corpus ejus Wintomiam deferri fecit, ibique in ecclesia sancti Petri ante majus altare sepulturæ tradidit. Quo sepulto, Lundoniam venit, atque apud Westmonasterium, audentibus cunctis Francis et Anglis, quarto die post mortem fratris regale diadema suscepit. Unde plurimi sunt lætati quod modo regem natum de rege et regina, natum et nutritum in Anglia habere meruissent. Ut autem idem rex legaliter viveret, duxit eodem anno venerabilem Mathildem filiam Malcomi regis Scotiæ et Margarietæ. Quantæ autem sanctitatis et scientiæ tam sæcularis quam spiritualis utraque regina, Margarieta scilicet et Mathildis, fuerint; liber qui de Vita ipsarum scriptus est, plano sermone describit. Nec illud prætermittendum quod a sanctæ recordationis Anselmo Cantuariensi archiepiscopo eadem Mathildis in festivitate sancti Martini apud Westmonasterium Henrico regi nobilissimo desponsata et eodem die regali diademate insignita est. Fuit autem rex Henricus vir pluribus virtutibus præditus, justitiæ ac pacis sectator, religionis amator, iniquorum et furum ferventissimus punitor, inimicorum suorum non solum excellentium principum et comitum, verum et nominatissimorum regum felicissimus triumphator.

CAPUT XI.

Quod ex ea genuit filium nomine Willelmum et filiam quæ procedenti tempore nupsit Henrico imperatori Romanorum.

Genuit autem ex secunda Mathilde regina Anglorum uxore sua filium unum nomine Willelmum et filiam unam matrem sicut nomine ita honestate representantem. Hanc autem virginem vix quinque annos, Henricus quintus rex et quartus imperator Romanorum et Alemannorum Augustus in conjugem requisivit et acquisitam per claros viros episcopos et comites interuentios, cum ineffabili magnificentia [lætitia] utriusque parentis in suum regnum suscepit et receptam solemniter in proximo Pascha apud Ulterius Trajectum desponsavit. Desponsatum

vero archiepiscopus Coloniensis in festivitate sancti Jacobi Magunciae in reginam consecravit, ceteris coepiscopis assistentibus et praecipue archiepiscopo Treverensi, qui eam, dum consecraretur, inter sua brachia reverenter tenuit. Deinde consecratam reginam usque ad tempestivum tempus nuptiarum studiose nutriri praecipit, in quo nutrimento et linguam addiceret et se secundum Teutonicos mores componeret. De qua nobilissima imperatrice in sequentibus plenius disseremus. Praedictus autem Willelmus, filius Henrici regis, qui post sororem Mathildem imperatricem natus est, licet eum causa masculini sexus illi praeposimus, cum jam ad juvenilem aetatem venisset, morte immatura obiit. Cum enim transfretaret de Normannia in Angliam, inter Barbeslunium et Hautoniam, in quodam maris loco periculoso, qui ab incolis Cataras dicitur, illisa navi scopulo, ipsi et multi optimates patris ejus naufragio perierunt. Quo solo eventu felicitatem excellentissimi regis fortuna aliquantisper obnubilavit, licet in aliis omnibus sibi arrideret jucundissima. His anticipando commemoratis, ad ordinem rei gestae revertamur.

CAPUT XII.

Quod Robertus dux Northmannorum rediens ab Hierosolymis transit in Angliam, volens auferre regnum fratri suo, et quomodo concordati sunt.

Non longum autem tempus transit, postquam Henricus rex regnum Angliae regendum suscepit, quod frater suus Robertus de Hierusalem rediit, atque ducatum Northmanniae, quem fratri suo Willelmo invadiaverat, absque ullius pecuniae exhibitione recepit, licet ipsam summam quam ab eodem fratre suo acceperat, secum haberet, ut si necesse esset redderetur, et si esset qui eam exigeret, in promptu haberet. Audiens itaque, quod Henricus frater suus rex Anglorum esset constitutus, cepit indignari adversus illum, multumque ei minari, quod regnum Angliae suscipere ausus fuisset. Hac igitur de causa cepit navigium praeparare quale potuit. Quo completo, in Angliam transivit. Henricus autem rex, cujus fiducia tota erat in Deo, magnam Anglorum militiam velociter congregans, adversus eum venit, paratus eum et omnes qui cum eo venerant, de terra Anglorum expellere. Quod profecto, annuente Deo, in brevi egisset, nisi frater suus cum eo hoc pacto concordaret, ut ipse rex illi quotannis millia marchas argenti perpetuo daret. Hanc summam tamen idem comes Mathildi reginae fratris sui conjugii condonavit. Facta itaque inter eos concordia, aliquanto tempore demoratus est comes Robertus in Anglia. In qua postquam tandiu fuit, quantum ei placuit, in Northmanniam remeavit.

CAPUT XIII.

Quod eadem pactione rupta, Henricus apud Tenerchebrai in bello eum cepit et postea usque ad mortem cum regno Angliae ducatum Northmanniae sapienter disposuit.

Non diu autem duravit inter eos praedicta concordia. Robertus enim comes plus justo credens illis

A qui magis volebant inter eos esse discordiam quam pacem, cepit occasiones quaerere, fratremque suum ad discordiam commovere. Rex autem Henricus non diutius hoc ferens, maximeque indigne ferens, quod frater suus ita paternam haereditatem, ducatum scilicet Northmanniae, dissipaverat; quod praeter civitatem Rothomagensis nihil pene in domino haberet, quam etiam forsitan alicui ut caetera dedisset, si hoc sibi licitum propter cives ipsius fuisset; his, inquam, indignatus, mare quam citius potuit transiens, atque non multo post non parvum exercitum congregans, obsedit civitatem Bajocas; eamque citius capiens, fere omnem destruxit. Deinde cepit Cadomum. Post aliquantulum vero temporis, cum obsideret quoddam castrum comitis Moritoli, quod vocatur Tenerchebrai, atque in obsidendo laboraret ut illud caperet, frater ejus comes Robertus et comes Moritoli, cum magna multitudine militum, putantes se de rege Henrico vindicare, eumque omnino de terra delere, cum magno impetu irruerunt in eum. Sed judicio Dei super eos veniente, capti sunt ambo et multi alii cum eis ab hominibus Henrici regis atque ante eum adducti. Concessit hoc modo Deus regi se timenti victoriam incruentam, sicut quondam Theodosio imperatori servo suo fecerat. In hoc enim conflictu ex suis nullus, ex adversa parte vix sexaginta corruerunt. Finito itaque hoc conflictu et pace reddita miserae provinciae, quae pene per imprudentiam comitis praedicti destructa erat, rex Henricus totam Northmanniam et omnia castella comitis Moritoli in suum dominium suscepit. Atque ita omni terra sedata, rediens in Angliam, Robertum comitem fratrem suum et comitem Moritoli et quosdam alios quos ei placuit, secum adduxit, eosque in libera custodia usque ad terminum vitae eorum tenuit. Factum est autem hoc bellum apud Tenerchebrai inter Henricum regem Anglorum et Robertum fratrem suum ducem Northmannorum, anno ab Incarnatione Domini 1106, v Kal. Octobris. Eodem autem anno, mense Februario, cometes apparuerat, regibus et ducibus mutatione regnorum terribilis. Rex itaque Robertus comes ducatum Northmanniae 19 annis, excepto spatio, quo in itinere Hierusalem demoratus est. Fuit hic Robertus miles fortissimus et multa nobiliter geasit; maxime quando a christianis Antiochia et Hierusalem super Sarracenos captae sunt. Ad regimen tamen ducatus minus utilis propter simplicitatem suam et propter consilia levia, quibus nimium aurem accommodabat.

CAPUT XIV.

De Sibylla uxore ducis Roberti et Willelmo filio ejus et quomodo idem Willelmus factus est comes Flandrensium.

Cum autem rediret de via Hierusalem, accepit Sibyllam in uxorem, sororem Willelmi comitis Conversanae, de qua genuit unum filium, nomine Willelmum. Fuit autem praedicta comitissa pulchra facie, honesta moribus, sapientia praedita et aliquando absente duce ipsa melius per se negotia provinciae tam pri-

vita quam publica disponebat, quam ipse faceret si adesset. Vixit autem in Northmannia parvo tempore, invidia et factione quarundam nobilium feminarum decepta. Prædictus vero Willelmus filius Roberti ducis procedenti tempore comes fuit Flandrensis. Quod quomodo acciderit, paucis aperiamus. Cum igitur ille jam juvenis multæ probitatis in Francia exularetur, patre suo, ut jam diximus, in vinculis Henrici regis posito, accidit ut Carolum comitem Flandrensem quidam traditores in ecclesia, dum sacris mysteriis interesset, occiderent. Quo audito, regina Francorum uxor Ludovici regis dedit prædicto Willelmo sororem suam uxorem; efficiens per maritum suum ut idem comes Flandrensiū constitueretur. Decesserat enim Carolus absque filio. Nec tamen idem Willelmus longe aberat a cognatione comitum Flandriæ. Nam Mathildis regina Anglorum avia ipsius fuit filia Balduini cum Barba comitis Flandrensiū. Hic vero Balduinus duos filios habuit, Balduinum et Robertum. Quorum uterque uxorem accepit, vivente patre eorum. Nam Balduinus primogenitus habuit in uxorem comitissam Hainaucensem, ex qua genuit duos filios, Ernulfum et Balduinum. Robertus autem accepit conjugem relictam Florentii comitis Frisiæ, quæ unicam ex prædicto Florentio habebat filiam. Quam Robertus longe facere volens a paterna hæreditate, dedit eam Philippo regi Francorum. Et ita comitatus Frisiæ remansit ei cum matre prædictæ puellæ, unde cognominatus est Frisio. Decessit autem ante mortem patris sui Balduini Balduinus comes Hainaucensis et successit Ernulfus filius ejus primogenitus. Tandem obeunte Balduino comite Flandriæ, cum Ernulfus comes Hainaucensis deberet ei succedere, utpote nepos ex primogenito filio ejus et ad hoc etiam niteretur, Philippus rex Francorum veniens in auxilium ejus, et Mathildis regina Anglorum amita ejus mittens ei Willelmum filium Osberni cum armata militum manu, Robertus Frisio patruus ejus, adjuncto exercitu Henrici Northmannorum et Alemannorum imperatoris cuneis suis, ex improviso super eos irruens, die Dominica Septuagesimæ, fugato Philippo rege Francorum, Ernulfum nepotem suum et Willelmum filium Osberni comitem Herefordi peremit, et hac de causa Flandriam usque ad suum obitum possedit.

CAPUT XV.

De Willelmo comite Herefordi et successione ejus.

Prædictus autem Willelmus comes Herefordi fuit vir honestus et probus, et cognationem ducum Northmanniæ non solum ex parte patris, verum etiam ex parte matris attingens. Osbernus namque pater ejus fuit filius Herfasti fratris Gunnoris comitiſſæ primi Richardi ducis Northmanniæ uxoris. Mater vero fuit filia Rodulfi comitis Jureicensis. Qui Rodulfus frater fuit uterinus Richardi ducis superius nominati. Duxit autem idem Willelmus Adelizam filiam Rogerii de Toenio, ex qua genuit duos filios, Willelmum de Britolio qui post decessum ejus ter-

ram, quam habebat in Northmannia habuit; et Rogerium, cui comitatus Herefordi funiculo distributionis evenit. Habuit etiam duas filias quarum una nomine Emma juncta est Rodulfo de Waiet, genere Britoni, qui fuit comes Norwicensis; sed qui contra fidelitatem Willelmi regis senioris munitionem Norwich aliquando tenere attentavit, expulsus et extorris de regno Angliæ cum uxore sua Hierusalem perroxit, relinquens unam filiam nomine Ittam, quæ procedenti tempore nupsit Roberto comiti Legrecestriæ, filio Roberti comitis Mellenti. Unde factum est ut Lire, Glot, Britolium, et plurimam partem terræ quam Willelmus filius Osberni avus uxoris suæ habuerat in Northmannia, post mortem Willelmi de Britolio avunculi uxoris suæ idem comes haberet. Genuit autem ex ea unum filium et plures filios.

Occiso itaque, ut diximus, Willelmo filio Osberni, Willelmus de Britolio filius suus, qui ei successerat, cœpit calumniari oppidum Jureii, quia fuerat Rodulfi comitis, patris videlicet aviæ suæ. Habebat autem tunc temporis idem castrum Robertus dux Northmanniæ in suo dominio, sicut pater suus Willelmus rex per omne tempus et vitæ suæ habuerat. Comitissa enim Albereda uxor comitis Roberti in supercilio montis eidem castro imminentis turrim munitissimam, quæ usque nunc superest, ædificare cœperat. Robertus comes Mellenti turrim illam custodiens, vicecomitis officio in prædicto oppidoungebatur. Egit itaque calliditate solita, ut idem castrum Willelmo de Britolio redderet, hac tamen conditione, quatenus ipse pro eo quod in ipso oppido nunc habebat, Britonium suæ terræ vicinum largitione ducis Roberti perpetuo possideret. Erat enim ab antiquis temporis idem municipium una ex propriis sedibus ducum Northmanniæ. Unde semper illud in suo dominio hactenus habuerunt, excepto quod secundus Richardus ipsum comiti Codefrido fratri suo naturali dederat, et comes Gislebertus filius ejus post ipsum idem habuerat, sed eodem occiso, ad dominium ducum Northmanniæ redierat. Et quoniam Rogerius filius Richardi idem castrum repetebat, quia avus suus comes Gislebertus idipsam, sicut dictum est, antea possederat, Robertus comes Mellenti omni inquietudine carere gestiens, egit apud ducem Robertum, ut quoddam municipium nuncupatum Humetum situm in Constantiniensi comitatu, daretur Rogerio filio Richardi, non solum pro illa calumnia sopienda, verum etiam pro minima pecuniæ summa quam Rogerius hac de causa duci contulerat. Sunt antiquorum plurimi qui dicant quod Richardus pater Rogerii pro repetitione ejusdem castri dudum in Anglia acceperat oppidum Toneburge, asserentes leucam Brioni cum funiculo circum circa fuisse mensuratam et eodem tunc in Anglia delato, leucam Toneburge tantumdem spatii in metiendo recepisse, quantum hactenus Brionense milliarium probatur retinere.

Accidit, post aliquantum temporis, ut Goellus de Breherii-Valle dominum suum Willelmum de Bri-

tolio dolose caperet et in ipsa captione eum tandiu retineret, quousque idem Willelmus quandam filiam suam notham cum ipso castello Jureii (6) coactus illi concederet. Ex qua ille vir Belial suscepit filios, Willelmum Luveltum et Rogerium Balbum et alios in quibus nequitia patris eorum et fraudulentia velut in malo germine, ad perniciem innoxiorum adhuc perseverat. Willelmus autem de Britolio a nexibus liber, memor injuriæ a perfido sibi illatæ, quandam rem dignam memoria ausus est incipere. Nam regem Francorum Philippum cum plurimo exercitu et Robertum ducem Northmanniæ ad se immensis muneribus evocans et ipsis et hominibus eorum omnibus, qui suam procuracionem voluerunt accipere, sufficienter necessaria de suo proprio subministrans, castrum Breherii-Vallis et totam terram Goelli fere destruxit et Jureium tandiu obsidens afflixit, usquequo ille perfidus suis rebus dissidens illud sibi redderet. Et sic tandem Willelmus illud castrum sicut proprium quoad vixit securus possedit. Cum autem ad extrema veniens idem Willelmus juvenem quemdam Rodolphum de Waiet, ex sorore Emma nepotem, hæredem sui casamenti fecisset; Eustachius filius ejus naturalis, dum exsequia patris agerentur, omnes munitiones ejus occupans et muniens, omnem terram sui patris diutius hac invasione quiete tenuit, donec uxor ejus Juliana, filia regis Henrici notha, nimis arroganter et sulta contra voluntatem et fidelitatem regis, custodes suos de munitione Britolii ejecit. Qua de causa rex exacerbatus, omnem illam hæreditatem quam non hæreditario jure, sed sua pervasione, imo regis clementia hactenus ille possederat, non immerito illi abstulit. Castrum siquidem Jureicense [Ibreicense] redditum est Goello et filiis suis. Cæteram terram, sicut jam diximus, Robertus comes Legreestriæ cum uxore sua postmodum accepit. Eustachio proinde Paceii oppidum solummodo remansit. Et quia hæc causa Willelmi filii Osberni, cujus supra mentionem fecimus latius exsecuti sumus; nunc ad ea quæ de comitibus Flandriæ proposueramus, revertamur.

CAPUT XVI.

De morte Willelmi comitis Flandriæ.

Igitur prædicto Roberto comiti Flandriæ Henricus rex Saxonum et imperator Romanorum, dedit comitatum Cameracensem et ipse fecit ei inde fidelitatem. Genuit autem idem Robertus duos filios, Robertum et Philippum. Robertus vero Herosolymitanus cognominatus, quia interfuit, dum Hierusalem a Christianis caperetur, genuit Balduinum qui ei successit. Eodem vero Balduino mortuo ex vulnere, quod in conflictu quodam apud Aucum castrum quoddam Northmanniæ acceperat, Carolus cognatus ipsius ei successit. Quo per traditionem occiso, sicut jam dictum est, eundem comitatum Flandriæ, sicut superius diximus, Willelmus filius Roberti ducis

(6) Cod. unus ms. habet, *Vireii*, et sic ubique.

(7) Reliqua hujus capituli et sequentia XVIII, XIX,

Northmanniæ habuit. Sed parvo tempore supervixit, in cujusdam oppidi assultu appetitus lethali vulnere. Decessit vero 6 Kal. Aug. anno ab incarnatione Domini 1128. Sepultus est autem in ecclesia Sancti Bertini confessoris et successit ei Terricus de Aveis, cognatus præcedentium comitum. Huic Henricus rex Anglorum copulavit sororem Gaufridi Martelli comitis Andegavorum. Robertus autem dux Northmanniæ, pater prædicti Willelmi mortuus est in Anglia apud Bristoldum castellum Roberti comitis Glocestriæ nepotis sui, cui Henricus rex eum ad custodiendum tradiderat. Decessit autem 14 Idus Februarii, sepultusque est in ecclesia Sancti Petri Glocestriæ, anno ab incarnatione Domini 1134. His per anticipationem intimatis, nunc ad ordinem B historiæ revertamur.

CAPUT XVII

Quod mortuo Philippo rege Francorum successit Ludovicus filius ejus, et de origine comitum Ebroicensium et eorum posteritate.

Circa hæc tempora rebus humanis excessit Philippus rex Francorum et successit Ludovicus filius ejus. Mortuo autem Willelmo Rothomagensi archiepiscopo, eamdem pontificatus sedem adeptus est Gaufridus decanus Cenomannensis. Parvo exinde tempore exacto, moritur Willelmus comes Ebroicensis. Et quoniam de hac civitate fecimus mentionem, libet paulo superius originem comitum ejus repetere. Robertus igitur filius primi Richardi ducis Northmanniæ, archiepiscopus Rothomagensis et comes Ebroicæ civitatis, contra morem ecclesiasticum uxoratus, quasi quilibet laicus, genuit duos filios, Richardum qui ei successit in comitatu et Rodolphum de Waceio. Richardus autem comes ex relicta Rogerii de Toenio, qui peremptus fuerat in quodam conflictu, genuit prædictum Willelmum qui ei successit; et unam filiam quæ nupsit Simoni de Monteforti, ex qua natus est Almaricus et Bertha soror ejus. Sed ante eam idem Simon habuerat duas uxores. Ex quarum prima filius ejus primogenitus, alter videlicet Almaricus natus est, et Elisabeth soror ejus. Occiso autem illo Almarico, Rodulfus de Toenio (7)...

CAPUT XVIII.

D *De discordia inter Henricum regem et Almaricum comitem Ebroicæ civitatis.*

CAPUT XIX.

De bello inter Ludovicum regem Francorum et Henricum regem Anglorum.

CAPUT XX.

Quomodo, facta concordia cum Ludovico rege, rex Henricus rediit in Angliam, et de morte Willelmi filii sui.

CAPUT XXI.

De dissensione inter eundem regem et Gualerannum comitem Mellenti et quo fine terminata sit.

. . . Denique catervis more pugnantium, nec

XX, integra, cum initio XXI, desunt etiam in Gemmeticensi codice.

non et equitibus sagittariis, quorum inibi exercitus regius maximam multitudinem habebat, in dextra parte hostium præmissis, clamor ut in initio bellorum solet fieri, utrinque attollitur. Sed antequam militum cunei jungerentur, pars comitis instantia sagittariorum, qui eam in dextris, ubi carebant protectione clypeorum, absque intervallo sagittabant, pene defecerat. Spaciosum esset ire per singula, sed nos ad cætera festinantes rei eventum succincte enodamus.

Inito itaque certamine, postmodum captus est comes Walerannus; capti sunt etiam omnes illi famosi et divites milites qui ejus signa sequebantur, licet aliqui, postquam in manus hostium venerunt, consentientibus quibusdam suorum necessariorum, quos in exercitu regio habebant, fuga elaberentur. De quorum numero fuit Almaricus comes Ebroicensis et Willelmus Lovellus de Jurei. Gestum est autem hoc bellum a ducibus Henrici regis Anglorum, contra Walerannum comitem Mellenti, anno ab Incarnatione Domini 1124, vii Kal. Aprilis, haud procul a villa quam vocant Burgum Turoidi.

CAPUT XXII.

Qua sagacitate idem rex terram suam pacifice regebat.

Comite itaque Waleranno in vinculis cum sociis suis posito, rex Henricus turrem Watevillæ funditus fecit everti. Oppido præterea Brionnii vi potius quam voluntaria redditione sibi subjugato, eum qui idem post captionem comitis diu tenuerat, orbitate oculorum multavit. Unde perterriti, qui castrum Bellimontis servabant, ne similia paterentur, illud regi reddiderunt. Taliter igitur omni illa perturbatione sopita, rex tam terram comitis quam cæterorum, qui cum eo capti fuerant, in suo dominio habuit. Sed tamen post aliquot annos comiti Waleranno data venia, et a vinculis liberato, redditus sua terræ habere permisit, munitiones tantum ipsis in sua manu retinens. Quidam vero concaptivorum, quandiu idem rex humanis rebus interfuit, in vinculis suis permanserunt. Ex quo autem comes Mellenti in supradicto conflictu captus est, tam in ducatu Northmanniæ quam in regno Angliæ per totum decennium quo rex Henricus supervixit, summa pax viguit; licet nepos ejus Willelmus parvo tempore quo comitatum Flandriarum tenuit, eam perturbare pro suo posse satageret. Sed cum sapiens rex misericordia et divitiis fere omnibus sui temporis principibus excelleret, altero eorum scilicet misericordia, ecclesiis et monasteriis et pauperibus hominibus suæ terræ condescendebat; altero vero, id est opulentia thesaurorum inducta, plurimas centurias militum in diversis locis hostibus propinquis opponebat, qui eos a rapina ecclesiarum, vel pauperum, acie ferri repellerent. Unde factum est ut raro etiam illa terra inclyti Augusti Henrici, quæ in confinio cæterarum provinciarum erat, aliqua hostili læsione læderetur, ne dum illa, quæ ab eis longe aberat; quia, ut dictum est, multitudo militum, quos excellentissimus

A princeps suis stipendiis sufficienter alebat et donativis muneratos honorabat, illis obsistebant.

CAPUT XXIII.

Quid de trapazetis per omnem fere Angliam depravatis ob amorem justitiæ fecit.

Referam quiddam quod accidit, dum prædicta discordia adhuc perseveraret inter regem et comitem Mellenti, in quo apparebit et severitas justitiæ ipsius in impios et contemptus pecuniæ in comparatione rectitudinis. Cum igitur in Northmannia rebus bellicis intendens ageret, accidit ut nescio qua perversitate depravati omnes fere trapazetæ Anglici regni monetam stanneam, in qua vix tertia pars esset argentea, cum eadem moneta tota ex argento soleret fieri, fabricarent. Cum vero de eadem falsa moneta in Northmanniam deleta regii milites forte stipendium accepissent, nec de ea, utpote non legitima aliquid emere valerent, de falsitate ejus questi sunt apud regem. Iratus ergo rex, et propter militum suorum injuriam, magis autem ob justitiæ temeritatem, sententiam dictavit; mandans et præcipiens illis quos in suo loco in Anglia dimiserat, ut omnes nummularios qui hujus impietatis juste argui valerent, abscissione dextrarum manuum, necnon et genitalium membrorum multarentur. O virum defensore justitiæ et iniquitatis acerrimum punitorem! O si vellet redemptionem accipere pro tot hominum impiorum membris, quanta millia talentorum posset inde lucrari! Sed, ut diximus, sprevit pecuniam amore justitiæ.

CAPUT XXIV.

De obitu Willelmi abbatis Beccensis et de bonitate venerabilis Bosonis successoris sui.

Hoc tempore moritur Willelmus abbas Beccensis et succedit dominus Boso, de quo venit in litem, plusne sit meritis hominum reverentiam atque gloriam, sæcularium ac spiritualium rerum singulari peritia, an ordinis monastici singulari observantia. Hunc plurimi potentes, tam sæculari quam ecclesiastica dignitate fulgentes, intima familiaritate colebant, ut patrem venerantes, verentes ut præceptorem, diligentes ut germanum ac prolem. Illi consulta animarum suarum, illi speculam quamdam, unde ordinibus ecclesiasticis prospiceretur, committebant. Potuit namque viri talis vigilans cura, cui maxima auctoritatem sapientiæ pariter ac sanctitatis prærogativa comparavit, securitatem non parvam optimæ sollicitudini eorum promittere. Hunc, ut diximus, rex Henricus, imo generalis totius conventus consensus monasterii Beccensis abbatem statuit, non minus reluctantem subjectionis amore, quam altioris gradus timore. Venerantur eum reverentes abbates, monasteria, synodi, curiæ, ut prudentem, ita eloquentem; ut justum, ita discretum. Gustat hic imperio naturæ, non epulatur; qui nec pecuniæ umquam favebat vel gratiæ, sive in judicio, sive in concilio sententiam dicens. Exhibet se blandum ac severum, decentissima in alterutrum permutatione, nullius hominis, omnis vitii clemens persecutor,

pius inimicus. Sed ne a gestis inelyti regis longius digredi videamur, ad ea quæ de filia ejus Mathilde Augusta imperatrice promisimus, narraunda red-eamus.

CAPUT XXV.

Quod obeunte Henrico imperatore, rex Henricus filiam suam Mathildem imperatricem reductam in Angliam matrimonio copulavit Gaufrido, duci Andegavensium, ex qua suscepit tres filios, Henricum, Gaufridum et Willelmum.

Cum igitur Henricus IV Romannorum imperator augustus citra senium obiisset, anno videlicet ab Incarnatione Domini 1125, potentissimus rex Anglorum Henricus filiam suam imperatricem, missis proceribus, cum magno honore fecit reduci in Angliam; licet excellentissimi principes curiæ Romanæ, experti prudentiam ipsius, et morum venustatem, vivente imperatore conjuge suo, eam omnino sibi imperare optarent, et hac de causa ipsam prosecuti sint usque ad curiam sui patris, id ipsum rogaturi. Quorum petitioni cum rex minime acquiesceret (volebat enim illam post suam mortem in regnum Angliæ hæreditario jure succedere), fecit episcopos et archiepiscopos et abbatum potentiores, nec non comites et satrapas totius Anglici regni, sub arctissimo illi fidelitatem hoc pacto promittere quatenus ipsi pro suis viribus obniterentur, ut eadem Augusta post decessum patris monarchiam majoris Britanniæ, quam nunc Angliam vocant, obtineret. Quod utrum fecerint, nihil mea interest dicere. Procedenti autem tempore, pater suus cupiens carere inimicitis et importunitate Fulconis, comitis videlicet Andegavorum, Turonorum atque Cenomannorum (namque inter eos quibusdam ex causis longa simultas duraverat), licet invitam dedit eandem imperatricem in uxorem Gaufrido Martello filio prædicti Fulconis, qui ei in comitatum successit, cum idem Fulco rex Hierosolymorum efficeretur. De qua idem marchio genuit tres filios, Henricum, Gaufridum Martellum, Willelmum, hæredes legitimos Anglici principatus, non solum ex parte Henrici regis, avi sui, verum etiam ex parte Mathildis reginæ aviæ ipsorum. Uterque enim conjux consanguinitatem veterum regum Angliæ, licet diverso modo, proxime attingebat; sicut in libro qui de Vita ipsius reginæ scriptus est continetur. Quem propter notitiam rerum gestarum et ad honorem et memoriam utriusque matris, de qua editus est; et filię, ad quam editus est huic operi forsitan adjungeremus.

CAPUT XXVI.

Quomodo reges Francorum descendant de origine comitum Andegavensium.

Nec alicui, vel ipsi imperatrici Augustæ omnino indignum videatur, quod post thorum imperatoris conjugium sortita est comitis Andegavorum. Licet enim multo minoris dignitatis sit comes Andegavensis, quam imperator Romanus; tamen si quis consulat gesta regum Franciæ, inveniet de quam generosa stirpe descendant comites Andegavensium. Ibidem enim reperit quod reges Francorum, qui nostris

A temporibus idem regnum administrant, de prædictorum comitum propagine deriventur. Sic enim postquam de morte Caroli Calvi in eisdem gestis tractatum est, et si non eisdem verbis, eadem tamen sententia reperitur. Obeunte Ludovico filio Caroli Calvi, cum Carolus Simplex filius ejus adhuc puer habenas regni minime moderari valeret, et duo filii Roberti comitis Andegavorum, qui fuit vir Saxonici generis, superessent, Odo scilicet princeps, sub cuius custodia Ludovicus reliquerat filium suum Carolum, et Robertus frater ejus; Burgundiones et Aquitanenses elegerunt sibi in regem prædictum Odonem, qui 13 annis regnum Francorum optime rexit et contra Danos, qui tunc temporis Gallias demoliebantur, nobiliter protexit. Decedente vero Odone, Carolus Simplex recepit regnum suum et Robertus frater Odonis factus est sub eodem Carolo princeps Francorum. Sed quia non ei reddebatur pars principatus, quam frater suus Odo, antequam in regem eligeretur, habebat; rebellavit idem Robertus contra Carolum regem, unctusque ipse in regem, uno anno regnavit, sed postea occisus est in bello Suessionico ab exercitu Caroli Simplex. Factus est tamen post ipsum princeps Francorum filius ejus Hugo magnus, natus ex filia Hereberti comitis Parroniæ. Ille Herebertus per traditionem cepit Carolum Simplicem revertentem cum victoria a prædicto prælio, et in vinculis ipsius mortuus est idem Carolus. Supradictus vero Hugo magnus genuit ex filia Othonis regis Saxonum, postmodum vero imperatoris Romanorum, Hugonem Capet et fratres ejus. Qui Hugo, annullato genere Caroli Magni, unctus est in regem super Francos. Ipso etiam superstite, primo regni sui anno adjunctus est in regnum Robertus filius ejus, rex piissimus, vir in litterarum scientia plurimum a Gerberto monacho philosopho, postea vero papa Romano, instructus. Hæc de gestis Francorum huic opusculo inserui, volens nescientibus intimare nobilitatem comitum Andegavensium, et quod tertia familia regum Franciæ (siquidem de tot familiis ab initio illius regni usque nunc seriatim creati sunt reges) de eorum propagine inodo, quem diximus, veniant. Non igitur usquequaque indignum, si filia regis Anglorum matrimonio copulata est viro cognatione propinquo regibus Francorum. Nunc ab ordinem rerum propositarum revertamur.

CAPUT XXVII.

Quam devote prædicta imperatrix thesauros suos diversis ecclesiis et inopibus, dum ægyptaret, erogavit.

Sæpe nominata denique Mathildis imperatrix, dum quadam vice apud Rothomagum infirmaretur, sufficiens argumentum suæ prudentiæ et religionis tam præsentibus quam futuris ostendit. Gazas enim non solum imperatorias, quas secum de Italia incomparabiles attulerat, verum etiam quas regalis, imo paterna munificentia de inexhaustis Anglorum thesauris sibi contulerat, tam devota manu ecclesiis

diversarum provinciarum et utriusque sexus reli-
giosis, pauperibus, viduis, orphanis distribuit; ut nec
a culcitra serica, super quam in ipsa infirmitate ja-
cebat, abstineret, quin ipsa distracta pretium ejus
leprosis erogari juberet. Verumtamen promptiorem
se Beccensi ecclesiæ, quam multis cœnobiis Neustriæ,
ne dicam omnibus in hac erogatione exhibuit; dans
ei tam diversa donaria, materia artificioque precio-
sissima, quæ Bizantium percarâ haberet et quæ ad
sæculi terminum honora permanere valeant, semper
ipsius imperatricis Augustæ studium et amorem erga
illam ecclesiam repræsentantia, vicissimque cordibus
inibi habitantium memoriam insignis dominæ arctius
imprintentia. Singula descriptionibus aut nominibus
designare, spaciosum foret. Voluptuosum est spec-
tare hospitibus maximis et qui sæpe nobilium eccle-
siarum thesauros viderunt. Transiret illac hospes
Græcus aut Arabs, voluptate traheretur eadem. Cre-
ditur autem et credere fas est, æquissimum judicem
omnium non solum in futuro, verum etiam in præ-
senti sæculo illi centuplum redditurum, quod servis
suis manu sicut larga, ita devota gratanter impendit.
Ad remunerationem vero instantis temporis perti-
nere non dubium est, quod miserante Deo sopita
adversa valetudine, sanctitatem refovit et monachos
suos, monachos Beccenses, qui præ omnibus et super
omnes pro ipsius sospitate, jugi labore supplicandi
decertando pene defecerant, astra prosperæ valetu-
dinis ejus afflato omnino redintegavit.

CAPUT XXVIII.

*Quod dum desperaret poposcit regem ut Becci sepeli-
retur; et de affectu ejus circa eandem ecclesiam, et
quod sospitati reddita sit.*

Nec suppressendum illud est silentio, imo, ut ita
dicatur, uncialibus litteris exaratum sæculo venturo
transmittendum, quod, antequam convalesceret, pos-
tulaverat patrem suum, ut permitteret eam in cœ-
nobio Beccensi humari. Quod rex primo abnuerat,
dicens non esse dignum ut filia sua imperatrix Au-
gusta, quæ semel et iterum in urbe Romulea, quæ
caput est mundi, per manus summi pontificis impe-
riali diademate processerat insignita, in aliquo mo-
nasterio, licet percelebri et religione et fama, sepeli-
retur; sed ad civitatem Rothomagensem, quæ me-
tropolis est Northmannorum, saltem delata, in eccle-
sia principali, in qua et majores ejus, Rollonem
loquor et Willelmum Longamspatam filium ejus qui
Neustriam armis subegerunt, positi sunt, ipsa et
poneretur. Qua deliberatione regis percepta, illi per
nuntium remandavit, animam suam nunquam fore
lætam, nisi compos voluntatis suæ in hac duntaxat
parte efficeretur. O femina macte virtutis et consilii
sanioris, parvipendens pompam sæcularem in cor-
poris dispositione! Noverat enim salubrius esse ani-
mabus defunctorum ibi corpora sua tumulari, ubi
frequentius et devotius supplicationes pro ipsis Deo
offeruntur. Victus itaque pater ipsius Augustæ pie-
tate et prudentia filiæ, qui cæteros et virtute et
pietate vincere solitus erat, cessit, et voluntatem et

A petitionem ipsius de se sepelienda Becci fieri con-
cessit. Sed, volente Deo, ut præfixum est, sanitati
integerrimæ restituta convaleuit. His igitur de impe-
ratrice Augusta suo loco, prout dignum est, comme-
moratis, de cæteris liberis Henrici regis, licet mi-
nus idoneo modo procreatis, propter rerum tamen
notitiam, aliqua vel breviter dicamus.

CAPUT XXIX.

*Quod Henricus rex duxit Adelizam, mortua Mathilde
uxore sua et de liberis quos aliunde procreavit, quo-
rum primogenitus fuit Robertus comes Glocestriæ,
qui hæreditatem Roberti filii Haimonis cum filia
ipsius accepit.*

Mortua itaque secunda Mathilde regina Anglorum,
matre hujus imperatricis Augustæ, sicut in superio-
ribus dictum est, Henricus rex duxit Adelizam filiam
Godefridi ducis Lovaniæ, comitis Eustachii Bolo-
niensis consobrinam, de qua nihil posteritatis accepit.
Habuit tamen idem rex filios sex et septem filias
licet minus honesto, ut prædiximus, modo progeni-
tos. Illorum autem primogenito Roberto pater suus
quandam nobilissimam puellam nomine Sibyllam,
filiam Roberti filii Haimonis, neptem, scilicet ex
familia Mabilia, Rogerii de Monte Gummerici patris,
videlicet Roberti de Belismo, matrimonio copulavit;
concedens ei maximam hæreditatem, tam in North-
mannia quam in Anglia, quæ præfatae virginis hære-
ditario jure competebat. Ex ipsa autem genuit filios
quinque, scilicet Willelmum suum primogenitum et
fratres ejus et unam filiam. Hæreditatis autem quam
tam præfata virgine idem Robertus adeptus est, caput
est oppidum Torinneium nuncupatum, in confinio co-
mitatum Bajocensis et Constantiniensis situm, di-
stans a fluvio nomine Vira, qui prædictos comitatus
dirimit in ceteriori parte millibus fere duobus. Quod
municipium a prædicto regis filio Roberto, post-
quam in juris ejus potestatem reductum est, turribus
excelsis, mœnibus robustissimis, necnon et fossatis
præruptis et in ipso saxeo monte incisis, contra
omnium inimicorum conatum munitus est et ex ma-
gna parte aquis in piscinas collectis vallatum et
inaccessum. Et licet terra circumjacens minus in
fertilitate frugum reddenda sit habilis, est tamen
idem oppidum populosum, negociatoribus diversa-
rum mercium refertum, ædificiis tam publicis quam
privatis ornatum, copia auri et argenti non egenum.
Dedit etiam illi rex terram Haimonis Dapiferi, pa-
trui videlicet uxoris suæ. Præterea, quia parum erat
filium regis ingentia prædia possidere absque nomine
et honore alicujus publicæ dignitatis, dedit illi pater
pius comitatum Glocestriæ. Richardus autem hujus
comitis uno de patre frater, cum fratre suo Willelmo,
in sæpedito naufragio periit. Alii vero tres, id est
Rainaldus, Robertus, Gislebertus, adhuc juvenes
sine casamento sunt. Quartus, scilicet Willelmus de
Traceio, paululum post mortem patris rebus hu-
manis exemptus est. Filiarum vero una nomine
Mathildis nupsit comiti Perticensi Rotroco, de qua
genuit unam filiam. Ipsa vero Mathildis comitissa

postmodum in supradicto naufragio cum fratribus suis submersa est. Alia item Mathildis nuncupata data est Conano comiti minoris Britanniae, genuitque ex ea filium nomine Hoellum et filias duas. Tertia, scilicet Juliana, Eustachio de Paceio, qui habuit ex ea duos filios, Willelmum et Rogerium. Quarta, Willelmo Goieto. Quinta, vicecomiti de Bellomonte, quod castrum situm est in Cenomannensi pago. Sexta, Mattheo filio Bulchardi de Montemorenceio. Septima, quae ex Elisabeth, sorore Waleranni comitis Mellenti, adhuc innupta permanet.

CAPUT XXX.

Quod decedente Gaufrido Rothomagensi archiepiscopo, qui Willelmo dudum successerat, eandem sedem adeptus est Hugo abbas Radingarum.

Circa haec tempora, decedente Gaufrido archiepiscopo Rothomagensi, Hugo primus abbas Radingensis successit. Parvo exinde tempore exacto, Innocentius papa II Rothomagum veniens causa regis Henrici, ingentibus obsequiis, ut virum Apostolicum decebat, ab eodem rege susceptus et persecutus est. Sic etiam Calixtum papam longe antea se advenientem pro causis ecclesiasticis apud castrum suum Gisorz nomine, in margine sui ducatus situm, regaliter procuratum, muneribus onustum regis remisit.

CAPUT XXXI.

De castellis quae rex Henricus aedificavit in ducatu Northmanniae et quod pacem non solum in terra sua, verum etiam in longinquis regionibus sua sapientia faciebat.

Fecit autem rex Henricus plurima castella tam in regno quam in ducatu suo. Caetera vero ab antecessoribus suis constructa, non solum municipia, sed etiam antiquissimas urbes pene omnes melioravit. Illorum autem quae in Northmannia construxit, in margine sui ducatus et confinium provinciarum, ista sunt nomina: Driemcurtis, Novum castrum situm super ripam Eptae fluminis, Vernoilum, Nonanti curtis, Bonum molendinum, Colmia mons, Pons Ursonis et alia quae ex industria praetereo, ne moram faciam. Pacem non solum in terra sua, verum etiam in longe positis regnis concessa sibi a Deo sapientia et bonitate tenebat. Wallenses semper Anglis rebelles ita subditos habebat, ut per omnem terram eorum vel ipse, vel satrapae sui, illis invitis, munitiones aedificarent; nec aliquam in suo jure munitionem haberent ipsi illo vivente, praeter montem qui lingua Anglorum Sneundune [Snowdowne], id est mons nivosus, quia ibi jugiter nix perdurat, appellatur. Unum in ipso quidam non immerito, ut pluribus videtur, reprehendendum dicebant. Cum enim haberet in manu sua nonnullorum baronum suorum, et etiam vicinorum aliquorum collimitantium suo ducatu munitiones, ut illi confidentes in eis aliquid contra pacem sui imperii agerent, illas velut proprias ambitu murorum et turribus nonnunquam munitabat. Qua autem inten-

tionem illud faceret, a multis nesciebatur, unde idipsum reprehendebant.

CAPUT XXXII.

De ecclesiis, vel de monasteriis quae aedificavit et de largitate ejus in servos Christi et de ceteris piis ejus actibus.

Fuit autem inclytus rex Henricus, de cujus actibus loquimur, liberalissimus non solum potentibus hujus mundi, verum etiam, quod majus est et utilius, hominibus religiosis. Testantur hoc episcopi, abbates, monachi pauperes, sanctimonialium greges, non solum Franciae et Aquitaniae, verum etiam Burgundiae et Italiae, qui ab ipso annuatim plurimum emolumentum accipiebant. Aedificavit autem in Anglia a fundamentis abbatiam Sanctae Mariae Radigis super fluvium Thamisiae et ornamentis et possessionibus locupletans, monachos et ordinem Cluniaci ibi esse fecit. Aedificavit et aliam ecclesiam apud Cirecestram in honorem sancti Joannis, et canonicos regulares ibidem statuens, illis sufficienter necessaria procuravit. Nihilominus etiam in Northmannia apud Rothomagum ecclesiam Sanctae Mariae de Prato a matre sua dudum inceptam pene consummavit, claustro et officiis monachis congruentibus et ambitu murorum ipsum locum decorans, nonnulla praedia tam in Northmannia quam in Anglia, ad opus ibidem Deo servientium, cum ornamentis pretiosis contradidit; majora tamen si aliquantum vita comes foret, secundum suam promissionem largiturus. Et quia idem locus ad ecclesiam Beccensem pertinebat, utpote patrimonium domni Herluini primi abbatis et fundatoris Beccensis monasterii, monachos Beccenses illic Deo servituros instituit. Illius enim ecclesiae abbates et monachos mire semper coluit, plurimum veneratus est; maxime autem domnum Bosonem abbatem. Quod nos in nostra memoria experti sumus, cum idem rex daret annuatim eidem venerabili viro non minimam summam pecuniae ad subsidium victualium suae congregationis et susceptionem hospitem, quos ille plus amplitudine charitatis quam rerum suarum, mirifice, ne dicam ultra vires suas, procuratos honorabat. Et quamvis munificentia regis eadem largiretur non solum propter abbatem, verum etiam propter bonam existimationem monachorum, quorum orationibus se commendari aut per se, aut per aliquem nuntium frequentius satagebat, illud tamen indicio est, quod illum plus antecessoribus suis in haec duntaxat parte veneratus sit, quod aliquando centenas libras argenteorum, saepissime centum marcas ejusdem metalli, tempore regiminis praedicti abbatis, ecclesiae Becci devote contulit; cum antea vix ad quartam partem praetaxatae summae in dando eidem aliquid ecclesiae pervenerit. Illum etiam sanctitate et consilio tam spirituali quam saeculari, caeteris personis sui regni excellere, non solum verbo, sed opere praedicabat; praesertim cum in illo biennio, quo eundem sanctum virum continue ante suam mortem gravi infirmitate fatigatum, nun-

quam per vicina loca iter faciens præteriret, quin A gratia visitandi ad eum diverteret et quæ ipse pro necessitate sui monasterii vel alieni ab eo peteret, gratanter impetraret. Ædificata sunt autem tam in regno hujus inclyti regis, quam in remotis ab eo provinciis, ipsius consilio et liberali munificentia nonnulla servorum Dei habitacula. Ecclesiam quippe Cluniacensem, ut de minoribus taceam, suis impensis ex majori parte ædificans, ingentes possessiones in Anglia pro redemptione animæ suæ delegavit. Hoc idem fecit et ecclesiæ Sancti Martini de Campis. Officinis quoque monachorum Tironis construendis nonnulla adjumenta prævidit, excepto dormitorio, quod ex integro ipse fieri ob memoriam sui ex suis solummodo impensis voluit. Necnon etiam xenodochium elephantiasorum Carnoti manentium, opus videlicet pergrande ac mirificam, ipsius munificentia complevit. Egit præterea in exhausta ipsius largitas Alpes, hactenus pene invias, petentibus limina apostolorum, vel reliqua Sanctorum loca, pervias. Quid referam, quod militibus templi Hierosolymorum, qui assidue pro defensione Christianæ religionis contra Agarenos decertant, plurima subsidia tam in armis quam et in cæteris necessariis, devota manu annuatim transmittibat? Hospitali etiam Hierusalem quandam terram in pago Abrincatensi dedit, in qua illi servi Christi vicum quemdam, quem vocant Villam Dei, magnis privilegiis regia munificentia munitum ædificaverunt. Præterea, quod ecclesia Beatæ Mariæ Ebroidæ civitatis, ipsius quadam pia, ut ita dicatur, crudelitate destructa, et iterum reædificata, omnes fere ecclesias Neustriæ sua pulchritudine superat. Nam cum, ut sæpius dictum est, eadem urbs causa discordiæ Almarici incensa a rege fuisset et ecclesia episcopalis sedis minime ab ipso incendio liberari valeret, rex eidem ecclesiæ postmodum tanta in redditibus concessit, unde ipsa in melius renovata et summa reddituum ipsius episcopatus hac de causa in perpetuum plurimum esset augmentata.

CAPUT XXXIII.

De obitu ejus, et quod corpus ejus in Angliam delatum Radingis sepultum est.

Longum esset singula pietatis, vel quantum ad regimen publicæ rei attinet, scientiæ et probitatis, ipsius gesta enumerando, perscrutari. Alterius horum ecclesia cum pauperibus suis, alterius vero curia non solum Anglorum, sed et remotarum provinciarum cum proceribus suis, testis indeficiens perseverat. Nos igitur non immemores beneficiorum tam a se, quam a filia sua Mathilde imperatrice Augusta nobis liberaliter collatorum, ne ingrati judicemur, licet ei in spiritualibus vicem pro nostro modulo reddere assidue non negligamus, satagemus, ut ex paucis gestorum ejus quæ commemoravimus, plurimorum quæ non nescientes prætermisimus, presentibus et futuris, si imitari non delignentur, profuturam recordationem suggereremus. Decessit

autem post longam regni administrationem sæpe nominatus Henricus rex Anglorum et dux Northmannorum, iv Nonas Decembris, anno ab Incarnatione Domini nostri Jesu Christi 1135, in Northmannia, apud Villamregiam sitam in silva Leonis, quam per metonomiam Sanctum Dionysium vocant. Regnavit autem annis 54 et 4 mensibus in Anglia. Ducatui vero Northmanniæ præfuit annis 29 et mensibus quatuor. Corpus autem ipsius delatum in Angliam, honorifice sepulchrum est in ecclesia Sanctæ Mariæ Radingis, quam ipse a fundamentis suis sumptibus ædificaverat. Cui rex sæculorum Christus precibus suæ genitricis indulgentiam suorum excessuum conferens, beatorum gaudia misericorditer tribuat. Qui cum Patre et Spiritu sancto vivit et regnat Deus, per omnia sæcula sæculorum. Amen.

EPITAPHIUM IPSIUS.

*Quod modicum præstant, quod opes magnum nihil
[exstant,*

Rex probat Henricus, rex vivens pacis amicus.

Exstiterat siquidem præ cunctis ditior idem,

Occidæ genti quos prætulit ordo regendi.

At necis ad pestes, quid gemmæ, pallia, vestes,

Es varium terræ, quid castra sibi valere?

Vilibus hinc æquam dans sortem, pallida, nequam,

Protendendo pedem, mors ejus pulsat ad ædem.

Quo dum dira febris prima sub nocte Decembris

Mundum nudavit, mundo mala multiplicavit.

Quippe pater populi, pax et tutela pusilli,

Dum pius ipse ruit, furit impius, opprimit, urit :

Anglica luceat hinc Northmannica gens fleat illinc.

Occidis, Henrice, tunc pax, nunc luctus utriusque.

ITEM EJUSDEM.

Sensu, divitiis, aditu feritate decenti

Mire, plus dictu, vim perpeisis, scelerosis,

Excellens, locuples, haud difficilis, reverendus,

Hic jacet Henricus rex quondam, pax, decus orbis.

ITEM EJUSDEM.

Victor, sectator, vindex, tutamen, amator,

Bellorum, pacis, scelerum, regni, bonitatis,

Continet hunc loculum rex notus ubique locorum,

Henricus pridem, tunc terror, nunc cinis idem.

CAPUT XXXIV.

De quatuor sororibus prædicti regis, quarum Adela nupsit Stephano comiti Blesensi et de filiis ipsius Adelæ.

De filiabus primi Willelmi regis Anglorum, sororibus inclyti regis Henrici, de cujus gestis jam aliqua recensuimus, libet huic opusculo causa et amore ipsius fratris earum, in calce libri inserere. Primogenita igitur earum, Cæcilia nomine, virgo Dei sacrata, in monasterio sanctæ Trinitatis Cado-nensis oppidi, post Mathildem ipsius loci primam abbatissam, illi cænobio pluribus annis præfuit. Secunda vero Constantia Anno Fergant comiti minoris Britannæ, filio scilicet Hoelli, qui Conano successerat, matrimonio juncta, absque liberis mortua est. Unde factum est ut idem comes post illam

duceret filiam Fulconis Rechin comitis Andegavorum, ex qua genuit Conanum juniorem, qui ei successit, sicut in superioribus commemoratum est. Occiso autem per traditionem Gaufrido Martello, viro magnæ probitatis, primogenito filio prædicii Fulconis comitis Andegavorum, successit alter filius suus Fulco nomine, natus ex alia conjuge nomine Bertha, sorore videlicet Almarici, comitis Ebroicensis. Hic, postquam accepit filiam comitis Helicæ Cenomannorum, cum ipsius comitatu, et genuit ex ea duos filios, Gaufridum scilicet Martellum, de quo jam pauca superius diximus, et Heliam et totidem filias, quarum una nupsit Willelmo filio Henrici regis Anglorum, quo mortuo apud Fontem Ebraudi sumpsit habitum religionis; altera Terrico comiti Flandrensi; mortua uxore sua perrexit Hierusalem et accepta filia secundi Balduini regis noviter defuncti, factus est tertius rex Hierosolymitanorum. Siquidem capta urbe Hierosolyma a Christianis, primus præfuit illi dux Godefridus frater Eustachii comitis Bononiæ. Hic tamen ad reverentiam nostri Redemptoris, qui in ulla urbe Coronam spineam pro nobis peccatoribus gesserat, nunquam voluit regio diademate insigniri. Quo mortuo, Balduinus frater ejus factus est ibi primus rex, cui successit alter Balduinus nepos prioris. Et illi, ut diximus, accepta ejus filia, Fulco comes Andegavorum. Tertia vero filiarum Willelmi regis Adelidis Heraldus proditori ante bellum Anglicum sponsata, sed illo digna morte multato nulli nupta, virgo jam nubilis obiit. Quarta Adela vocata nupsit Stephano comiti Blesensi, ex qua suscepit quatuor filios, Wil-

A filios et filias. Hic autem Stephanus factus est rex Anglorum post excessum avunculi sui Henrici regis. Nam cum decederet idem rex in Nortmannia, Mathildis filia ipsius quondam imperatrix, quam dudum constituerat hæredem sui regni, in Andegavensi pago cum conjuge suo Gaufrido duce ipsius comitatus et filiis morabatur. Reccesserat enim a Nortmannia paulo ante mortem sui patris, erga ipsum aliquantulum commota; quia idem rex reconciliari volebat impune Willelmo Talavatio, quamvis ipsa inde ei plurimum supplicaret. Quod non ad contemptum dilecta filia faciebat, sed ne minus timeretur ab ipso Willelmo, vel cæteris principibus suis, si prospere ac leviter injuriam illi remitteret.

CAPUT XXXV.

Quod Rogerius de Monte Gummerici natus est ex una neptium Gunnoris comitissæ, et de antecessoribus ipsius Rogerii.

Fuit autem hic Willelmus filius Roberti de Bellismo, natus ex filia Widonis comitis Pontivi. Qui Robertus ob nimiam crudelitatem ipsi regi et cæteris multis sapientibus viris exosus habebatur. Ipso denique in vinculis posito, in quibus et defecit, rex Henricus nobilissimum oppidum ejusdem nomine Bellisium cepit et illud Rotroco comiti Perticensi genero suo dedit. Licet pagus Bellismensis non ad ducatum Northmanniæ pertineret, sed ad regnum Francorum, dederat tamen dominium ejusdem pagi, vel, ut quidam dicunt, vendiderat dudum Philippus rex Francorum cognato suo Willelmo seniori regi Anglorum et duci Northmannorum. Ivo autem de Bellismo antecessor hujus Roberti fuit vir potens et sapiens, cujus consilio primus Richardus, dum adhuc puer teneretur in custodia regis Francorum, ereptus est, agente Osnundo armigero ipsius pueri. Hujus autem Ivonis fuit filius Willelmus de Bellismo, qui genuit alium Willelmum cognomento Talavatum patrem Mabilicæ. Hanc Mabiliam Rogerius comes filius Hugonis de monte Gummerici accepit in uxorem, cum tota hæreditate patris ipsius, quam habebat sive in Bellismensi pago, sive Sennensi ultra fluvium Sartæ. Ipse autem Rogerius natus est ex quadam neptium Gunnoris comitissæ (8); unde et ipse ingentes possessiones habuit in diversis regionibus Northmanniæ. Genuit autem ex ipsa Mabilia quinque filios et quatuor filias. Successit vero eidem Robertus de Bellismo filius ejus, vir per omnia nefarius; qui ex filia Widonis comitis Pontivi, sicut jam diximus, genuit Willelmum Talavatum successorem suum. Hic Talavatus habuit ex Ala uxore sua quæ fuerat antea uxor (9) ducis Burgundiæ, duos filios et totidem filias. Filiorum vero primogenitus Wido patre vivente factus est comes Pontivi. Filiarum autem una Ivhella filio Walterii de Meduana nupsit, ex qua habuit plures filios. Altera vero tertio Willelmo

(8) Ex Jocellina filia Weviva; ut liber habet ms.

(9) Imo filia, ut notat Ordericus Vitalis.

de Warennâ, comiti videlicet Surreiæ. Prædictus autem Rogerius de Monte Gummerici bello Angliæ interfuit, et a Willelmo rege Anglorum comitatus Arundelli et Salopesberie dono accepit.

CAPUT XXXVI.

Relatio quomodo ipsa Connor primo Richardi duci Northmanniæ copulata fuerit matrimonio.

Et quia de Gunnore comitissa fecimus mentionem, causa matris Rogerii de Monte Gummerici, quæ fuit neptis ejusdem comitissæ, libet litterarum memoriæ commendare, sicut ab antiquis didici, qualiter ad conjugium comitis Richardi eadem Gunnor accesserit. Igitur Richardus comes, audita fama pulchritudinis conjugis cujusdam forestarii, manentis haud procul ab oppido Arcarum, villa quæ dicitur Schechevilla, ex industria ivit venatum illuc, volens probare si verum esset quod relatione quorundam perceperat. Hospitatus igitur in domo forestarii, illectusque venustate vultus uxoris ipsius, præcepit hospiti suo quod ipsa nocte adduceret ad cubiculum suam uxorem suam Sainfria; sic enim vocabatur. Quod cum ille eidem tristior retulisset, illa, ut sapiens mulier, consolata est eum, dicens se supposituram in loco suo Gunnorem sororem suam, virginem quamplurimum se ipsa pulchriorem. Quod et factum est. Cognita denique tali fraude, delectatus est dux, quod non incurrisset peccando in alienam uxorem. Genuit itaque ex Gunnore filios tres et totidem filias, ut in libro qui de gestis ejusdem ducis scriptus est, superius invenitur. Cum vero idem comes quemdam filium suum nomine Robertum vellet fieri archiepiscopum Rothomagensem, responsum est ei a quibusdam, hoc nullatenus secundum secta canonum posse, ideo quod mater ejus non fuisset desponsata. Itaque causa comes Richardus Gunnorem comitissam more christiano sibi copulavit, filiique qui jam ex ea nati erant, interim dum sponsalia agerentur, cum patre et matre pallio cooperti sunt, et sic postea Robertus factus est archiepiscopus Rothomagensis.

CAPUT XXXVII.

Quomodo eadem comitissa sorores suas et neptes nobilitioribus Northmannorum in conjugium tradidit, et de posteritate earumdem.

Ipsa autem Gunnor, excepta Sainfria, habuit duas sorores, Wewam et Awelinam. Altera quarum, ad iminulante ipsa comitissa, quæ fuit femina magnæ prudentiæ, nupsit Turulfo de Ponte Audomari, qui fuerat filius cujusdam nomine Torf, a quo etiam usque nunc quedam villæ cognominatæ sunt Torvilla. Hujus Turulfi frater fuit Turchetillus, pater Anschetilli de Harecurt. Genuit autem ex eadem idem Turulfus Humfridum de Vetulis, patrem Rogerii de Bellomonte. Tertia autem sororum Gunnoris comitissæ nupsit Osberno de Bolebec, ex qua genuit Galterium Giffardum primum et Godefridum patrem Willelmi de Archis. Hic autem Willelmus frater

(10) Ille ille Richardus est qui, comes Pembrochiæ et cognomento *Strongbowe*, Hiberniam primus Anglis aperuit.

fuit Mathildis, quam Willelmus Camerarius de Tancarvilla habuit uxorem, ex qua genuit filium nomine Rabellum qui ei successit. Prædictus autem Galterius duxit unam filiarum Girardi Flatelli; alteram vero, scilicet Basiliam, relictam Rodulphi de Waceio, habuit Hugo de Gornaco, de cujus successione et posteritate superius dictum est. Genuit autem idem Galterius secundum Galterium Giffardum et filias plures, quarum una nomine Rohais nupsit Richardo filio comitis Gisleberti; qui Gislebertus fuerat filius Godefridi comitis Aucensis, naturalis videlicet filii primi Richardi ducis Northmannorum. Hic Gislebertus habuit duos filios: prædictum Richardum et Balduinum. Balduinus etiam genuit tres filios, Richardum, Robertum et Willelmannum et totidem filias. Richardus autem frater Balduini genuit ex Rohai quatuor filios, Gislebertum, Rogerium, Walterium, Robertum et duas filias; altera quarum matrimonio copulata est Rodulfo de Telegeriis, nati sunt ex ea Fransvalo, Henricus et Robertus Giffardus. Gislebertus autem illam terram quam pater eorum habuerat in Anglia, post ipsum adeptus est. Rogerius enim frater ejus terram de Northmannia obtinuit. Hic, inquam, Gislebertus, ex filia comitis de Claromonte habuit tres filios; Richardum qui ei successit, et Gislebertum, et Walterium, et unam filiam nomine Rohais. Richardus autem duxit sororem comitis Ranulphi junioris comitis Cestriæ, et habuit ex ea tres filios, Gislebertum qui ei successit, et fratres ejus. Ipse autem Richardus immatura morte obiit, preemptus a Wallensibus, qui immatura morte obiit, audita morte Henrici regis, contra Anglos rebellaverunt. Mortuis autem absque liberis Rogerio et Walterio patris suis, Gislebertus filius Gisleberti, hæreditario jure, ipsis etiam concedentibus, terras eorum adeptus est. Idem vero sororem Waleranni comitis Mollenti, nomine Elisabeth, duxit, ex qua genuit filium primogenitum nomine Richardum (6). Roberto autem filio Richardi successit filius suus primogenitus, natus ex quadam filiarum Waldevi, comitis Huntedoniæ. Habuit autem idem Waldevus tres filias ex uxore sua, filia comitissæ de Albamarla, quæ comitissa fuit soror uterina Willelmi, regis Anglorum senioris. Harum autem filiarum comitis Waldevi primogeniam accepit Simon Silvanectensis, cum comitatu Huntedoniæ, et genuit ex ea unum filium vocatum Simonem. Mortuo autem Simone comite, David, frater Simonis et Mathildis reginæ Anglorum, duxit uxorem ejus, ex qua suscepit unum filium, scilicet Henricum. Sublatis autem de medio fratribus ejus Duceano et Alexandro, regibus Scotorum, ipse idem regnum suscepit. Aliam vero, scilicet Judith, Rodolphus de Toenio, sicut jam dictum est, duxit uxorem. Tertium Robertus filius Richardi, sicut modo commemoravimus.

Et quoniam de sororibus Gunnoris comitissæ fecimus mentionem, libet etiam de illis qui secundo gradu consanguinitatis affines eidem fuere, prout ab antiquis accepimus, aliqua dicere. Habuit ergo ex fratre suo Herfasto eadem comitissa nepotem Osbernum de Crepon, patrem videlicet Willelmi comitis Herefordiæ, viri per omnia laudabilis. Neptes vero plures prædicta Gunnor habuit; sed solummodo de quinque, quibus maritis nupserint audivi. Una itaque earum matrimonio copulata est patri primi Willelmi de Warena, ex qua natus est idem Willelmus postea comes Surreiæ, et Rogerius de Mortuo mari frater ipsius. Altera Nicolao de Bascheritvilla (vulgo *Bacqueville*), ex cujus posteritate natus est Willelmus Martellus, et Walterus de sancto Martino. Tertia Richardo vicecomiti Rothomagensi, patri videlicet Lamberti de sancto Sidonio. Quarta Osmundo de Centumvillis vicecomiti Vernonii, ex qua natus est primus Fulco de Aneio, plures filiarum, una mater fuit primi Balduini de Revers. Quintam Hugo de Monte Gunmerici duxit, ex qua natus est Rogerius pater Roberti de Bellimo.

CAPUT XXXVIII.

Qua occasione Stephanus comes Moritoli nepos Henrici regis ei in regnum successit.

Sed ut redeamus ad ea unde digressi sumus causarum genealogiarum, obeunte Henrico rege Anglorum, successit ipso mense decessionis ejus Stephanus nepos ejus. Nam cum degeret idem comes in Boloniensi comitatu, audita morte avunculi sui velociter transfretans, auxilio Henrici fratris sui Wintoniensis episcopi coronam regni adeptus est. Erat enim, ut prædictum est, tunc temporis Mathildis hæres ipsius regis in Andegavensi pago. Obtinuit tamen ipsa Damfrontem, et Argentomagum, et Oximum, castella sui patris, et alia tria, scilicet Colniæ montem, et Gorram, et Ambreras [Amberras]; quæ interim concessit Juhello de Medvana, hac conditione, ut ipse eam fideliter juvaret in acquirendo suam hæreditatem. Dicebat enim idem Juhellus illa tria oppida, videlicet quæ ultimo nominavimus, in sua terra esse.

Filia autem Adelæ filiæ Willelmi regis Anglorum, de qua superius fecimus mentionem, nupsit Richardo comiti Cestrensi, filio Hugonis comitis; qui Hugo fuit filius Richardi vicecomitis Abrincatensis pagi. Cum vero Richardus et uxor ejus in sæpe dicto naufragio cum Willelmo filio regis Henrici mortui fuissent, Ranulfus vicecomes Bajocasini, consobrinus ipsius Richardi, adeptus est comitatum ejus. Mortuo autem eodem Ranulfo, successit ei item Ranulfus filius ejus, vir in rebus bellicis strenuus. Hæc autem Ranulfi sororem duxit Richardus filius Gisleberti, ex qua suscepit tres filios. Ipse denique Richardus peremptus est a Walensibus, ut præfixum est. Prædictus autem Ranulfus comes accepit uxorem Mathildem [v. Sibyllam] filiam Roberti comitis Glocestriæ; ex qua genuit duos filios, Hugonem et Richardum.

CAPUT XXXIX.

Quomodo Adela comitissa Blesensis habitum sanctimonialis et conversationem Marciniaci, tempore domni Petri abbatis Cluniacensis, accepit; et quod secundo anno post mortem Henrici regis Anglorum fratris sui mortua est.

Mortuo autem Stephano comite Blesensi, marito Adelæ filiæ Willelmi regis Anglorum, ipsa aliquandiu nobiliter rexit comitatum, quia filii sui adhuc minus habiles ad procurandum regimen erant. Quibus adultis, ipsa sanctimonialis habitum et conversationem, tempore domni Petri Cluniacensis abbatis, Marciniaci assumens, laudabiliter ibidem in Dei servitio usque ad finem perseveravit. Decessit vero secundo anno post mortem Henrici fratris sui regis Anglorum.

CAPUT XL.

De vento vehementi qui accidit ante mortem Henrici regis; et quod plurimi principum Anglici regni defuncti sunt ipso anno, vel sequenti, quo rex Henricus mortuus est.

Eo anno quo idem rex Henricus humanis rebus subtractus est, factus ventus vehemens in Northmannia et in aliis pluribus regionibus paulo ante mortem ipsius, scilicet vigilia Apostolorum Simonis et Judæ. Non multo vero post mortem ejus tempore transacto, id est, ipso anno, vel sequenti, mortui sunt plures ex principibus Anglici regni, judicio Dei: videlicet Willelmus Cantuariensis archiepiscopus, episcopus Rovecestriæ, episcopus Exoniensis, Richardus filius Gisleberti, ut jam dictum est, Robertus filius Richardi patruus ejus, Richardus filius Balduini consobrinus horum duorum ultimo nominatorum, nec non et secundus Willelmus de Warena comes Surreiæ. Cui successit tertius Willelmus filius ejus, natus ex Elisabeth filia Hugonis magni comitis Vironandorum. Fuit autem primo juncta prædicta comitissa Roberto comiti Mellenti, et ex ea habuit tres filios et totidem filias.

CAPUT XLI.

De filiis Roberti comitis Mellenti et filiis Henrici fratris ejus comitis Warwic.

Filiorum vero duo, scilicet Walerannus et Robertus, qui gemelli fuerunt, successerunt ei. Walerannus siquidem primogenitus suscepit comitatum Mellenti et terram quam pater eorum habebat in Northmannia. Robertus vero comitatum Legrecestriæ [al. Legiecestriæ] in Anglia. Nupsit autem mater eorum, mortuo priore marito, secundo Willelmo de Warena comiti Surreiæ, ex qua suscepit unum filium, scilicet Willelmum tertium et duas filias. Filiarum vero primogenitam accepit uxorem comes Rogerus de Warwic. Fuit autem idem Rogerus filius Henrici comitis fratris Roberti comitis Mellenti, natus ex Margareta sorore Rotroci comitis de Pertico. Genuit autem ex ea Henricum et plures alios et duas filias. Prædictus denique Rogerus successit patri in comitatum Warwic. Quidam vero fratrum suorum natus post ipsum, scilicet Robertus de Novoburgo, habuit

terram quam pater eorum habuerat in Northmannia. Hic Robertus fuit amator intimus et benefactor Beccensis ecclesiæ. Hic accepit uxorem sororem Rogerii de Toeneio, filiam secundi Rodulphi, Godechilidem nomine, ex qua habuit plures filios, scilicet Henricum et fratres ejus.

CAPUT XLII.

De obitu domni Bosonis abbatis Beccensis, et de successore ejus.

Circa hæc tempora dominus Boson, quartus abbas Becci, vir per omnia laudabilis vitæ decessit, et suc-

cessit Tetbaldus prior ejusdem loci. Willemus etiam dux Aquitanorum non multo post mortuus est. Hujus filiam unicam cum ipsius ducatu Ludovicus filius regis Francorum accepit in uxorem; mortuoque Ludovico patre suo ipso anno Kal. augusti successit eidem Ludovicus juvenis, factus rex Francorum et dux Aquitanorum, anno ab incarnatione Domini 1137, quo anno fuit maxima siccitas. Eodem anno mortuus est Lotharius imperator Romanorum et Alemannorum; cui successit Conradus nepos Henrici IV, qui ante Lotharium imperaverat.

ADDITAMENTA AD HISTORIAM NORTHMANNORUM

Paucis de pluribus de memorato illustri rege Henrico tactis succincte potius quam prosectis, miraculum quoddam, dignum non minus fructuoso relatu quam admirabili, subnectendum censuimus; quod etiam quasi ad caput historiæ compulit nos reverti.

Quantæ humilitatis Rollo fuit postquam fidem Christi suscepit, ex una re quam fecit, patenter cunctis innotuit. Quodam tempore, postquam pacificatus est cum rege Franciæ, venientes ad eum homines Rothomagi, cœperunt eum rogare ut de Francia faceret corpus sancti Audoeni redire, quod propter timorem ejus illuc olim fuerat translatum antiquam cepisset Northmanniam. « Tristes, inquit, et multum dolentes sumus, quod sic archiepiscopum nostrum perdidimus. » Hoc audiens comes mandavit regi Franciæ ut ei presbyterum suum redderet; quod si non faceret, procul dubio sciret quod nullo modo cum illo pacem habere posset. Rex autem Franciæ nolens ei de hoc re facere molestiam, reddidit ei sicut petebat, suum presbyterum. Dux vero præcepit ut inde reduceretur corpus sancti Audoeni, suæque redderetur ecclesiæ, unde fuerat asportatum. Monachi ergo qui custodes ejus fuerunt, dum in Francia fuit, reportaverunt illud usque ad quamdam villam ad unam leugam ab urbe Rothomagensi. Quo cum pervenisent, non parum de via lassati manserunt ibidem illa nocte, ut mane surgentes, si possent, sanctum Audoenum ad suum locum reportarent. Cum itaque mane surgerent, eumque ad civitatem portare vel-

archiepiscopo omniique populo Rothomagensi ut in laneis vestibus et nudis pedibus cum eo ad sanctum Audoenum pergerent, ejusque pietatem quam devotius possent exorarent quatenus ad stultitias eorum vel negligentias non respiceret, sed propitius illis esset, seque de illo loco ad civitatem, ubi archiepiscopus fuerat, transferri permetteret. Tunc ipse dux primus, sicut cæteris præceperat, in laneis vestibus et nudis pedibus usque ad villam in qua sanctus Audoenus erat pervenit. Quo cum pervenisset, protinus cum omni populo qui cum eo erat, coram feretro ejus prostratus hæc orando dixit: Sancte Audoene, bone archiepiscope et advocate noster, permittite [*al.*, permittite] corpus vestrum ad civitatem transferri, ubi præsulis officio functus fuistis et sacras benedictiones sapius fecistis. Et ego de ecclesiæ vestræ et vobis terram totam quæ adjacet ab isto loco usque ad mœnia civitatis. Tunc continuo comes et populus submissis humeris feretrum, in quo sanctum corpus erat, facillime deportare cœperunt, et sic usque ad ecclesiam suam gaudentes et exultantes deportaverunt. Ex hujus rei eventu dixerunt quidam illam villulam Longum Peanum, eo quod comes illic tam longum iter nudibus pedibus fecisset. Si quis hoc factum non esse signum magnæ humilitatis asserit, de eo dici veraciter potest quod quid sit magna humilitas nescit.

Quiddam vero aliud dicitur eidem comiti accidisse eo tempore quo primum pacificatus est cum rege Franciæ. Quadam die dum esset idem dux apud Rothomagum, ad vesperam ipsius diei stabant plurimi homines antedomas suas, quæ erant juxta ripam Sequanæ. Illic vero cum essent, eandemque aquam aspicerent, viderunt unum equitum trans transeuntem super aquam et usque ad eos pervenientem. Hac ergo de re non parum obstupefacti, cum ad eum pervenisset, cœperunt inquirere ab eo quis esset, vel unde veniret. Ille vero respondens: « Videtis, inquit, quod ego unus homo sum. Et hodie multum mane discessi de Retnis in Britannia, Abrincis vero ad sextam horam comedi, ad vesperam autem hæc

usque, sicut videtis, perveni. Et si mihi non creditis, A ite, et in domo in qua pransus sum, cultellam meam quem ibi ignoranter dimisi, invenietis. » Tunc mandaverunt comiti, qui, sicut dixi, tunc erat in civitate, de illo homine qui sic transierat super aquas sine ulla lesione. Comes vero rem audiens insuetam, mandavit ei ut sibi loqueretur antequam recederet. Tunc ille remandavit comiti quia in crastino eum usque ad primam exspectaret. Verum in crastino mane surgens viam suam tenuit et nihil locutus est comiti. Comes vero ut audivit illum ita recessisse, dixit eum mentitum esse, et ideo putare eum aliquod fantasma esse, quod sic eos voluisset deludere. Tunc dixerunt quidam qui assuerunt, quia, sicut eis videbatur, non ei mentitus esset; quia non de prima comitis, sed de sua prima ei mandasset. Prima enim ejus multo citius fuerat quam prima comitis, et ideo verum fuit quod dixit. Dum tamen in illa nocte ad focum hospitis sui sederet, et ille de multis cum interrogaret, et maxime de illo comite, si generatio illa diu maneret; respondit illam diutius manere, illorumque ducatum usque ad septimam generationem viriliter durare. Cum itaque hospes inquisisset quid post septimam generationem futurum esset, nihil voluit respondere; sed de uno lignulo quod manu tenebat, cepit per cineres foci quasi sulcos facere. Et cum hospes suus vehementer ab illo exigeret quid post septimam generationem veniret, de illo lignulo quod manu tenebat, commiscuit sulcos quos in cineribus fecerat. Ex quo arbitrati sunt quod post septimam generationem ille ducatus vel deficeret, vel magnas pateretur dissensiones et tribulationes. Quod nos jam ex magna parte impletum videmus, qui Henrico regi, qui hujus prosapia loco septimus fuisse demonstratur, superviximus. Rollo enim hujus genealogiae primus fuit. Willelmus Longaspata filius ejus, secundus. Richardus vero hujus Willelmi filius, tertius. Richardus vero Richardi filius, quartus. Robertus filius Richardi, quintus. Willelmus filius Roberti, qui non solum Northmanniam, sed etiam Angliam possedit, in sexto successit. Post illum in septimo gradu fuerunt filii ejus, ex quibus solus Henricus ad ultimum Northmanniam et Angliam possedit usque ad mortem.

In concordia quae facta est inter Francos et Northmannos tempore primi Richardi, cum redditus est Ludovicus Franciae qui captus fuerat a Northmannis, miserunt Dani Northmanniam ab aqua quae vocatur Andella, usque ad aliam aquam quae vocatur Epta. Alii tamen dicunt ab Epta usque ad Ysaram. Constitutum est etiam in illa concordia, quod comes Northmanniae nullum faceret servitium regi Franciae de terra Northmanniae, neque ei aliter serviret, nisi rex Franciae daret ei scædum in Francia, unde ei servire deberet. Quapropter comes Northmanniae de Northmannia tantummodo facit hominum et fidelitatem regi Franciae de vita sua et de suo terreno honore. Similiter rex Franciae facit fidelitatem et de vita sua et de suarum rerum ho-

nore comiti Northmanniae. Et nihil aliud differt [distat] inter eos, nisi quod homagium non facit rex Franciae comiti Northmanniae, sicut comes Northmanniae regi Franciae facit. Hanc libertatem acquiserunt tunc Dani parentibus suis comitibus Northmanniae.

De Richardo filio primi Richardi dicitur quod fuerat pater patriæ et maxime monachorum. Toto enim tempore ejus abundavit Northmannia omnibus bonis, et tanta pax fuit in Northmannia ejus tempore, ut neque etiam carrucarii de campis suis aunderent ferramenta carruæ ad suas domos reportare. Et si alicui furata foissent, præceperat comes ut ad eum veniret, et quidquid furto perdidisset, ipse ex integro totum redderet. Accidit ergo quoddam simile in illius tempore facto cuidam atavi sui Rollonis. Cum enim audisset cujusdam carrucarii uxor interdictum ducis, quadam die furata est cultrum et vomerem aratri; probare volens quid ex hoc comes ageret. Rusticus vero in crastino veniens ad carrucam suam, et utensilia sua non inveniens, venit ad comitem, eique retulit quod sibi accidisset. Cui dux jussit dari denarios unde posset damnum reparare. Ille itaque rediens domum, retulit uxori suæ quod ei comes fecisset; cui illa: « Modo bonum est, quia et ipse denarios et quod perdidit ipsa haberet. » Quo audito, ne infideliter ageret, reportavit comiti denarios quos ei dederat, eique retulit quid sua uxor fecisset. Comes vero retinens illum aliquanto tempore, misit, et præcepit ut uxori ejus eruerentur oculi propter furtum quod fecerat. Cum itaque rusticus domum rediret, inveniens uxorem quam merita poena mulctatam, cum indignatione dixit: « Noli amplius furari, et amodo disce observare præcepta comitis. »

Hic comes multum ampliavit terras et ornamentis ecclesiam Fiscanni, quam pater suus primus Richardus ædificaverat. Hi etiam erat solitus fere omni tempore suam curiam in Paschali solemnitate tenere. Et aliquando in ipsa solemnitate solebat unam tinam plenam textis, et thuribus, et candelabris, et quibusdam aliis ornamentis, et coopertam quodam optimo pallio, ipse et uxor sua ante altare sanctæ Trinitatis portare, ipsamque pro suis peccatis Deo ibi offerre. Ipsa vero die post missas, antequam ad curiam suam iret, atque cum baronibus suis comederet, veniebat cum duobus filiis suis Richardo et Roberto in refectorium monachorum, et prædicti pueri afferentes de fenestra coquinæ scutellas, sicut solebant monachi facere, porrigebant patri suo, et ipse per se ipsum prima fercula ante abbatem et postea ante monachos ponebat. Quod cum egisset cum magna humilitate, veniebat ante abbatem, et sic ab eo accepta licentia, lætus et gaudens ibat ad curiam suam. Aliquando vero mittebat de sua mensa abbati scutellam argenteam plenam piscibus, et mandabat ei ut eam retineret, atque inde suam voluntatem faceret.

Hic autem Richardus non solum ecclesie Fiscan-

pensi multa dedit, sed etiam aliis ecclesiis. Quadam enim die cum venisset Ginegias, ibidem eadem nocte quievit. Mane vero surgens, sicut sua consuetudo semper erat, perrexit orare ad monasterium, et post orationem super altare unum lignulum posuit. Recedente vero illo, venerunt secretarii ad altare, putantes se ibi esse inventuros vel marcam auri, vel

A unciam, vel aliquid hujusmodi. Itaque invenit lignulum illud, atque quid significaret, non parum mirari coeperunt. Ad ultimum inquirunt ab eo quid hoc esset, quod super altare illud posuisset. Tunc respondit, quod esset Vinmonasterium, scilicet quoddam manerium, quod ipse illis pro anima sua dabat.

ANNO DOMINI MLXXXVH.

VICTOR PAPA III.

NOTITIA HISTORICA.

(GIACCONI, *De Vitis Romanorum pontificum*, II, 342.)

Victor III papa, qui ante pontificatum Desiderius, in sæculo vero Dauferius vocabatur, Beneventi in Samnio, patre ejus civitatis princeps, natus est. Cujus studio, adhuc puer, integre educatus, miræ spectatæque probitatis adolescens evasit. Qui solitariae vitæ castitatisque servandæ desiderio ductus, sponsam adhuc virginem, summo loco natam relinquens, parentibus insciis, clam eremum petiit, et a quodam sancto monacho, nomine Hyacintho, haud procul a Benevento, monasticam vitam assumpsit. Diu in monasteriis S. Trinitatis Cavensi, S. Sophiæ prope Beneventum, Tremitensi in insula maris Adriatici, et demum in vasta Majollæ eremo, sanctissimis viris referta, vitam castissime egit. Litteris Leonis IX papæ ad priorem eremi Hyacinthum datis, Desiderius solum Majollæ vertere coactus, ad monasterium Beneventanum rediit. Cujus probitatem, virtutem et religionem Leo papa, qui tunc Beneventi commorabatur, cognoscens, agentibus Humberto, cardinali Silvæ Candidæ et Friderico cancellario, eum diaconum cardinalem Romanæ Ecclesiæ constituit. Quo mortuo, venia a Victore II impetrata, ad Casinate monasterium sub abbate Petro se contulit, ubi cum cæteris monachis divinæ philosophiæ vacare constituerat. Capuani monasterii præpositus factus, maximum dexteritatis, prudentiæ et integritatis specimen edidit, ut ab Stephano IX, olim abbate Cassinate, ea abbatia dignus existimatus sit. Quo agente a monachis designatus, ab eodem Constantinopolim, cum Stephano cardinali et Maynardo, postea episcopo cardinali Silvæ Candidæ, monachis Casinatibus, pro apostolica sede legatus est. Qui Barum Apuliæ cum accessissent, pontificis obitu audito, Casinum redierunt. Ibi Desiderius, præsentibus Humberto Silvæ Candidæ et Petro Tusculano episcopis, qui Romæ Benedicti X ordinationem fugerant, omnium monachorum suffragiis, in abbatis sede XXVII a S.

B Benedicto locatus est, anno salutis 1058. Nicolaum II Senis creatum, in Picenum euntem, comitatus, ab eo Auximi, pridie Nonas Martii, Sabbato Quatuor Temporum, presbyter cardinalis S. Cæciliæ et postridie Dominico, abbas Casinas consecratus. Casinum rediens, monasterium, et ecclesiam, vetustate deformem a fundamentis renovatam, eamque ab Alexandro II solemniter ritu dedicari, innumera hominum multitudine ad eam festivitatem confluyente, fecit. Multa ornamenta addidit; libros plurimos scribendos curavit, oppida aliquot et castella ad monasterii tutelam condidit. Multa a diversis principibus ablata acquisivit, et ipsius monasterii redditus, majestatem et decus mirum in modum auxit. Ejus rogatu nulli ex congregatione monachi, cardinales, archiepiscopi et episcopi, a Romanis pontificibus sui temporis constituti sunt. Catholicæ partis, dum vixit, studiosissimus fuit; Nicolo II contra Joannem Mincium; Alexandro II contra Cadoulum; et novissime Gregorio VII contra Gibertum constantissime favit. Quare a Gregorio ipso VII, paulo ante obitum suum, adstantibus cardinalibus, ipse qui designari deberet pontifex potissimus propositus fuit, cujus virtute, collapsa fere teterrimo schismate, Romana sedes restitui posset, et ad pristinum decus revocari.

Gregorio VII rite sepulto, episcopi et cardinales, cæterique qui catholicam partem tuebantur, una mente ad eam fulciendam pro viribus incumbentes, quam plurimos potuerunt ad comitia pontificia ex omnibus partibus evocarunt. Ubi plerique venerunt. Desiderius ipso die Pentecostes, omnes, quid Gregorius de ordinanda Ecclesia præcepisset, edocuit; pariter cum eis principes adiit, atque ad opem Ecclesiæ necessario maxime tempore afferendam exhortatus est. Ea re cognita, cardinales atque episcopi omnes in unam Desiderium consenserunt.